

Politisk plattform

for en regjering utgått av Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre

Jeløya, 14. januar 2018

1 - Innledning.....	3
2 – Arbeid og sosial.....	6
3 – Barn, familie, likestilling og forbrukerrettigheter.....	11
4 – Justis og beredskap.....	16
5 – Innvandring og integrering	19
6 – Økonomi, skatt og bærekraft	23
7 – Næring og fiskeri.....	27
8 – Landbruk og mat.....	34
9 – Helse og omsorg	37
10 – Kommunal og modernisering	45
11 – Kultur	51
12 – Kunnskap	57
13 – Klima og miljø	64
14 – Olje og energi.....	69
15 – Samferdsel	73
16 – Forsvar	78
17 – Utenriks og utvikling.....	80

1 - Innledning

Bærekraftig velferdssamfunn

Målet for en regjering utgått av Høyre, Fremskrittspartiet og Venstre er at folk skal få leve frie og selvstendige liv. Regjeringen har en sterk tro på at mennesker som blir gitt tillit også tar ansvar. Regjeringen vil slippe fri og støtte opp om skaperkraften i det enkelte menneske og i fellesskapene som dannes på arbeidsplassen, i familier og i frivillige organisasjoner. Et godt samfunn bygges nedenfra. Regjeringen vil spre makt og gi enkeltmennesker, familier og lokalsamfunn mulighet til å styre sin egen hverdag, og til å forme sin egen fremtid. Muligheter for alle og friheten til å leve egne liv sikres bare gjennom et rettferdig og bærekraftig velferdssamfunn hvor evner og innsats teller mer enn bakgrunn og opprinnelse.

Et fritt samfunn oppstår ikke av seg selv. Vi er avhengige av fungerende fellesskap, felles verdier og institusjoner som rettssikkerhet, personvern, ytringsfrihet, tillit, frie medier, markedsøkonomi, eiendomsrett og frivillighet. Regjeringen vil stå opp for disse verdiene og institusjonene som bærer samfunnet vårt.

Regjeringen vil løse de store utfordringene Norge står overfor:

1. Omstille norsk økonomi for å skape vekst, nye arbeidsplasser og sikre flere ben å stå på.
2. Oppfylle Norges klimaforpliktelser, slik at vi tar vår del av ansvaret for å løse klimautfordringen.
3. Skape et inkluderende arbeidsliv. Den teknologiske utviklingen skaper store muligheter for hjemflagging av arbeidsplasser, myndiggjøring av folk og effektivisering, men utfordrer også eksisterende arbeidsplasser og den enkeltes kompetanse.
4. Sikre gode velferdsordninger. Det er gledelig at flere lever lenger, men bærekraften i velferdsordningene avhenger av at flere er yrkesaktive lenger.
5. Redusere fattigdom. For mange rammes av fattigdom og utenforskap, uten mulighet til å skape seg sitt eget, gode liv.
6. Gjennomføre et integreringsløft. Den internasjonale migrasjonen er svært lite forutsigbar, og vi må ha en høy beredskap for raske skiftninger. Vi må lykkes bedre med integreringen i arbeidslivet. Det er helt sentralt både for den enkelte og for bærekraften i våre velferdsordninger.

Regjeringen vil løse utfordringene gjennom et bredt sett av virkemidler for å skape et bærekraftig velferdssamfunn. Det handler om økt verdiskaping, flere jobber og grønn omstilling. Norge skal oppfylle klimaforpliktelsene, samtidig som flere skal komme i arbeid. Vi vil jobbe for å ta vare på et samfunn med små forskjeller og tillit mellom folk. Vi vil modernisere offentlig sektor slik at velferdsordningene kan videreutvikles. Ved å vente skyver vi en stadig større regning foran oss og gjør det vanskeligere å sikre at Norge fortsatt skal være et samfunn hvor alle kan lykkes og hvor vi kan leve selvvalgte og trygge liv. Regjeringen vil ivareta samfunnssikkerheten gjennom et styrket politi og et mer moderne forsvar.

Flere i arbeid. Det må skapes flere jobber og flere må kvalifiseres for jobbene. Frafallet i videregående skole må reduseres og det må satses på yrkesfag og læreplaner. Det må satses mer på kunnskap, forskning og utvikling. Lærerløftet må fortsette. Det må utvikles en ny kompetansepolitikk i møte med teknologiske endringer og et nytt arbeidsmarked. Arbeidslinja må styrkes. Regjeringen vil ta initiativ til en inkluderingsdugnad for å få flere inn i arbeidslivet. Hverdagen må bli enklere for de seriøse aktørene i arbeidslivet og arbeidslivskriminalitet bekjempes offensivt. Regjeringen vil sørge

for et lavere skatte- og avgiftsnivå og forenkle byråkratiet for å støtte opp om arbeid og arbeidsplasser i hele landet.

Grønn omstilling. Norge skal omstille seg slik at vi oppfyller våre klimaforpliktelser og tar vare på naturen. Gjennom kunnskap, forskning og innovasjon må det skapes mange nye jobber med høy verdiskaping. Vårt nye arbeidsliv må være grønt, smart og nyskapende. Norsk næringsliv har gode muligheter til å bli vinnere i nye, store markeder. For å styrke mulighetene må det satses mer på ny, grønn teknologi, forurensere må betale og vi må utvikle markeder for nullutslippsløsninger. Det må bli lettere å skape nye bedrifter og mer lønnsomt å investere i norske arbeidsplasser. Norge trenger flere ben å stå på økonomisk, slik at vi reduserer vår klimarisiko.

Bygge hele landet. Utbygging og vedlikehold av infrastruktur må fortsatt ha høy prioritet. God infrastruktur knytter landet sammen, reduserer ulykker og dødsfall og styrker verdiskaping. Satsing på bedre veier, kollektivtransport i byene og jernbane er viktig for å bedre mobilitet og skape vekst i hele landet, for å løse klimautfordringene og skape en enklere hverdag for folk flest og næringslivet. Utbygging av bredbånd, et bedre stamnett og fiber til utlandet vil legge til rette for flere arbeidsplasser over hele landet og styrket samfunnssikkerhet.

Digitalisering av Norge. Offentlig sektor må forenkles og mer makt må komme tilbake til innbyggerne. Arbeidet med innovasjon i offentlig sektor må forsterkes. Tempoet i digitaliseringen av offentlig sektor skal øke ytterligere og samarbeidet med privat sektor forsterkes slik at vi skaper en enklere hverdag. Arbeidet i skolen og i høyere utdanning må forberede elever og studenter på en digital fremtid. Lover og reguleringer må tilpasses digitale løsninger.

Mulighetslandet Norge. Norge skal være et land hvor alle har mulighet til å lykkes, uansett bakgrunn. En kunnskapsskole for alle, økt satsing på kompetanse, en mer arbeidsrettet integreringspolitikk, forsterket arbeidslinje og krav til aktivitet i velferdsordningene blir viktige virkemidler. Barn som vokser opp i lavinntektsfamilier skal ha de samme mulighetene og den samme friheten til å skape sin egen fremtid som alle andre.

Modernisert velferd. Det sosiale sikkerhetsnettet må styrkes, slik at færre faller utenfor og flere løftes opp. Velferdsordningene må moderniseres for å være bærekraftige. Tilbudene må forbedres gjennom nye og bedre måter å jobbe på, styrket kompetanse og større valgfrihet for brukerne. Økt digitalisering og effektivisering må frigjøre varme hender til mer omsorg. En god folkehelse skapes ved å forebygge der en kan og reparere der en må. Helsekøene må fortsatt reduseres og barnevernreformen fullføres. Tilbudet til de mest utsatte, særlig innen rus og psykisk helse, må fortsatt styrkes. Norge skal være et aldersvennlig samfunn. Mennesker som har levd et langt liv, og som nå har behov for hjelp, skal også ha et liv med mening og verdighet. Eldrereformen «Leve hele livet» må derfor gjennomføres.

Et enklere Norge. Skapertrangen og kreativiteten i samfunnet må få slippe til. Det offentlige må ikke regulere mer enn det som er nødvendig. Regjeringen vil fjerne unødvendige forbud og reguleringer. Deregulering og ny teknologi kan bidra til en enklere hverdag for næringsdrivende, innbyggere og offentlig ansatte.

Et tryggere Norge. Norge må rustes mot nye trusler mot samfunnssikkerheten. Arbeidet med IKT-sikkerhet må ha høy oppmerksomhet. Nærpolitireformen må gjennomføres, politiet må styrkes ytterligere og sikres bedre utstyr. Forsvaret av Norge må være troverdig. Forsterkningene av Norges forsvarsevne gjennom langtidsplanen og landmaktproposisjonen må gjennomføres.

Et mangfoldig Norge. Innvandring er en kilde til nye impulser og kulturell utveksling. Variasjon bidrar til nyteknung, innovasjon og kreativitet. Samtidig som innvandring har bidratt til økonomisk vekst i Norge og gjort oss til en mer mangfoldig nasjon, ser regjeringen utfordringer knyttet til innvandring og integrering. Folkeforflytninger setter det norske samfunnet på prøve, uansett årsak. Ikke minst gjelder det den norske velferdsstatens bærekraft. Det er derfor nødvendig å føre en restriktiv, rettssikker og ansvarlig innvandringspolitikk. Norge skal være en pådriver for å finne gode løsninger for verdens flyktninger, både gjennom hjelp i nærområdene og ved å ta imot kvoteflyktninger. Mennesker som får lovlig opphold i Norge skal tas imot på en god måte. Regjeringen vil legge om integreringspolitikken for å få flere raskere i arbeid. Introduksjonsprogrammet må bli mer målrettet. Sivilsamfunnet må mobiliseres for å få til bedre hverdagsintegrering.

Global bærekraft. På stadig flere områder påvirkes vår innenrikspolitiske utvikling av endringer utenfor landets grenser. Derfor er en utenrikspolitikk som ivaretar Norges interesser og som bidrar til økt internasjonalt samarbeid knyttet til grenseoverskridende utfordringer en forutsetning for et bærekraftig velferdssamfunn. Miljø- og klimautfordringer, krig og terror, mennesker på flukt, fattigdom og manglende utvikling er problemer som ikke kan løses av det enkelte land alene.

Et Norge som bidrar i verden. Norge skal ta sitt internasjonale ansvar og støtte internasjonalt samarbeid blant annet gjennom NATO, EØS og FN. Regjeringen vil at Norge skal være en pådriver for internasjonale avtaler, internasjonal rettsorden, menneskerettigheter og friere handel som inkluderer flere land i den globale økonomien og den økonomiske veksten. Regjeringen anser FNs bærekraftsmål som sentrale for å løse vår tids største globale utfordringer og vil spille en aktiv rolle i oppfølgingen av målene internasjonalt og i Norge. Som ledd i dette vil vi følge opp satsingen på et globalt utdanningsløft som skal sikre tilgang til utdanning for alle.

Norge som handelsnasjon. En åpen økonomi og utstrakt internasjonal handel er avgjørende for Norge som handels- og eksportnasjon. Regjeringen vil styrke Norges posisjon som en ledende havnasjon, sikre tilgang til eksportmarkeder, tiltrekke utenlandske investeringer til Norge og posisjonere Norge som en ledende nasjon for forskning og innovasjon.

Denne plattformen omtaler hvordan regjeringen vil jobbe for å nå de politiske målene som er beskrevet. Hvor langt regjeringen lykkes i å nå disse målene vil være avhengig av det økonomiske handlingsrommet.

2 – Arbeid og sosial

Regjeringens mål er et trygt og fleksibelt arbeidsmarked med lav arbeidsledighet og høy sysselsetting. Dette er avgjørende for å sikre velferdssamfunnets bærekraft.

Et velfungerende arbeidsmarked er også avgjørende for at hver enkelt skal kunne realisere sine drømmer og ambisjoner. Det må alltid lønne seg å jobbe. Flere må stå i arbeid lenger, og flere må inkluderes i arbeidslivet. Samtidig skal regjeringen arbeide for at velferdssystemene evner å hjelpe dem som trenger det aller mest.

Arbeidsmarkedet

Arbeidsmarkedspolitikken bør, sammen med den øvrige økonomiske politikken, støtte opp om verdiskaping, vekst og høy sysselsetting.

Arbeidsmarkedet er i rask endring. Automatisering, robotisering og økt bruk av kunstig intelligens vil skje med stor fart i årene fremover. Dette vil berøre mange områder av samfunnet og mange av dagens jobber. Det gjør det ekstra viktig å skape nye arbeidsplasser. Regjeringen vil prioritere et kompetanseløft som legger til rette for læring hele livet, slik at alle er kvalifisert for arbeidslivet. Dette krever både tilpasninger i utdanningstilbud og kompetanseutvikling for arbeidstakere. Kunnskap og kompetanse vil være avgjørende faktorer for å lykkes med et inkluderende arbeidsliv.

Enkelte grupper har utfordringer med å komme seg i arbeid eller med å holde seg i arbeid over tid. Dette gjelder spesielt personer med nedsatt funksjonsevne, enkelte innvandrergreper og unge mennesker uten fullført utdanning. Regjeringen vil senke tersklene for deltagelse i arbeidslivet for personer med nedsatt funksjonsevne. Regjeringen vil også ha et bedre samarbeid mellom arbeidsgivere, NAV, bemanningsbransjen, attføringsbedrifter og andre aktører for å få flere i arbeid. Staten må ta et større ansvar for å ansette personer med nedsatt funksjonsevne og andre som har utfordringer med å komme inn på arbeidsmarkedet, i egne virksomheter.

Regjeringen vil:

- Beholde fast ansettelse som hovedregel i arbeidsmiljøloven.
- Arbeide for å redusere bruken av midlertidige stillinger i offentlig sektor.
- Styrke innsatsen mot langtidsledighet og ungdomsledighet.
- Videreføre og styrke effektive ordninger som lønnstilskudd og arbeidstrening i ordinære virksomheter for å hjelpe flere inn i arbeidslivet.
- Innrette trygde- og skattesystemet for å stimulere til arbeid.
- Utrede et system med fast aktivitetsplikt, arbeid for trygd eller sosiale ytelser for unge som står i fare for å falle permanent ut av arbeidslivet.
- Sikre at NAV håndhever aktivitetskravet for sykmeldte, eksempelvis i tråd med «Hedmarksmodellen», og sikre bedre oppfølging av og aktivitet for personer som mottar arbeidsavklaringspenger.
- Sørge for mindre sentral detaljstyring og gi NAV større ansvar for å sikre brukerne riktig tiltak til riktig tid.
- Stille strengere krav til NAVs tiltaksleverandører og sørge for at oppnådde resultater tillegges vekt ved tildeling av oppdrag.

- Øke arbeidsmarkedskompetansen og kompetansen om ungdommers utfordringer og muligheter hos NAV.
- Vurdere tiltak som kan begrense og stanse eksport av velferdsytelser, blant annet arbeide for aksept i EU for kjøpekraftjustering av velferdsytelser.
- Bedre betingelsene for ideelle organisasjoner og sosiale entreprenører slik at de kan bidra til å løse sosiale utfordringer i samfunnet, særlig ved å få flere inn i arbeidslivet.
- Tilpasse lovverket til at flere skifter arbeid og arbeidsforhold oftere og at mange har andre tilknytningsformer til arbeidslivet enn det som har vært vanlig.

Personer med nedsatt funksjonsevne

Regjeringens visjon er et samfunn der alle kan delta. De aller fleste har utdanning og arbeid som målsetting, med forventninger om å leve frie og selvstendige liv. Det må legges til rette for personer med nedsatt funksjonsevne i arbeidsliv og dagligliv. Dette fordi samfunnet trenger arbeidskraften og for at den enkelte skal kunne delta i arbeidslivet. Personer med nedsatt funksjonsevne møter fortsatt barrierer som hindrer like muligheter til aktivitet og deltakelse.

Regjeringen vil:

- Legge bedre til rette for personer med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet, blant annet gjennom å styrke funksjonsassistentordningen og traineeordninger i offentlig forvaltning.
- Styrke tilbudet om varig tilrettelagt arbeid (VTA).
- Forbedre tilgangen til hjelpemidler for personer med nedsatt funksjonsevne, slik at det blir lettere å delta i arbeid, utdanning og dagligliv.
- Inkludere flere med nedsatt funksjonsevne i arbeidslivet blant annet gjennom bedre tilrettelegging og mer bruk av personlige tilretteleggingsavtaler.
- Arbeide videre for et universelt utformet samfunn, og spesielt prioritere skoler og undervisningsbygg.
- Vurdere å utvide den nasjonale TT-ordningen.
- Vurdere Kaldheimutvalgets (NOU 2016:17 *På lik linje*) anbefalinger og ulike tiltak som kan forbedre levekårene for mennesker med psykisk utviklingshemming.

Arbeidsliv

Regjeringens mål er et norsk arbeidsliv med både trygghet og fleksibilitet for arbeidstakere, seriøse arbeidsgivere og et velfungerende og effektivt trepartssamarbeid. Gjennom samarbeidet mellom arbeidsgivere, arbeidstakere og myndigheter har Norge skapt et av verdens mest moderne og omstillingsdyktige arbeidsmarkeder. Regjeringen vil videreutvikle det beste i den norske modellen og mener det er en konkurransefordel for Norge med et likestilt og inkluderende arbeidsliv med høy organisasjonsgrad.

Regjeringen vil føre en aktiv politikk for å bekjempe arbeidslivskriminalitet med målrettede tiltak, økt kontroll og samarbeid mellom myndigheter og arbeidslivets parter. Regjeringen vil fremover satse på forebygging, holdningsendring og avdekking, samt vurdere økte strafferammer, for å bekjempe arbeidslivskriminalitet.

Mange arbeidstakere ønsker mer fleksibilitet for å gjøre det enklere å kombinere jobb og privatliv. Regjeringen vil derfor fortsette arbeidet med å modernisere og tilpasse arbeidsmiljøloven til det arbeidslivet som både arbeidstakere og arbeidsgivere ønsker. Regjeringen anerkjenner at mange arbeidstakere velger å være uorganisert.

Sykefraværet i Norge er fortsatt for høyt og langt høyere enn land det er naturlig å sammenligne seg med. Regjeringen vil derfor fortløpende vurdere tiltak som kan redusere sykefraværet, særlig langtidsfraværet.

Regjeringen vil invitere både offentlig og privat sektor til en inkluderingsdugnad med konkrete mål om å ansette flere personer med nedsatt funksjonsevne eller som har «hull i CVen». Regjeringen mener at det påligger staten et spesielt ansvar for å gå foran i en slik dugnad.

Regjeringen vil legge til rette for at flest mulig skal kunne delta i arbeidslivet. Samtidig vil enkelte komme i situasjoner som gjør at det ikke er mulig for dem å forsørge seg selv. Det kan være ufrivillig arbeidsledighet, sykdom i kortere eller lengre perioder eller varig redusert arbeidsevne. I slike tilfeller skal den enkelte sikres en anstendig og forutsigbar inntekt.

Regjeringen vil:

- Legge til rette for et organisert arbeidsliv og et velfungerende trepartssamarbeid.
- Styrke innsatsen mot arbeidslivskriminalitet og svart arbeid ved blant annet å videreutvikle treparts bransjesamarbeid i utsatte bransjer, vurdere begrensninger i adgang til innleie av arbeidskraft og styrke Arbeidstilsynet.
- Gjennomgå strafferammene og lovverket, samt effektivisere inndragning, for å bekjempe arbeidslivskriminalitet.
- Øke kompetansen om seriøst arbeidsliv hos offentlige innkjøpere i stat og kommune.
- Styrke det internasjonale samarbeidet mot grenseoverskridende arbeidslivskriminalitet.
- Følge opp og vurdere anbefalingene fra NOU 2016:1 *Arbeidstidsutvalget – Regulering av arbeidstid - vern og fleksibilitet*.
- Arbeide for å etablere en heltidskultur i arbeidslivet.
- Videreføre fagforeningsfradraget på 2017-nivå.
- Foreta en gjennomgang av rammevilkår og ordninger for gründere og selvstendig næringsdrivende for å sikre deres sosiale rettigheter.
- Lovfeste rett til drøfting og varsling i forbindelse med permittering.
- Ta initiativ til en inkluderingsdugnad for å få flere inn i arbeidslivet.
- Sette mål om at minst 5 prosent av nyansatte i staten skal være personer med nedsatt funksjonsevne eller «hull i CVen».
- Gjennomgå og vurdere effekten av seniorpolitiske tiltak.
- Vurdere tiltak for harmonisering og forenkling av trygdesystemet.
- Styrke innsatsen for å redusere sykefraværet og kritisk gjennomgå innretningen i dagens avtale om et inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen) før avtalen eventuelt fornyes.
- Styrke programmer for kompetanseheving i arbeidslivet.
- Gjennomføre målet om at ingen NAV-brukere under 30 år skal gå ledige i mer enn 8 uker uten å få et tilbud om arbeid, utdanning, arbeidstrening eller annen relevant aktivitet.
- Vurdere en nasjonal forsøksordning hvor en andel av det statlige trygdebudsjettet overføres til utvalgte kommuner som får ansvar for å finansiere noe av trygden sammen med staten, og får beholde besparelsen dersom de lykkes i å hjelpe utsatte grupper inn i arbeidslivet.

Pensjon

Regjeringen legger vekt på å sikre en trygg og verdig alderdom. Derfor er det viktig med et forutsigbart, robust og oversiktlig pensjonssystem. Det er også viktig å stimulere til privat pensjonssparing. Det er positivt både for samfunnet og for husholdningene at den enkelte bidrar til å sikre sin egen økonomiske trygghet i pensjonisttilværelsen.

På sikt blir det færre arbeidstakere per pensjonist i Norge. For å sikre økonomisk bærekraft i velferdssamfunnet må hovedprinsippene i pensjonsreformen ligge fast og pensjonsordningene legges til rette for mobilitet mellom privat og offentlig sektor.

Regjeringen vil:

- Trygge fremtidens pensjoner gjennom en ansvarlig økonomisk politikk.
- Fortsette gjennomføringen av pensjonsreformen i både privat og offentlig sektor. Dette innebærer blant annet at offentlig tjenstepensjon må gi gode insentiver til arbeid, og legges til rette for mobilitet mellom offentlig og privat sektor.
- Øke den alminnelige aldersgrensen i staten til 72 år, slik den er i arbeidsmiljøloven.
- Videreføre statens bidrag i avtalefestet pensjon i privat sektor, men ikke øke utover dagens nivå verken når det gjelder kostnad eller andel, dersom partene i arbeidslivet velger å opprettholde ordningen.
- Legge til rette for trygge og forutsigbare rammer for privat pensjonssparing og private tjenstepensjonsordninger.
- Vurdere tiltak som bidrar til at eldre arbeidstakere kan stå lenger i arbeid, herunder vurdere ytterligere heving av den øvre aldersgrensen i arbeidsmiljøloven.

Målrettet innsats mot fattigdom

Regjeringens mål er et samfunn med små forskjeller. Regjeringen vil målrette innsatsen for å bekjempe fattigdom, spesielt blant barnefamilier. De viktigste virkemidlene vil være en inkluderingsdugnad for å få flest mulig i arbeid og et løft for psykisk helse og rusomsorg.

Fattigdom påvirker helse, utdanningsmuligheter og sosialt liv. Regjeringens førsteprioritet i sosialpolitikken er derfor å bekjempe fattigdom og særlig blant barnefamilier. Trygg og god omsorg, og gode barnehager og skoler er grunnleggende for å sikre like muligheter og gode levekår for alle. Arbeidsrettede tiltak, god integrering, trygge og gode boforhold, gode helsetjenester og inkludering i fritidsaktiviteter er viktig for å bekjempe fattigdom. Regjeringens mål er at ingen skal være bostedsløs og at alle skal ha et trygt og godt sted å bo.

Regjeringen vil:

- Videreføre redusert foreldrebetaling og gratis kjernetid i barnehage for barn av foreldre med lav inntekt.
- Innføre ordninger med redusert foreldrebetaling og gratis halvdagsplass i SFO, tilsvarende ordningene i barnehage, for barn av foreldre med lav inntekt.
- Tilby gratis barnehage til alle barn i integreringsmottak.
- Styrke helsestasjonene og skolehelsetjenesten.

- Styrke behandlingen og ettervernet innen rusomsorg og psykisk helse.
- Legge til rette for at flere kan eie sin egen bolig, for eksempel ved i større grad å ta i bruk leie-for-eie-modellen i hele landet.
- Forsterke det boligsosiale arbeidet.
- Arbeide for at alle barn og unge får delta på fritids- og kulturaktiviteter.
- Styrke støtteordningene til frivillige organisasjoner som driver med sosial inkludering i lokalsamfunn.
- Styrke de frivillige rettshjelpsordningene.
- Støtte frivillighetssentralenes arbeid med blant annet leksehjelp og støtte- og inkluderingstiltak for utsatte barn og unge, gjennom statlige støtteordninger og forsterking og forenkling av ordningen med kontingentstøtte.
- Styrke bostøtten for barnefamilier.
- Gjøre det mer lønnsomt å jobbe, spesielt for personer med lave inntekter, blant annet ved å senke skatten på inntekt.

3 – Barn, familie, likestilling og forbrukerrettigheter

Regjeringen vil føre en politikk som legger til rette for at alle barn og unge får en trygg og god oppvekst som gir muligheter for alle. Barn og unge er vår viktigste ressurs. Hensynet til barnets beste er grunnleggende.

Familiene skaper og sikrer en trygg ramme rundt barns oppvekst, uansett hvilken form den enkelte familie måtte ha. Menneskets egenverdi, valgfrihet og selvrespekt står sentralt i regjeringens familiepolitikk. Regjeringen vil prioritere arbeidet med å sikre gode barnehager og skoler som gir alle barn omsorg, kunnskap og ferdigheter. Det sosiale sikkerhetsnettet må styrkes, slik at barn og unge får god hjelp og oppfølging når de trenger det.

Alle mennesker skal ha like rettigheter og muligheter i samfunnet, uavhengig av kjønn, funksjonsevne, seksuell orientering, alder, etnisitet, religion og kjønnsidentitet. For regjeringen innebærer reell likestilling og likeverd at man ikke bare skal ha formelle rettigheter, men også reelle muligheter.

Barnefamilier

Barn og familier er forskjellige og har ulike behov. Derfor må hver enkelt familie sikres fleksibilitet og frihet til å velge de løsningene som passer dem best. Velfungerende familier gir trygghet og tilhørighet, og skaper rom for utvikling.

Regjeringen mener at det viktigste for barn er å få vokse opp i trygge og stabile familier. Derfor må samfunnet være åpent for nye familieformer. Barns rett til en trygg oppvekst er grunnleggende.

Regjeringen vil bekjempe fattigdom gjennom arbeidsrettede tiltak og en helse- og sosialpolitikk som gjør at færre faller utenfor. Barn som vokser opp i familier med lav inntekt må gis muligheter for utvikling og deltakelse. Regjeringen vil derfor styrke innsatsen rettet mot barn som vokser opp i familier med vedvarende lav inntekt.

Barn har rett til gode omsorgspersoner, og det er foreldrenes ansvar å gi barna trygghet, omsorg og kjærlighet. Det er viktig at samfunnet har gode ordninger for å ivareta barn som likevel ikke opplever dette i hjemmet.

Regjeringen vil:

- Opprettholde de samlede overføringene til barnefamilier, men vurdere innretning og omfang av de ulike ordningene med mål om å sikre god fordeling og målretting mot barnefamilier med vedvarende lav inntekt.
- At foreldrepermisjonen deles i tre like deler.
- Arbeide for å gjøre adopsjonsprosesser raskere og enklere både utenlands og innenlands.
- Forbedre støtteordningene til studenter med barn.

Barnevern og familievern

Barn er sårbare og har et særlig behov for beskyttelse, omsorg og kjærlighet. Samtidig er barn individer med selvstendige rettigheter. Barns rett til trygghet og sikkerhet skal alltid prioriteres. Barn har også rett til å bli hørt. Regjeringen mener barnevernet og andre instanser som jobber med barn i større grad må involvere barnet i viktige avgjørelser som angår deres liv.

Regjeringen vil styrke tidlig innsats, forebyggende tiltak og støtte som legger til rette for at flest mulig barn kan vokse opp i sin familie og sitt nærmiljø. Alle etater som jobber inn mot barnefamilier må koordinere innsatsen og samarbeide bedre om å gi et helhetlig tilbud. Et godt familie- og barnevern må være tilpasset det enkelte barn og den enkelte families behov. Regjeringen vil legge til rette for et mangfold av tilbud for å sikre høy kvalitet, valgfrihet og tilpasning til det enkelte barns behov.

Vold mot og misbruk av barn, både fysisk og psykisk, er alvorlige overgrep. Regjeringen vil følge opp opptrappingsplanen mot vold og overgrep gjennom å styrke forebyggende tiltak, behandling og oppfølging.

Regjeringen vil bygge sin politikk for familievern rundt prinsippet om forebyggende arbeid og tidlig innsats for å sikre gode oppvekstvilkår.

Regjeringen vil:

- Styrke barns rettigheter og legge hensynet til barns beste til grunn.
- Styrke barnevernsbarns mulighet til medvirkning, og til å klage på tjenestene de mottar.
- Opprette en domstolsordning for behandling av saker knyttet til barn og familie, jfr. anbefalingene i NOU 2017:8 *Særdomstoler på nye områder*.
- Utrede om det skal gjøres opptak av samtaler i barnevernssaker for å styrke rettssikkerheten.
- Gjennomføre barnevernsreformen ved å gi kommunene økt faglig og økonomisk ansvar for det kommunale barnevernet.
- Innføre kompetansekrav og autorisasjon i de kommunale barnevernstjenestene.
- Følge opp NOU 2016:16 *Ny barnevernslov – Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse* slik at barnevernsloven blir en rettighetslov.
- Sette ned et offentlig utvalg for å gjennomgå barns rettigheter, spesielt i et internasjonalt perspektiv.
- Følge opp opptrappingsplanen mot vold og overgrep mot barn.
- Bidra til at tilbudet om megling ved samlivsbrudd blir bedre tilpasset den enkelte families utfordringer.
- Foreta en helhetlig gjennomgang av familievernet for å styrke tilbudet.
- Sette ned ungdomspanel som skal gi råd til regjeringen i aktuelle saker som for eksempel integrering, psykisk helse, frafall i videregående skole med mer.
- Sette ned et utvalg som skal gjennomgå og modernisere barneloven. Utvalget skal blant annet vurdere betydningen av bidragssystemets utforming for likestilt foreldreskap og med utgangspunkt i barns beste vurdere hvordan foreldre kan sikres like rettigheter som omsorgspersoner.
- Gjennomføre kvalitets- og kompetanseløftet i kommunalt barnevern.
- Gi kommunene rett til fritt å velge barnevernstiltak, etter en vurdering av kvalitet, pris og hva som gir best hjelp til det enkelte barn, uavhengig av hvem som leverer tiltaket.

- Sikre åpenhet om innhold, kvalitet og pris i barnevernstilbudet og styrke godkjennings- og kontrollordningene med kvalitetskriterier for institusjonene.
- Gi barn under barnevernets omsorg en bedre tilpasset skolegang.
- Styrke retten til ettervern for barnevernsbarn.
- Ha som mål at søsken skal vokse opp i samme fosterhjem, der det er mulig og til barnets beste.
- Gjennomgå og bedre vilkårene for fosterfamilier.

Likestilling

Regjeringens mål er at alle skal ha like muligheter og frihet til å treffe egne valg. Regjeringen vil jobbe for likeverd og like muligheter for alle, uavhengig av kjønn, alder, etnisitet, religion, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, eller hvilken kjønnsidentitet man har. Videre vil regjeringen styrke likestillingen i samfunnet og legge til rette for at alle skal ha mulighet til å kombinere familie- og arbeidsliv. Kjønnsdelte utdanningsvalg bidrar til å opprettholde et kjønnsdelt arbeidsmarked. Regjeringen vil derfor fremme en strategi for å bidra til et mer likestilt utdannings- og arbeidsmarked.

Utdanning, arbeidsliv, integrering og tiltak mot vold i nære relasjoner er viktige innsatsområder i et likestillingsperspektiv. Det er også behov for å styrke kvinneperspektivet i utviklingspolitikken. Regjeringen vil styrke kompetansen i det samlede offentlige hjelpeapparatet og bedre koordineringen av arbeidet mot vold og tvang i nære relasjoner.

Regjeringen vil videreføre Kompetanseløft 2020 for de kvinnedominerende yrkene, blant annet i barnehage-, pleie- og omsorgssektoren. Regjeringen vil også prioritere tiltak som kan bidra til kvinnelig gründerskap og til et mangfold av løsninger innen velferd og velferdsinnovasjon. Regjeringen vil dessuten bidra aktivt i arbeidet mot seksuell trakassering.

Regjeringen vil:

- Fremme tiltak som styrker kvinnelig gründerskap og velferdsinnovasjon.
- Stimulere til at flere skal velge utradisjonelle utdanninger og karrierer for å bidra til et mindre kjønnsdelt arbeidsliv, blant annet ved å gjøre ordninger som «Menn i helse» og «Jenter og teknologi» til landsdekkende ordninger.
- Ha som mål at ledergruppene i statlige selskaper, direktorater og statsetater skal bestå av minst 40 prosent av begge kjønn.
- Sikre LHBTIQ-personers rettigheter, bidra til åpenhet, aktivt motarbeide diskriminering og bidra til at kompetanse om denne gruppen kommer inn i rammeplanen til alle relevante utdanningsløp.
- Evaluere ordningen med overføring av ansvaret for krisesentrene til kommunene og vurdere tiltak som sikrer et godt krisesentertilbud.
- Bekjempe kjønnslemlestelse.
- Bedre seksualundervisningen i grunnskolen.
- Styrke språkopplæringen og andre målrettede tiltak for at flere kvinner med minoritetsbakgrunn skal kunne delta i arbeidslivet.
- Forsterke arbeidet for likestilling i minoritetsmiljøer, blant annet ved å styrke frivillige organisasjoner som særlig bidrar til integrering av minoritetskvinner i det norske samfunnet.

- Styrke arbeidet mot menneskehandel, vold i nære relasjoner og seksualisert vold mot kvinner.
- Bekjempe rasisme, religiøs diskriminering, antisemittisme, sosial kontroll og fordommer basert på kjønn, seksuell identitet og etnisitet.
- Iverksette tiltak for å motarbeide diskriminering i arbeidslivet, boligmarkedet og på utesteder.
- Sørge for at Norge går foran internasjonalt for å fremme rettigheter for seksuelle minoriteter.
- Styrke Arbeidstilsynets innsats og utrede et lavterskeltilbud for håndhevelse av saker om seksuell trakassering.
- Forebygge seksuell trakassering i skolen.

Forbrukernes rettigheter

Regjeringen mener at gode forbrukerrettigheter er avgjørende for en tillitsbasert markedsøkonomi. I møte med profesjonelle aktører er det avgjørende at den enkelte forbruker har gode og sikre rettigheter, slik at forbrukeren kan ta informerte avgjørelser og beskyttes mot svindel og ulovlig markedsføring spesielt i forbindelse med kjøp og salg på nett.

Stadig mer handel med varer skjer gjennom nettbutikker og ulike digitale løsninger. Skal fysiske butikker overleve i en stadig mer digitalisert og global verden, er det nødvendig at butikker og kommuner som selv ønsker det får mulighet til å tilpasse åpningstidene noe mer ut fra forbrukernes ønsker. Regjeringen vil i første omgang følge opp flertallsanbefalingene fra NOU 2017:17 *På ein søndag?* og forenkle reglene for søndagshandel.

Regjeringen ser med bekymring på veksten i markedet for forbrukslån uten sikring og grundig vurdering av låntakers betalingsevne. Slike lån kan skape problemer for de som allerede har en sårbar økonomisk situasjon. Det er nylig iverksatt en rekke tiltak for å få dette markedet til å fungere bedre. Regjeringen vil vurdere behovet for ytterligere regulering av markedet, blant annet for å bidra til at slike lån gis på en forsvarlig måte. Regjeringen vil også vurdere om det bør være en øvre grense for effektiv rente på usikrede forbrukslån.

Regjeringen vil:

- Legge frem en stortingsmelding om forbrukerpolitikk med særlig vekt på forbrukernes rettigheter og personvernet i den digitale økonomien.
- Styrke forbrukernes rettigheter og arbeidet mot svindel og ulovlig markedsføring.
- Styrke forbrukernes interesser og de profesjonelle aktørenes ansvar ved bolighandel.
- Legge til rette for mer åpenhet om hvilken informasjon ulike aktører samler inn og hva den skal brukes til.
- Arbeide for enklere brukervilkår for digitale tjenester.
- Forenkle reglene for søndagshandel.
- Vurdere om det bør være en øvre grense for effektiv rente på usikrede forbrukslån.
- Utvide alkohollovens ytre rammer for kommunal salgsbevilling av alkohol til kl 21 på hverdager og lørdager.
- Endre alkoholloven slik at åpningstidene i Vinmonopolets lokale butikker kan følge kommunalt fastsatte salgstider for alkohol.

- Vurdere tiltak som kan gjøre det enklere å bytte bank, herunder mulighet for at kontonummer følger kunden, ikke banken.

4 – Justis og beredskap

Regjeringen vil bygge sin politikk på samfunnets og den enkeltes behov for trygghet. Regjeringen vil sørge for at politiet er tilgjengelig og synlig, at domstolene skal ha kapasitet til å behandle saker i tråd med lovbestemte frister og at kriminalomsorgen skal ha kapasitet til å ta imot straffedømte til soning uten nevneverdig kø.

Den beste måten å bekjempe kriminalitet på er å forebygge. Regjeringen vil styrke det kriminalitetsforebyggende arbeidet og rehabiliteringen av straffedømte.

Politi og beredskap

Kriminalitetsbildet er i stadig utvikling, og justismyndighetene må rustes for å møte denne utviklingen. Politiet må ha kompetanse til å bekjempe kriminalitet på nye områder og tilgang på nødvendige politimetoder for å kunne forebygge, avverge og etterforske kriminalitet, samtidig som rettssikkerhet og personvern ivaretas og respekteres. For å kunne beskytte innbyggerne i krisesituasjoner, trengs det flere politifolk med god grunntrening og rask tilgang på riktig og godt utstyr, biler og helikoptre.

Regjeringen legger til grunn at politiets metoder skal være effektive, men aldri gå lenger enn det som er nødvendig eller forholdsmessig.

Regjeringen vil følge opp forliket om nærpolitireformen fra 2015. Politiet skal jobbe smartere, være tilstede på flere arenaer og besitte ulik kompetanse for å utføre samfunnsoppdraget.

Politidistriktene skal i større grad disponere sine ressurser slik de selv mener er hensiktsmessig. Regjeringen vil prioritere økte midler ut til distriktene fremfor til Politidirektoratet.

Regjeringen vil fortsette arbeidet med å styrke beredskapen for at Norge skal være bedre forberedt til å håndtere kriser og alvorlige situasjoner. Godt utstyr, IKT-sikkerhet, samarbeid og koordinering mellom ulike etater og sektorer er avgjørende. Regjeringen vil videreføre samarbeidet med de frivillige beredskapsorganisasjonene.

Regjeringen vil:

- Fullføre arbeidet med nærpolitireformen.
- Arbeide for å nå målet om 2 politifolk per 1 000 innbyggere innen 2020.
- Åpne for å gi punktbevæpning på sårbare steder etter risiko- og sårbarhetsanalyse.
- Gjennomføre forsøk i utvalgte politidistrikt med elektrosjokkvåpen.
- Sette ned et offentlig utvalg for å evaluere dagens politimetoder.
- Vurdere å plassere en ny politihøgskole utenfor Oslo sentrum.
- Fullføre beredskapssenteret på Taraldrud innen planlagt tid, i tråd med reguleringsplanen og i samarbeid med lokalmiljøet og naboer.
- Styrke politiets kapasitet og kompetanse til å bekjempe datakriminalitet, herunder øke politiets tilstedeværelse på internett.
- Gjennomgå reglene for bruk av overskuddsinformasjon.
- Opprettholde kommunenes adgang til å innføre lokale regler for tigging.

Rettsstat og rettergang

Justispolitikken skal sikre den enkeltes krav på rettssikkerhet, rettferdighet og likhet for loven. Regjeringen mener det er viktig at de mest sårbare i samfunnet har tilgang på rettshjelp, og ønsker derfor fortsatt å styrke de frivillige rettshjelpiltakene.

Justissektoren krever mye ressurser, og det er viktig at sektoren er strukturert slik at den er mest mulig effektiv og ubyråkratisk. Regjeringen vil derfor vurdere dagens organisering av domstolene og kriminalomsorgen, med sikte på å frigjøre midler til raskere saksbehandling i domstolene og økt kapasitet og bedre tilbud i kriminalomsorgen.

Regjeringen vil:

- Forebygge kriminalitet gjennom holdningsarbeid og målrettet innsats i samarbeid med politiet.
- Fortsette å prioritere kampen mot overgrep og vold i nære relasjoner.
- Styrke innsatsen mot voldtekt og heve politiets kompetanse på området.
- Styrke de frivillige rettshjelpiltakene.
- Vurdere organiseringen i domstolstrukturen og kriminalomsorgen, basert på evalueringer.
- Fastsette salærstatsens størrelse i statsbudsjettet etter konsultasjoner med Advokatforeningen.
- Gå imot bruk av religiøse klesplagg og symboler i forbindelse med statlig makt- og myndighetsutøvelse i politi, domstoler og kriminalomsorgen.
- At private aktører og sosiale entreprenører i større grad skal bidra til at innsatte rekrutteres til arbeidslivet.
- Legge til rette for at nye digitale arbeidsmetoder tas i bruk for å bidra til en mer effektiv ressursbruk.
- Holde soningskøene nede. Avtalen om leie av fengselsplasser i Nederland avsluttes senest når nytt fengsel på Agder åpnes.
- Styrke arbeidet mot økonomisk kriminalitet.
- Gjennomgå strafferammene og lovverket, samt effektivisere inndragning for å bekjempe arbeidslivskriminalitet.
- Arbeide for å opprette et bransjestyrt og digitalt «Nemndenes hus» i Norge.
- Fortsette arbeid for mer effektiv straffesaksbehandling og hurtigspor i domstolene forutsatt at rettssikkerheten ivaretas.
- Trappe opp arbeidet med å innføre lyd- og bildeopptak i norske domstoler.
- Tydeliggjøre regelverket for mistenktes rett til innsyn i egen sak i forbindelse med oppfølgingen av straffeprosesslovutvalgets utredning.
- Utrede fordeler og ulemper med å skille politi og påtalemyndighet.

Personvern

Regjeringen legger til grunn at personvernet er grunnlovsfestet, at enhver har rett til privatliv og at staten har et ansvar for å sikre vern om den personlige integriteten. Presset mot personvernet blir sterkere som følge av økt bruk av digitale løsninger og internett. Regjeringen vil stille strenge krav til sikker lagring og behandling av personopplysninger, både fra private og offentlige aktører.

Regjeringen vil:

- Implementere EUs personvernforordning så raskt som mulig.
- Sette ned en personvernkommisjon for å vurdere personvernets stilling i Norge. Denne skal blant annet se på personvern i justissektoren, og hvordan personvernet kan sikres ved økt bruk av digitale løsninger, herunder rettighetene til brukere av sosiale medier.
- Sikre den enkeltes rett til å råde over egne private opplysninger.

Straff og soning

Regjeringen vil beholde det generelle straffnivået, men åpne for mindre justeringer på enkelte områder i tilfeller der straffnivået oppleves som urimelig.

Regjeringen vil redusere bruken av isolasjon, og legger til grunn at bruken av isolasjon kan være skadelig for den innsatte. Kriminalomsorgens beslutninger må være åpne, godt begrunnede og etterprøvbare.

Regjeringen mener det må være en god balanse mellom straff og rehabilitering. De fleste innsatte i norske fengsler skal tilbakeføres til samfunnet, og de må raskest mulig rekrutteres til arbeidslivet etter endt soning. Regjeringen vil jobbe for å øke antall soningsoverføringer av utenlandske innsatte til hjemlandet ved å inngå avtaler med andre stater der menneskerettighetene respekteres.

Regjeringen ønsker å styrke offerets rettigheter, og vil arbeide for en ytterligere styrking av offerkontorene.

Regjeringen vil:

- Beholde det generelle straffnivået i perioden, men åpne for mindre justeringer på enkelte områder innenfor dagens rammer.
- Søke å overføre flere utenlandske statsborgere som begår kriminalitet i Norge til soning i hjemlandet.
- Arbeide for et mer rehabiliterende straffegjennomføringssystem ved at det legges større vekt på innholdet i soningen.
- Endre straffeloven slik at forvaringsdømte ikke kan slippe ut tidligere enn om de hadde fått en ordinær fengselsstraff.
- Gjennomgå bruken av varetekt, og vurdere utvidet bruk av alternative tvangsmidler til fengsling under varetekt for å holde varetektsnivået lavest mulig.
- Utrede og vurdere et kriminalitetsofferfond etter svensk modell.
- Utrede bosteds- og/eller oppholdsforbud for gjerningsmann i offerets bostedskommune i de groveste vold- og sedelighetssakene.
- Gjennomgå ordningen med hemmelig adresse med sikte på å gi ofrene større frihet og et mer normalt liv.

5 – Innvandring og integrering

Innvandring har bidratt til økonomisk vekst i Norge og gjort oss til en mer mangfoldig nasjon. Dette, sammen med kunnskap og kompetanse bidrar til økt innovasjon og næringsutvikling. Samtidig som innvandring gjør oss til en mer mangfoldig nasjon, ser vi utfordringer knyttet til integrering.

Den internasjonale migrasjonen er svært lite forutsigbar, og vi må ha en høy beredskap for raske skiftninger. Vi må lykkes bedre med integreringen i arbeidslivet, dette er helt sentralt både for den enkelte og for bærekraften i våre velferdsordninger. Folkeforflytninger setter det norske samfunnet på prøve, uansett årsak. Ikke minst gjelder det den norske velferdsstatens bærekraft. Det er derfor nødvendig å regulere innvandringen. Det er viktig å føre en asylpolitikk som holder antallet asylsøkere uten beskyttelsesbehov lavest mulig, for å bruke ressursene på asylsøkere med beskyttelsesbehov og kvoteflyktninger. Antallet kvoteflyktninger må ses i sammenheng med øvrige innvandrings- og integreringsutfordringer.

Norge skal være en pådriver for å finne gode løsninger for verdens flyktninger, både gjennom hjelp i nærområdene og ved å ta imot kvoteflyktninger. Arbeidsinnvandring kan tilføre samfunnet viktig kompetanse og kan bidra til å dekke mangel på arbeidskraft i flere sektorer.

En bærekraftig innvandringspolitikk

Muligheten til å søke asyl er en grunnleggende menneskerett. Regjeringen vil føre en restriktiv, ansvarlig og rettssikker innvandringspolitikk innenfor rammene av internasjonale forpliktelser. En rettssikker behandling er avgjørende for å sikre at de som har krav på beskyttelse, faktisk får det, mens de uten krav skal returneres raskt. Regjeringen vil arbeide for å få på plass returavtaler med flere land for å unngå at personer oppholder seg i Norge uten lovlig opphold.

Ved familieinnvandring til Norge mener regjeringen at innvandrerens enten må kunne forsørge seg selv eller bli forsørget av den personen man gjenforenes med. Regjeringen ønsker å bekjempe tvangsekteskap og flerkoneri, og hindre at reglene om familieinnvandring blir undergravet gjennom utnyttelse. Derfor er det behov for å gjennomgå regelverk og praksis og fremme tiltak for å hindre dette.

Barn på flukt er mer sårbare enn voksne. Hensynet til barnets beste må vektlegges som et grunnleggende hensyn i alle utlendingssaker som gjelder barn.

Norge har tatt et stort ansvar over lengre tid, og ansvaret for mennesker på flukt må deles mellom flere land. Derfor støtter regjeringen i utgangspunktet planer om et forpliktende europeisk kvotesystem som gir en permanent fordelingsmekanisme mellom alle europeiske land. For å avhjelpe årsakene til at folk migrerer, vil regjeringen forsterke innsatsen for mer utvikling og demokrati.

Regjeringen vil:

- Sikre rask behandling av asylsøknader uten at det går på bekostning av rettssikkerheten til asylsøkerne.
- Videreføre gode ordninger for tvangsprostituerte og ofre for menneskehandel.
- Opprettholde innsatsen på tvangsretur av utlendinger uten lovlig opphold, og legge til rette for mer assistert retur.

- Bedre tilbudet til enslige mindreårige med midlertidig opphold gjennom styrket innsats for oppsporing av familie, og opplæring som er relevant ved retur, for eksempel gjennom tilpasset videregående opplæring.
- Prioritere kvoteflyktninger med størst sjanse for vellykket integrering.
- Videreføre det vedtatte nivået på kvoteflyktninger og øke det ytterligere hvis dagens ankomsttall fortsetter. Dette må sees i sammenheng med øvrige innvandrings- og integreringsutfordringer.
- Arbeide for å etablere omsorgssentre i hjemlandet.
- Bidra til å forebygge konflikter og behov for migrasjon gjennom sterk internasjonal innsats, og koble Norge sterkere på de europeiske prosessene for et felles europeisk system som også kan innebære etablering av felles asylsentre utenfor EU og styrking av Schengen-landenes yttergrense.
- Fortsatt sørge for rask bosetting av flyktninger.
- Videreføre en differensiert mottaksstruktur med blant annet ankomstmottak, integreringsmottak og returmottak, tilpasset asylsøkernes og samfunnets behov.
- At barn i større grad blir hørt muntlig ved behandling av klager i utlendingssaker.
- Innføre dobbelt statsborgerskap.
- Legge til grunn at ved familieinnvandring til Norge må man kunne forsørge seg selv, eller bli forsørget av den man gjenforenes med.
- Gjennomgå regelverk og praksis og fremme tiltak for å forhindre proformaekteskap, flerkoneri og gjentagende familieinnvandring.
- Bruke DNA-testing i alle saker for å avklare slektskap i forbindelse med familiegjenforening.
- At statsborgerskap i Norge skal henge høyt. Det er til gunst for alle dersom tildeling av statsborgerskap også er innrettet slik at det er integreringsfremmende. Derfor vil regjeringen foreslå endringer i statsborgerloven for å oppnå dette. Regjeringen vil utrede og endre statsborgerloven slik at det som hovedregel er åtte års botid for å få statsborgerskap. Det innføres et unntak for personer som etter fastsatte kriterier er selvforsørget og botidskravet for disse settes til seks år. De som har unntak fra dagens hovedkrav og anerkjente flyktninger beholder gjeldende botidskrav.
- Styrke innsatsen for å avdekke personer som har fått opphold i Norge på falske premisser.
- Videreføre innsatsen for å tilbakekalle tillatelser når beskyttelsesbehovet er borte.
- Opprettholde midlertidig grensekontroll så lenge den sikkerhetspolitiske situasjonen krever det.
- Redusere gebyr ved familiegjenforening for personer med flyktningstatus.
- Sikre gode rettshjelpsordninger.
- Gjøre en fornyet gjennomgang av klageordningen på utlendingsfeltet.
- Ha raskere og enklere prosedyrer for å søke om arbeidstillatelse, visum og forlengelse og fornyelse av arbeidstillatelser.
- Åpne for flere arbeidsinnvandrere med relevant kompetanse fra land utenfor EØS.
- I oppfølgingen av Stortingets vedtak 14.11.2017 knyttet til enslige mindreårige asylsøkere, legge til grunn alder ved opprinnelig vedtakstidspunkt i den nye søknadsprosessen.

En effektiv integreringspolitikk

Integrering er en toveisprosess hvor myndighetene skal sikre gode muligheter og den enkelte innvandrere må stille opp med egeninnsats. Den norske velferdsmodellen er avhengig av høy

arbeidsdeltakelse, og innvandrere med fluktbakgrunn står i altfor stor grad utenfor arbeidslivet. Regjeringen vil prioritere arbeidet med å sørge for at innvandrere med fluktbakgrunn raskere kommer i arbeid ved å stimulere til arbeid og å stille krav. Regjeringen vil gjennomføre en helhetlig reform av integreringsfeltet for å få raskere og bedre resultater.

En utfordring for mange innvandrere som skal ut i jobb, er at de mangler nettverk. Regjeringen vil derfor legge til rette for ordninger i arbeidslivet for høyt utdannede innvandrere som kan gjøre overgangen til arbeid enklere.

Arbeidsinnvandrere og familieinnvandrere kommer straks inn i et arbeids- eller familienettverk når de kommer til Norge. Asylsøkere plasseres imidlertid på mottak mens de venter på behandling av asylsøknaden. Lang saksbehandlingstid gir lang ventetid før man bosettes i en kommune. Regjeringen mener derfor at en fremtidig differensiert mottaksstruktur er avgjørende for å starte integreringsprosessen raskest mulig for asylsøkere med høy sannsynlighet for opphold.

En god integreringsprosess og et velfungerende samfunn forutsetter en felles forståelse for norsk samfunn og kultur. Det er en selvfølge at det stilles krav til norskkunnskap og forståelse for det norske samfunnet for de som oppholder seg i Norge over tid. Dette krever en særlig innsats fra hver enkelt av de som skal leve i Norge. Frivillige organisasjoner spiller en viktig rolle i integreringsarbeidet, og regjeringen vil legge til rette for at disse har gode rammevilkår for virksomheten sin.

Å bruke ansiktsdekkende plagg er ikke en rettighet, men det er heller ikke forbudt. Alle mennesker må kunne identifiseres ved behov, og det skal ikke tillates bruk av ansiktsdekkende plagg i barnehage og undervisningssituasjoner.

Regjeringen vil:

- Reformere introduksjonsprogrammet med tydelige forventninger til gode resultater og mer arbeidsrettede tiltak.
- Innføre empowerment-kurs for kvinner som en obligatorisk del av introduksjonsprogrammet.
- Vurdere nye modeller for introduksjonsstøtten med mål om raskere fullføring for deltakerne, for eksempel gjennom sluttbonuser ved fullført program.
- Gjøre det lettere å kombinere deltakelse i introduksjonsprogrammet og ordinært arbeid.
- Kombinere språkopplæring med arbeidspraksis.
- Arbeide for å fornye og forbedre norskopplæringen, slik at alle får et godt grunnlag for læring og for deltakelse i arbeidsliv og samfunnsliv.
- Gi arbeidsgiver styringsrett til å nekte ansatte å bruke ansiktsdekkende plagg i arbeidstiden.
- Vurdere ordninger der private eller ideelle organisasjoner kan tilby hele eller deler av introduksjonsprogrammet.
- Gjøre unntak fra vilkåret om dokumentert identitet for rett til å ta arbeid som asylsøker dersom søkeren deltar i et integreringsfremmende program i regi av UDI.
- Videreføre og styrke ordninger som Jobbsjansen.
- At undervisningen ikke skal kunne kjønnsdeles av kulturelle og religiøse årsaker. Det har en egenverdi i at jenter og gutter har felles undervisning i alle fag.
- Innføre en ordning der personer som etter fem års oppholdstillatelse mottar kommunale ytelser og støtteordninger, ikke er i arbeid, og som ikke har tilfredsstillende norskkunnskap, får en aktivitetsplikt til å delta på språkopplæring.

- Gjøre det enklere for innvandrere å få godkjent utdanning fra hjemlandet, eksempelvis helseutdanning.
- Videreføre ordningen med at personer som takker nei til arbeid av religiøs overbevisning skal fratas offentlig støtte.
- Sikre at alle barn gjennomfører en obligatorisk test av norskkunnskaper ved 4-årskontroll.
- Gjennomføre forsøk med anonyme søknader i staten.
- Tilby norskundervisningen og samfunnsundervisningen som inngår i introduksjonsprogrammet til arbeidsinnvandrere fra EØS mot egenbetaling.
- Sørge for at elever som kommer til landet uten fullført grunnskole, ikke overføres fra mottaksklasser til ordinære klasser før de behersker norsk godt nok.

Negativ sosial kontroll

Noen jenter og gutter vokser opp i Norge uten frihet til selv å bestemme over sitt eget liv, sin egen kropp eller hvem de skal gifte seg. Barn blir også sendt, mot sin vilje, på skoler i utlandet hvor de utsettes for vold og overgrep. Negativ sosial kontroll er et alvorlig samfunnsproblem som må bekjempes, og regjeringen vil legge bedre til rette for at hver enkelt får frihet til å bestemme hvordan de vil leve livet sitt. Arbeidet krever klare tiltak, bred tilnærming og arbeid på tvers av landegrenser.

Regjeringen vil:

- Følge opp Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020), herunder forsterke arbeidet for å forhindre utreise fra Schengen-området for personer hvor det eksempelvis er truffet barnevernvedtak som forbyr utreise, holde tilbake eller nekte passutstedelse for å forhindre at barn blir sendt utenlands mot sin vilje, og etablere rutiner for informasjon og varsling mellom offentlige etater for å motvirke negativ sosial kontroll.
- Iverksette tiltak for å unngå at barn mot sin vilje sendes til skoler i utlandet hvor de utsettes for vold og overgrep.
- Støtte organisasjoner som jobber for å styrke minoritetskvinnens rettigheter og bekjempe æreskultur og negativ sosial kontroll.
- Sikre at skilsmisse etter norsk lov respekteres av de ulike tros- og livssynssamfunnene og motvirke fremvekst av religiøse domstoler.
- Oppfordre til tett oppfølging av elever og foreldre, herunder hjemmebesøk, ved mistanke om at barn holdes borte fra skolen.
- Utrede hvordan predikanter som oppfordrer til vold og terror kan hindres innreise i landet.

6 – Økonomi, skatt og bærekraft

Norge er et land med store muligheter. Høy arbeidsinnsats og høy produktivitet er grunnlaget for høy verdiskaping i hele landet. Regjeringen vil basere sin økonomiske politikk på at verdier må skapes før de kan deles. Regjeringen vil føre en ansvarlig økonomisk politikk, der den offentlige pengebruken tilpasses situasjonen i økonomien innenfor handlingsregelens rammer.

Den økte bruken av oljepenger skal vris i retning av investeringer i kunnskap og infrastruktur, samt vekstfremmende skattelettelser.

Regjeringen vil bidra til å skape et robust og mangfoldig næringsliv. Derfor vil regjeringen føre en økonomisk politikk som øker den fremtidige verdiskapingen. Verdien av vår fremtidige arbeidsinnsats utgjør den største delen av nasjonalformuen. Regjeringen vil derfor prioritere å styrke arbeidslinjen og investere i kompetanseheving.

På lang sikt er det vekstevnen i fastlandsøkonomien som bestemmer velferdsutviklingen i Norge. Regjeringen vil derfor prioritere tiltak som fremmer verdiskaping og økt produktivitet i norsk økonomi. Det gjelder både i privat og offentlig sektor.

Lavere etterspørsel etter varer og tjenester fra oljevirkomheten er en varig endring. Norge trenger flere ben å stå på i årene som kommer. Vi må ha velfungerende markeder, og det må legges til rette for vekst og arbeidsplasser i konkurranseutsatt sektor. God omstillingsevne vil bidra til at norske virksomheter står godt rustet til å møte internasjonal konkurranse. Skattesystemet må være vekstfremmende og legge til rette for styrket konkurransekraft og at det skapes flere nye og lønnsomme arbeidsplasser. Regjeringen ønsker et skattesystem som stimulerer til arbeid og innsats, og et lavere skattenivå for å gi mer valgfrihet til familiene. Naturressurser bør beskattes slik at overskuddet tilfaller fellesskapet, samtidig som selskapene kan utvinne lønnsomme ressurser.

Folks hjem og fritidsbolig skal ikke være skatteobjekter. Dette er en usosial form for skatt som rammer uavhengig av betalingsevne. Regjeringen vil derfor redusere eiendomsskattesatsen og skattegrunnlaget.

Regjeringen vil:

- Føre en ansvarlig økonomisk politikk basert på handlingsregelen, og holde orden i økonomien.
- Gjøre norsk økonomi mindre sårbar for svingninger i oljeprisen gjennom å styrke veksten i fastlandsøkonomien.
- Iverksette tiltak for økt verdiskaping og økt produktivitet.
- Senke skattenivået.
- Forbedre skattesystemet ved å redusere skattesatser og gjennomgå skattefradrag som har liten tilknytning til inntekt og arbeid med sikte på forenkling.
- Sikre skattegrunnlaget ved å unngå uthuling.
- Forebygge overskuddsflytting, sikre skattegrunnlaget og være en pådriver internasjonalt for langsiktige og prinsippbaserte fellesløsninger mot skatteflukt.
- Styrke den generelle ordningen for gunstig kjøp og tildeling av aksjer og opsjoner i egen bedrift.
- Evaluere skattefunnordningen og vurdere forbedringer.

- Forenkle merverdiavgiftssystemet og redusere antall satser.
- At kommunenes mulighet til å kreve inn eiendomsskatt reduseres ved å sette ned maksimal eiendomsskattesats med minimum 2 promille for boliger og fritidsboliger.
- Innføre en obligatorisk regel med tak på verdsettelsen i eiendomsskatten for boliger og fritidsboliger. Dette gjennomføres slik at det årlige inntektstapet for den enkelte kommune ikke blir for stort, men samtidig slik at flest mulig får redusert eiendomsskatt.
- Øke bunnfradraget og rabatten for arbeidende kapital i formuesskatten.
- Arbeide for gjensidig reduksjon i tollsatsene for å bidra til økt frihandel.
- Sikre de nest fattigste utviklingslandene bedre tollbetingelser enn øvrige mellominntektsland ved å redusere tollsatser for alle varer som omfattes av den norske tollpreferanseordningen.
- Øke grensen for sparing i barns navn gjennom å heve grensen for når fylkesmannen overtar forvaltningen.
- Fastholde fjerningen av arveavgiften.
- Vurdere om finansskatten bør vris bort fra arbeidsplasser, i lys av blant annet EØS-rettslige problemstillinger, arbeidet med forbedring av skattegrunnlaget og mulighetene for omgåelser.
- Utrede en modell med minstefradrag for selvstendig næringsdrivende som alternativ til faktiske fradrag.

Grønt skatteskift

Klimaendringer er en av vår tids hovedutfordringer. Skatte- og avgiftspolitikken skal bidra til å redusere norske klimagassutslipp. Regjeringen vil bygge klimapolitikken på markedsbaserte og kostnadseffektive tiltak. Hovedvirkemidlene i norsk klimapolitikk er, og skal være, sektorovergripende virkemidler i form av klimagassavgifter og omsettbare kvoter.

Regjeringen vil:

- Innføre flat CO₂-avgift for alle sektorer på 500 kroner og trappe denne gradvis opp i perioden. Andre relevante avgifter (blant annet HFK/PFK) økes tilsvarende. Provenyet brukes til å redusere andre skatter og avgifter for berørte grupper for å lette omstillingen. Dette skal også omfatte landbruk og fiskeri, men ses i sammenheng med kompenserende tiltak i samråd med næringene.
- Fortsette grønn omlegging av engangsavgiften for kjøp av nye kjøretøy ved å øke CO₂-og NO_x-komponentene, og redusere andre komponenter. Omleggingen skal ikke øke avgiftsinntektene i budsjettet.
- Åpne for at veibruksavgiften på diesel kan økes dersom det viser seg nødvendig for å nå målet om at 100 prosent av nybilsalget er nullutslippsbiler i 2025. Merinntektene ved eventuell avgiftsøkning skal benyttes til å redusere trafikksikringsavgiften (tidligere årsavgiften) med tilsvarende sum.
- Skjerpe virkemidlene for nyttetraffikk, kompensert med avskrivningssatser og annet.
- Starte arbeidet med et bilavgiftssystem som er bærekraftig etter 2025.
- Videreføre skattefordelene for el-bil når det gjelder engangsavgift og merverdiavgift i hele perioden for å nå 2025-målene.
- Følge opp det nedsatte ekspertutvalget som vurderer klimarelaterte risikofaktorer og deres betydning for norsk økonomi.

Bedre konkurranse og en mer effektiv offentlig sektor

Effektiv ressursbruk innebærer både å gjøre tingene riktig og å prioritere de riktige formålene. Regjeringen vil gjennomføre strukturtiltak som bidrar til en mer effektiv bruk av samfunnets samlede ressurser. Dette kan gi gevinster i form av reduserte utgifter over statsbudsjettet, men effekten kan også komme i form av høyere kvalitet og bedre resultater uten at utgiftsnivået endres. Strukturtiltak kan også omfatte regelendringer som i første rekke gir gevinster i privat sektor, for eksempel gjennom økt produktivitet.

For å sikre et bærekraftig velferdssamfunn blir det stadig viktigere å gjennomgå offentlig ressursbruk og tilstrebe bedre bruk av skattebetalernes penger. Det innebærer klare prioriteringer av utgiftene i statsbudsjettet. Regjeringen vil arbeide for mer målrettede overføringer til private og for at offentlige investeringer brukes på samfunnsøkonomisk lønnsomme prosjekter. Samtidig må offentlig sektor vise omstillingsevne og -vilje, og tiltak for å effektivisere og avbyråkratisere offentlig sektor må gjennomføres.

En effektiv offentlig sektor er også nødvendig for å møte behovet for velferdstjenester uten at dette reduserer tilgangen på arbeidskraft i privat sektor. Regjeringen vil legge til rette for høy kvalitet på tjenestene, og ta i bruk konkurranse for å få bedre tjenester og en effektiv tjenesteproduksjon. Private tilbydere bør kunne konkurrere om å levere offentlig finansierte tjenester på samme vilkår som offentlige virksomheter der det er fornuftig.

Regjeringen vil:

- Øke produktiviteten gjennom strukturreformer som styrker næringslivets vekstmuligheter og tiltak for å effektivisere offentlig sektor.
- Gjennomføre tiltak som bidrar til å forenkle og avbyråkratisere arbeidet i og mellom departementene, direktoratene og etatene.
- Hindre at offentlige bedrifter gis særfordeler som fører til konkurransevridning.
- Treffe riktige investeringsvalg ved å prioritere mellom investeringsprosjekter og velge de riktige løsningene der det investeres, samt sikre god styring og kostnadskontroll underveis i prosjektene.
- Sørge for standarder som bidrar til innovasjon og kostnadseffektive løsninger.
- Sørge for forpliktende gevinstrealisering i digitaliseringsprosjekter og strukturreformer som besluttet.
- Sørge for at de offentlige overføringene målrettes bedre.
- Legge til rette for å la private tilbydere konkurrere om å levere offentlig finansierte tjenester der det er fornuftig.

Finansmarkedene

Velfungerende finansmarkeder er avgjørende for økonomiens vekstevne og folks hverdag, ved at lønnsomme prosjekter får tilgang til kapital til priser som gjenspeiler risikoen, og at folk får tilgang til lån og investeringsmuligheter. Regjeringen vil legge til rette for et velfungerende kapitalmarked, trygge banker og en konkurransedyktig finansnæring.

Regjeringen vil:

- Vurdere ytterligere innstramninger i adgangen til å yte forbrukslån.
- Gjennomgå eiendomsmeglingsloven med sikte på forenklinger og trygghet for forbrukerne.

Oljefondet - Statens pensjonsfond utland (SPU)

Oljefondet er en suksess fordi norske politikere har basert seg på grundige faglige utredninger av investeringsstrategien med utgangspunkt i et mål om høyest mulig avkastning til moderat risiko, og med etisk motiverte utelukkelseskriterier blant annet knyttet til våpen, menneskerettigheter og alvorlig miljøskade. Regjeringen vil også fremover basere forvaltningen på gjeldende retningslinjer og faglige vurderinger, med målsetting om en langsiktig investeringsstrategi med akseptabel risiko.

Regjeringen vil:

- At SPU skal følge internasjonalt anerkjente standarder for ansvarlig forvaltning.
- At SPU skal følge en ansvarlig investeringspraksis som fremmer god selskapsstyring i de selskap det investeres i, som fremmer åpenhet og som tar hensyn til miljø- og samfunnsmessige forhold.
- At SPU ikke skal være et politisk virkemiddel.
- Vurdere å åpne for at SPU kan investere i unotert infrastruktur og unoterte selskaper, med krav til åpenhet, avkastning og risiko som for øvrige investeringer i SPU.
- Vurdere ulike styringsmodeller for forvaltningen av SPU, herunder et eget styre for SPU som er uavhengig av Hovedstyret i Norges Bank.
- Vurdere rapporteringskrav rundt SPUs aktive eierskapsutøvelse.

7 – Næring og fiskeri

Et sterkt, mangfoldig og konkurransedyktig næringsliv er avgjørende for å opprettholde et godt velferdsnivå i fremtiden. Derfor er gode generelle rammevilkår og et skattesystem som stimulerer til bedriftsetableringer, arbeidsplasser og norsk privat eierskap helt sentralt.

Regjeringen vil føre en fremtidsrettet næringspolitikk som legger til rette for verdiskaping og vekst i privat sektor, lønnsomme arbeidsplasser og omstilling av norsk næringsliv. Gjennom kunnskap, forskning og innovasjon legges grunnlaget for nye jobber med høy verdiskaping som kan understøtte et bærekraftig velferdssamfunn.

Regjeringen vil satse mer på ny grønn teknologi. Regjeringen vil redusere byråkrati, gjøre det lettere å skape nye bedrifter og mer lønnsomt å investere i norske arbeidsplasser.

Regjeringen bygger næringspolitikken på brede virkemidler som fremmer innovasjon og nyskaping, og som støtter opp om de beste prosjektene på tvers av alle sektorer. Norges rike naturressurser gir grunnlag for aktivitet, innovasjon og næringsutvikling i hele landet. Disse ressursene må tas i bruk på en bærekraftig måte og gi grunnlag for lønnsomme arbeidsplasser. Regjeringen vil føre en industri- og næringspolitikk som legger til rette for å utnytte Norges naturgitte forutsetninger og sterke teknologi- og kompetansemiljøer. Regjeringens mål er at Norge skal bli blant de ledende landene i Europa når det gjelder innovasjon. Det skal være enkelt og ubyråkratisk å starte nye bedrifter og å etablere flere arbeidsplasser.

Det er en klar sammenheng mellom samferdsel og næringsutvikling, særlig i distrikts-Norge. Regjeringen vil derfor fortsette den sterke satsingen på samferdsel og kommunikasjon i hele landet.

Regjeringen vil:

- Opprette Prosess21, et samhandlingsforum for minimale utslipp og bærekraftig vekst i prosessindustrien.
- Vurdere hvordan staten kan bidra til at lønnsomme prosjekter har tilgang til kapital, herunder vurdere ordninger knyttet til såkornfond/presåkornfond i lys av Kapitaltilgangsutvalgets utredning og andre pågående prosesser.
- Gjøre det enklere å ta i bruk folkefinansiering i Norge.
- Utvikle en strategi for næringsutvikling og innovasjon på Svalbard.
- Evaluere mineralloven med sikte på bærekraftig ressursutvikling.
- Utarbeide strategier for romnæringen og for små- og mellomstore bedrifter.
- Vurdere forenklinger i avgiftssystemet slik at særavgifter virker i tråd med formålet.
- Legge til rette for utvikling av ny grønn industri i Norge.
- Innrette de næringsrettede virkemidlene og skattesystemet mest mulig effektivt for å stimulere til verdiskaping, omstilling og innovasjon.
- Legge frem en stortingsmelding om handelsnæringen.
- Legge frem en stortingsmelding om helsenæringen som blant annet omhandler hvordan den offentlige helsetjenesten kan bidra til utvikling av innovasjon og utvikling av nye løsninger.
- Følge opp industrimeldingens tiltak for å bidra til at Norge er en kunnskapsdrevet industri- og teknologinasjon.

- Innføre fleksibilitet i grensen for alkoholinnhold som tar høyde for kvalitetsforskjell i produktene for å legge til rette for at mikro- og minibryggerier skal kunne selge produkter i vanlig butikk.

Digitalt løft

Samfunnet er i endring, blant annet som følge av teknologisk utvikling knyttet til digitalisering og automatisering. Utviklingen skaper store muligheter for flere arbeidsplasser i Norge og økt produktivitet og effektivisering, men utfordrer også eksisterende arbeidsplasser og den enkeltes kompetanse. Regjeringen vil at Norge skal være ledende i å anvende nye digitale muligheter i alle sektorer.

Regjeringen vil:

- Legge til rette for testfasiliteter for utvikling og bruk av ny teknologi i alle næringer.
- Satse på muliggjørende teknologier.
- Legge til rette for lønnsom utvikling av datasentre i Norge.
- Følge opp arbeidet med en helhetlig og samlet strategi for økt digitalisering på tvers av næringer og bransjer gjennom en Digital21-prosess.
- Fortsette arbeidet med digitalisering av offentlige tjenester og kommunikasjon mellom det offentlige og næringslivet.
- Gjøre flere offentlige tjenester tilgjengelig på nett.
- Vurdere hvordan blokkjede-teknologi kan legge grunnlag for ny verdiskaping.
- Fjerne eller endre regelverk som er til hinder for teknologisk utvikling og nye forretningsmodeller i næringslivet og offentlig sektor.

Innovasjon

Kunnskap, forskning og innovasjon er avgjørende for å skape nye jobber med høy verdiskaping. Gode kompetansemiljøer og systemer for å stimulere til forskning og innovasjon øker konkurransekraften for norsk næringsliv og gjør det mer attraktivt å etablere næringsvirksomhet i Norge.

Innovasjonsaktiviteten i norsk næringsliv foregår både i eksisterende bedrifter som knoppskyting og gjennom rene nyetableringer. Regjeringen har som mål at Norge skal være et innovativt land, og vil styrke satsingen på næringsrettet forskning og innovasjon.

Regjeringen vil:

- Styrke samspillet mellom næringslivet, akademia, innovasjons- og forskningsmiljøer.
- Prioritere de næringspolitiske virkemidlene som har høyest innovasjonsgrad og effektivitet.
- Videreføre satsingen på de brede landsdekkende ordningene.
- Tilrettelegge for kommersialisering av forskningsresultater.
- Legge til rette for næringsklynger som drivkraft for innovasjon.
- Arbeide for å tiltrekke internasjonale selskapers forsknings-, utviklings- og hovedkontorfunksjoner til Norge.

- Ha gode ordninger som stimulerer næringslivets egen forsknings- og utviklingsaktivitet og videreføre satsingen på næringsrettet forskning og utvikling.
- Igangsette et arbeid for å vurdere hvordan helheten i det næringsrettede virkemiddelapparatet bør innrettes til beste for brukerne.
- Videreutvikle Katapult-ordningen.
- Sørge for at innovasjonsmidler også går til utvikling av nye måter å jobbe på.
- At offentlige innkjøp skal bidra til innovasjon og miljøvennlige løsninger, gjennom for eksempel anbudskrav og utviklingskontrakter.

Gründerskap

Regjeringen vil føre en næringspolitikk som gir gode rammer for gründere og oppstartsselskaper, slik at det blir lettere og tryggere å skape nye arbeidsplasser. Regjeringen vil arbeide for bedre vilkår for vekst for små- og mellomstore bedrifter.

Regjeringen vil:

- Integrere entreprenørskap bedre i hele utdanningsløpet.
- Styrke samspillet mellom utdanningsinstitusjoner og privat næringsliv.
- Gjennomgå rammebetingelsene for selvstendig næringsdrivende og frilansere for å gjøre det enklere å starte egen virksomhet.
- Bedre muligheten for pensjonssparing for selvstendig næringsdrivende.
- Heve inntektsgrensen for elev- og ungdomsbedrifter, og forenkle overgangen til ordinær bedrift.
- Vurdere virkemidler for å fremme privatpersoners investeringer i oppstartsvirksomhet, herunder økt skattefradrag.
- Vurdere innretningen av statlige virkemidler rettet mot tilgang på kapital i tidlig- og vekstfase.
- Gjøre det enklere for små bedrifter å delta i offentlige anbud.

Forenkling

Regjeringen har et mål om mest mulig effektiv bruk av fellesskapets ressurser, og vil arbeide for en enklere hverdag for folk og bedrifter. Et omfattende skjemavelde og en krevende rapporteringsplikt er en belastning for næringslivet. Unødvendig byråkrati reduserer næringslivets konkurransekraft og evne til verdiskaping. Det offentlige behov for kontroll må balanseres bedre mot næringslivets behov for forenkling.

Regjeringen vil:

- Fortsette å redusere næringslivets kostnader ved å forenkle rapportering, lover og regler. Målet er reduserte kostnader på 10 mrd. kroner i perioden 2017-2021.
- Fortsette arbeidet med forenklinger for næringslivet, med særlig fokus på forenklinger som kommer små og mellomstore bedrifter til gode.
- Gjennomgå selskapsretten for å fremme økt verdiskaping.

- Videreutvikle Altinn som plattform, og ha som mål at næringslivet bare skal behøve å rapportere samme informasjon til det offentlige én gang.
- At hensynet til næringsutvikling skal tillegges mer vekt i gjennomføringen av forenklingstiltak.
- Arbeide for mer samordnet og enhetlig tilsynspraksis overfor næringslivet, og styrke tilsynenes veiledningsplikt.
- Fjerne unødvendig og foreldet lov- og regelverk, herunder fjerne omstillingsloven.

Konkurranse

Virksom konkurranse bidrar til effektiv bruk av samfunnets ressurser, holder kostnadene nede, fremmer innovasjon og reduserer ulikhetene i samfunnet. En velfungerende markedsøkonomi forutsetter et klart regelverk og tiltak mot misbruk av markedsrett.

Bruk av konkurransemekanismer og markeder er viktig for å sikre maktspredning i samfunnet, og bidrar til innovasjon både i offentlig og privat sektor. Regjeringen vil føre en politikk der offentlig sektor i større grad samarbeider med næringslivet der privat sektor har kapasitet og kompetanse til å bidra med nye løsninger og bedre tjenestetilbud.

Regjeringen vil:

- Gjennomføre tiltak for å sikre like konkurransevilkår mellom offentlig og privat sektor, slik at flere private tjenestetilbydere i større grad kan bidra til å løse fellesskapets oppgaver.
- Klargjøre arbeidsdeling mellom privat og offentlig sektor i tråd med markeds- og teknologiutviklingen.

Eierskap i norsk næringsliv

Små og mellomstore bedrifter står for en stor del av norsk sysselsetting og verdiskaping. Lokale eiere gir stabile arbeidsplasser. Sterke og mangfoldige eierskapsmiljøer er viktig for å utvikle lønnsomme og bærekraftige bedrifter og næringsklynger. Privat eierskap er hovedregelen i norsk næringsliv. Regjeringen vil føre en politikk som styrker det private, norske eierskapet.

Norge vil fortsatt ha statlig eierskap i utvalgte selskaper. I noen selskaper kan dette være riktig for å sikre at hovedkontorfunksjoner er lokalisert i Norge. Regjeringen vil føre en ansvarlig og forutsigbar eierskapspolitikk basert på fastlagte prinsipper for statlig eierstyring. Regjeringen vil være åpen for verdiskapende transaksjoner og strategiske allianser knyttet til statens eierposisjoner. Beslutninger skal baseres på aktuelle konjunkturer, markedsforhold, selskapenes finansielle stilling og generelle fremtidsutsikter.

Regjeringen vil føre en politikk som gjør det attraktivt å investere utenlandsk kapital i Norge.

Regjeringen vil:

- Styrke det private, norske eierskapet.
- Gjennomføre en gradvis reduksjon i statlige eierandeler i bedrifter med forretningsmessig avkastning som hovedmål.

- Videreutvikle eierskapspolitikken gjennom fremleggelse av en ny eierskapsmelding.

Handel

Norge har en liten og åpen økonomi, der handel med andre land har vært og er viktig for å oppnå et høyere velferdsnivå enn vi ville klart alene.

De siste tiårene har mange blitt løftet ut av fattigdom og utviklingen viser at markedsøkonomi og internasjonal handel er sentrale forutsetninger for å bekjempe fattigdom.

Norge skal være en pådriver for åpne markeder og frihandel, både gjennom multilaterale og bilaterale avtaler.

Regjeringen er opptatt av markedstilgang i fremvoksende markeder. Regjeringen vil blant annet jobbe videre med en handelsavtaler både med asiatiske land, Mercosur-landene og andre aktuelle handelspartnere.

Regjeringen vil arbeide for at Norge og andre land har åpne markeder for varer fra utviklingsland.

Regjeringen vil:

- At Norge skal være en aktiv pådriver for frihandel.
- Arbeide for et rettferdig, globalt handelsregelverk under WTO som bygger ned tollbarrierer og sikrer like muligheter for utvikling, også mellom utviklingsland og industriland.
- Arbeide for multilaterale handelsavtaler gjennom WTO for å skape stabile rammevilkår og like konkurranseforhold globalt.
- Utvikle det handelspolitiske samarbeidet med våre nærmeste handelspartnere, herunder EU.
- Sikre EØS-avtalen som bærebjelke for norske arbeidsplasser og verdiskaping.
- Arbeide for at også andre land åpner sine markeder for varer fra utviklingsland.
- Avvikle eksportstøtte til matproduksjon i tråd med WTO-forpliktelser.
- Gjennomgå det samlede apparatet som fremmer norske næringsinteresser i utlandet.
- Øke bruken av bilaterale investeringsavtaler (BIT) der dette er mulig og hensiktsmessig.

Hav

Norge skal være en ledende havnasjon. For å oppnå dette vil regjeringen bidra til bærekraftig verdiskaping og sysselsetting i havnæringene. Viktige virkemidler vil være gode rammebetingelser, kunnskaps- og teknologiutvikling, og styrking av havnæringenes internasjonale konkurransekraft. Havet skal være et sentralt interesseområde for norsk utenriks- og utviklingspolitikk ved å vektlegge bærekraftig bruk og verdiskaping, rene og sunne hav. Bærekraftig bruk av hav er også viktig i utviklingspolitikken.

Regjeringen vil følge opp tiltak og initiativer fra havstrategien "Ny vekst, stolt historie", stortingsmeldingen "Hav i utenriks- og utviklingspolitikken", nordområdestrategien og bioøkonomistrategien, og iverksette initiativer knyttet til plast i havene.

Regjeringen vil:

- Styrke Norges profil som havnasjon.
- Arbeide for å utvikle havnæringene.
- Arbeide for å utvikle eksisterende og nye arbeidsplasser basert på havets ressurser.
- Legge til rette for en konkurransekraftig maritim næring i Norge.
- Ha konkurransedyktige skipsregistre.
- Videreføre nettolønnsordningen for sjøfolk.
- Ha en konkurransedyktig rederibeskatning.
- Gi de marine og maritime næringene muligheter til å teste ut i løsninger i fullskala gjennom Demo HAV.
- Bidra til innovasjon gjennom økt næringsrettet forskning på tvers av havnæringene.
- Videreutvikle regjeringens strategi for flytende vindkraft.
- Følge opp arbeidet med Ocean Space Centre.

Fiskeri og havbruk

Fiskeri- og havbruksnæringene er blant de viktigste fremtidsnæringene for Norge. En bærekraftig vekst innen disse sektorene vil skape lønnsomme arbeidsplasser i alle deler av landet. Regjeringen vil videreføre arbeidet med stabile og gode rammevilkår som bidrar til bærekraftig vekst og sikrer viktige miljø- og naturverdier.

Vekstpotensialet i disse næringene er betydelig, og potensialet kan utløses gjennom bærekraftig organisering og åpne handelsmarkeder. Regjeringen vil derfor føre en politikk som stimulerer til økt handel og markedsadgang.

Ressursene i havet vil bli en sentral del av den nye bioøkonomien og regjeringen vil derfor fremme en bærekraftig vekst i sektoren.

Fiskeri

Våre felles fiskeriressurser er en evigvarende ressurs som kan bidra til vekst og verdiskaping i hele landet, forutsatt en ansvarlig forvaltning. Regjeringen vil derfor basere sitt uttak av havressursene på faglige råd, og bekjempe ulovlig fiske. Det er fortsatt behov for aktiv forvaltning av store sjøpattedyr. Forskning og kunnskapsutvikling er viktig for å øke mulighetene for å beskatte arter som i dag ikke utnyttes kommersielt. Regjeringen vil hindre unødvendig regulering av flåten og modernisere kvoteordningen.

Regjeringen vil:

- Styrke Norge som sjømatnasjon og sikre god markedsadgang for norske produkter.
- Legge til rette for en bærekraftig fiskerinæring som også skal være lønnsom og innovativ.
- Vurdere nye tiltak som kan bidra til rekruttering og utvikling i næringen.
- Sikre optimal og bærekraftig utnyttelse av fiskebestandene.
- At årlige totalkvoter fastsettes basert på faglige råd.
- Gi strukturendringsmuligheter for fartøy over 11 meter, og vurdere strukturering under 11 meter.

- Legge frem en ny stortingsmelding om pliktsystemet.
- Legge frem en stortingsmelding om kvotesystemet basert på Eidesen-utvalgets utredning.
- Trappe opp kampen mot ulovlig fiske.
- Arbeide for at det blir skapt større verdier av hver kilo fisk og andre marine ressurser.
- Øke den nasjonale satsingen på forskning innenfor hvitfisknæringen, blant annet på fangstmetoder, bearbeiding, levendelagring, logistikk og markedsføring.

Havbruk

Havbruksnæringen er en av fremtidens næringer i Norge. Regjeringen vil gjøre havbruksnæringen mer konkurransedyktig og allsidig gjennom nyskaping, produktutvikling og satsing på eksportfremmende tiltak. Havbruksnæringen har fortsatt et stort vekstpotensial, men det er en forutsetning at videre vekst i næringen er bærekraftig.

Ny teknologi gjør at næringen i fremtiden vil kunne drive på andre lokaliteter og med mindre risiko for rømming enn i dag. Samtidig må næringen fortsette sitt arbeid for å redusere sykdom og risiko for rømming.

Regjeringen vil:

- Legge til rette for bærekraftig vekst gjennom praktisering av trafikklysordningen.
- Forenkle reglene for etablering av offshore havbruk.
- Stimulere kommunene til å stille lokaliteter til rådighet for næringen gjennom bruk av havbruksfond.
- Øke satsingen på forskning, innovasjon og teknologiutvikling.
- Bruke utviklingstillatelser til å utvikle nye og bedre løsninger for havbruk og sjømatnæringen.
- Stille strenge miljøkrav til havbruksnæringen.
- Samarbeide med næringen for å bekjempe lakselus og rømming.

8 – Landbruk og mat

Regjeringen vil ta vare på det unike ved norsk matproduksjon som lav medisinbruk, høy dyrevelferd og en lang verdikjede. Samtidig er det behov for ytterligere reformer som sikrer bondens råderett over egen produksjon og eiendom. Regjeringen baserer sin landbrukspolitikk på en klar forståelse av at bonden er selvstendig næringsdrivende.

Jordbruk

Jordbruket er viktig for matproduksjon, bosetting og ivaretagelse av kulturlandskapet. Regjeringen ønsker å fortsette moderniseringen for å skape et levedyktig jordbruk som legger til rette for økt matproduksjon og lønnsom drift i hele landet. Regjeringen vil styrke grunnlaget for et konkurransedyktig jordbruk gjennom å fremme investeringer og bruk av ny teknologi for å redusere kostnadene.

Lokal matproduksjon er viktig for fremtidens landbruk. I dag er regelverket for produksjon, distribusjon og servering av mat og drikke ofte et hinder for at produsenter skal lykkes. Regjeringen vil stimulere til større mangfold ved å øke satsingen på geografisk opprinnelsesmerking og spesialitetsmerking. Regjeringen vil også liberalisere regelverket for foredling av mat på egen gård, under forutsetning av at helsemessig matvaretrygghet opprettholdes.

Landbruket er en viktig bidragsyter i det grønne skiftet, både gjennom binding av karbon og produksjon av fornybar, biobasert energi og drivstoff. Samtidig er reduserte klimagassutslipp fra landbruket helt nødvendig. Regjeringen vil føre en politikk som gir insentiver til mindre utslipp og nødvendige klimatiltak i landbruket.

Regjeringen vil:

- Basere hovedlinjene i landbrukspolitikken på forståelsen som de fire ikke-sosialistiske partiene har stilt seg bak i forbindelse med behandlingen av Meld. 11 (2016-2017) *En fremtidsrettet jordbruksproduksjon*.
- Føre en landbrukspolitikk med utgangspunkt i at bønder er selvstendig næringsdrivende med muligheter og ansvar for å organisere driften slik de selv er best tjent med.
- Gi bonden større næringsfrihet.
- Ha inntektsutvikling i jordbruket forutsatt lav kostnadsutvikling, produktivitetsforbedring og markedstilpasning. Målet er at inntekter for bonden i størst mulig grad hentes fra markedet.
- Gjennomføre flere forenklinger som reduserer byråkratiet og gjør bondens hverdag enklere.
- Stimulere til at bønder som i dag driver eiendommer i større grad kan eie disse, gjennom nødvendige liberaliseringer av konsesjonsloven. Driveplikten skal videreføres.
- Utrede konsekvensene av å avvike odelensloven og grunnlovsvernet av odelsretten.
- Styrke arbeidsdelingen i norsk jordbruk slik at arealer til korn- og grøntproduksjon opprettholdes, mens den gressbaserte husdyrproduksjonen blir liggende i distriktene.
- Følge opp jordvernstrategien.
- Stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet.
- Legge til rette for urbant landbruk.

- Styrke landbruksutdanningen og iverksette kompetanserettete tiltak for å stimulere til rekruttering i næringene.
- Fortsette satsingen på lokal mat og drikke, og liberalisere regelverket for foredling på egen gård.
- Styrke konkurransen i næringsmiddelindustrien generelt, og i melkesektoren spesielt.
- Ha en næringspolitikk som legger til rette for en effektiv og lønnsom næringsmiddelindustri.
- Fjerne muligheten for å bruke omsetningsavgift til generisk markedsføring av jordbruksprodukter.
- Legge til rette for økt konkurranse innenfor detaljhandel og distribusjon av matvarer og andre dagligvarer.
- Forsterke satsingen på god dyrevelferd, herunder gradvis innføring av dyrepoliti i alle landets fylker.
- Sette ned et lovutvalg med sikte på å samle landbrukslovgivningen i færre og mer oversiktlige lover.

Skogbruk

Tilveksten i norske skoger er betydelig større enn hogsten. Det bidrar til karbonbinding, men viser også potensial for å skape nye og større verdier basert på skogens ressurser. Skog- og utmarksressursene kan spille en viktig rolle i bioøkonomien. Regjeringen vil derfor følge opp bioøkonomistrategien. Regjeringen vil føre en skogpolitikk som legger til rette for å skape verdier av norske skogressurser og som bidrar til frivillig vern av skog.

Regjeringen vil:

- Følge opp skogmeldingen.
- Styrke grunnlaget for skogbruket gjennom kostnadsreducerende tiltak, fjerning av flaskehals i infrastrukturen og utbygging av skogsbilveier og tømmerkaier.
- Arbeide for å avvikle konsesjonsplikten og boplikten på skogeiendommer.
- Legge til rette for økt avvirkning i skogen.
- Følge opp kravet til nyplanting etter hogst.
- Verne 10 prosent av skogen gjennom privat frivillig vern og vern av offentlig eide skogarealer.
- Føre en næringspolitikk som også kommer norsk treforedlingsindustri til gode.
- Følge opp bioøkonomistrategien og videreutvikle de tiltakene som stimulerer til bruk av tre.
- Stimulere byggebransjen til nyskaping og bruk av tre som byggemateriale.
- Legge til rette for at nye lønnsomme arbeidsplasser skapes i bionæringene.

Reindrift

Den samiske reindriften er en viktig kulturbærer for det samiske folk. Grunnlaget for dette sikres gjennom en bruk av beiteområdene som er bærekraftig og dyreveldferdsmessig forsvarlig. Derfor vil regjeringen i samarbeid med reindriftnæringen legge til rette for en økologisk bærekraftig reindriftnæring. Næringen må fortsette markedsorienteringen.

Regjeringen vil:

- Legge til rette for en økologisk bærekraftig reindriftsnæring som gir grunnlag for økonomisk lønnsomhet og samisk kultur.
- Følge opp reindriftsmeldingen gjennom blant annet endringer i reindriftsloven.
- Skjerpe kravene til offentliggjøring av reintall.
- Sanksjonere mot ny reintallsposisjonering for å hindre tilpassing på en måte som fortrenger aktører som har forholdt seg lojalt til tidligere fattede vedtak.
- Arbeide for å få på plass norsk-svensk reinbeitekonvensjon.
- Bekjempe dyresykdommen skrantesyke.

Pelsdyr

Regjeringen vil gjennomføre en styrt avvikling av pelsdyrnæringen. Det tas sikte på å fremme en lovproposisjon til Stortinget om forbud mot pelsdyrhold med en avviklingsperiode for eksisterende produsenter frem til årsskiftet 2024/2025.

For å unngå at avviklingen krenker EMK tilleggspatent 1 artikkel 1 og for å gi pelsdyrprodusentene nødvendig forutsigbarhet legges det opp til at eksisterende næringsaktører pr. 15.1.2018 får økonomisk kompensasjon for tap av retten til å drive pelsdyrhold, jf. den juridiske vurderingen som er vedlagt Meld. St. 8 (2016-2017). Kompensasjonsordningen utredes og klargjøres i løpet av 2018 for å gi aktørene nødvendig trygghet for gjennomføring av avviklingen. Det vurderes også om andre tiltak bør iverksettes for å lette omstilling til annen landbruksproduksjon for aktuelle produsenter. Dette tas opp med partene i jordbruksoppgjøret for 2019. I tillegg vil staten ta initiativ til et samarbeid med kommuner der pelsdyrnæringen er av vesentlig betydning for å sikre omstillingstiltak og fleksibilitet for pelsdyrprodusenter som omfattes av avviklingen. Krav til forbedret dyrevelferd i pelsdyrnæringen som følger av Meld. St. 8 (2016-2017) og Innst. 151 S (2016-2017), gjennomføres ikke i avviklingsperioden.

9 – Helse og omsorg

Regjeringen vil prioritere arbeidet med å sikre god helsehjelp og omsorg som gir trygghet og verdighet for eldre og andre som trenger det. Helse- og omsorgstjenesten må organiseres med utgangspunkt i pasientenes behov. Regjeringens ambisjon er å skape pasientens helsetjeneste. Hver enkelt pasient skal oppleve respekt og åpenhet i møte med helsetjenesten og slippe unødvendig ventetid. Ingen beslutninger om pasienten skal tas uten pasienten.

Det er et offentlig ansvar å sikre gode helse- og omsorgstjenester til alle. Regjeringen vil sørge for et godt samarbeid med ulike private og ideelle aktører som bidrar til innovasjon, mangfold, kvalitet og valgfrihet i tjenestetilbudet.

Helsekøene må fortsatt reduseres, og tilbudene må forbedres gjennom nye og bedre måter å jobbe på. Regjeringen vil sikre valgfrihet for brukerne og styrke de ansattes kompetanse. Økt digitalisering og effektivisering må frigjøre mer tid til helsehjelp og pleie. Tilbudet til de mest utsatte, særlig innen rus og psykisk helse, samt syke eldre, må fortsatt styrkes.

Selv om folkehelsen i Norge generelt er god og levealderen høy, er sosiale forskjeller i helse og levekår fortsatt en utfordring. Regjeringen vil legge til rette for god helse og gode levekår for å gi bedre muligheter for alle.

Primærhelsetjenesten

Helse- og omsorgstjenestene i kommunene må moderniseres og styrkes, og det må jobbes for et helhetlig og sammenhengende tilbud tilpasset den enkeltes behov. Andelen eldre i befolkningen er økende, og stadig flere har kroniske sykdommer og sammensatte omsorgsbehov. Dette øker presset på primærhelsetjenesten. Regjeringen vil sikre alle tilgang til en kompetent og godt organisert primærhelsetjeneste, uansett hvor man bor i landet.

Regjeringen vil:

- Forbedre og modernisere fastlegeordningen, for å bedre rekruttering med sikte på god legedekning i hele landet. Regjeringen vil evaluere ordningen, og videreutvikle legetjenesten i samarbeid med partene.
- Innføre krav om at fastleger skal tilby e-konsultasjon til de som ønsker det.
- Legge til rette for tverrfaglige primær- og oppfølgingsteam i kommunene.
- Vurdere å inkludere flere yrkesgrupper i primærhelseteamene.
- Sikre tidlig innsats og mer vekt på forebyggende helsearbeid.
- Fortsette satsingen på en tverrfaglig helsestasjons- og skolehelsetjeneste som skal sørge for god tilgang på hjelp og støtte til barn og unge.
- Legge til rette for tilgang til psykolog i alle kommuner.
- Sikre at ordningen med brukerstyrt personlig assistanse (BPA) fungerer etter hensikten.
- Legge frem en stortingsmelding om prioritering i primærhelsetjenesten.
- Opprettholde og videreutvikle innsatsen for å forebygge tannhelseproblemer, særlig for eldre.
- Videreutvikle tannhelsetjenesten, og gradvis utvide skjermingsordningene.

- Iverksette en forsøksordning der kommuner som selv ønsker det, kan overta ansvaret for tannhelsetjenesten.
- Etablere en nasjonal digital løsning for kommunehelsetjenester i forbindelse med arbeidet med "Én innbygger, én journal".
- Vurdere hvordan statlige tilskudd til bedriftshelsetjenester kan utvides til flere bedrifter.

Omsorg for eldre og pleietrengende

Regjeringen vil sikre en god og verdig omsorg tilpasset individuelle behov. Velferdsteknologi må i større grad tas i bruk for å øke kvaliteten på tjenestene. Tilbudet må bygges videre ut for å gi alle som trenger det et tilbud med kvalitet og aktivitet.

Regjeringen vil gjennomføre reformen «Leve hele livet». Reformen skal bidra til at eldre kan mestre livet lenger, ha trygghet for at de får god hjelp når de har behov for det, at pårørende kan bidra uten at de blir utslitt og at ansatte kan bruke sin kompetanse i tjenestene. Reformen skal styrke kvaliteten i det som er grunnleggende: Mat og måltider, aktivitet og fellesskap, helsetjenester og sammenheng i tjenestene.

Regjeringen vil:

- Bidra til at kommunen i større grad legger til rette for fritt brukervalg innen hjemmetjeneste og hjemmesykepleie.
- Gi tilskudd til netto tilvekst av plasser i sykehjem og omsorgsboliger.
- Jobbe for et demensvennlig samfunn.
- Stimulere til at flere kommuner gjennomfører forebyggende hjemmebesøk for eldre.
- Sørge for bedre kunnskap om kvaliteten i omsorgstjenesten, både blant offentlige og private leverandører.
- Legge til rette for å utvide bruken av objektive kvalitetsindikatorer og målinger av brukertilfredshet i kommunene, og sikre åpenhet om denne kunnskapen.
- Styrke både kommunal og privat utbygging av trygghetsboliger, sykehjemsplasser, hospice, demenslandsbyer og private bofellesskap.
- Opprette flere tverrfaglige oppfølgingsteam som skal bidra med koordinering og yte tilrettelagte, flerfaglige tjenester, samt styrke tilbudet om palliasjon (lindrende behandling).
- Legge til rette for at flere kommuner tar i bruk velferdsteknologi.
- Legge til rette for at flere kan bo hjemme.
- Utvide prøveordningen med statlig finansiering av omsorgstjenester, både i tid og i antall kommuner.
- Etablere en tilskuddsordning til kjøkken i sykehjem, blant annet basert på erfaringer fra Danmark, for å gi et bedre tilbud til eldre på institusjon.
- Etablere et nasjonalt Eldre-, pasient- og brukerombud. Ombudet skal lokaliseres til et av de eksisterende pasient- og brukerombudene.
- Sikre at par som ønsker det, skal kunne bo sammen på sykehjem eller i omsorgsbolig.
- Ytterligere redusere egenandelen for personer som legges på dobbeltrom mot sin vilje.

Spesialisthelsetjenesten

Pasientenes helsetjeneste betyr at kvaliteten på behandlingen skal være høy, ventetiden så kort som mulig og at pasienten skal bli hørt i alle deler av helsetjenesten. Pasientene skal møtes med kunnskap og respekt. God informasjonsflyt og kommunikasjon mellom kommunehelsetjenesten, fastlegen og spesialisthelsetjenesten er viktig for å sikre dette. Gjennom en oppdatert nasjonal helseplan skal de overordnede prioriteringene for helsetjenestene gis, samtidig som det enkelte sykehus gis handlingsrom og fleksibilitet slik at behandlingen kan bli best mulig.

Fritt behandlingsvalg er viktig for å korte ned sykehuskøene, og både private og utenlandske tjenester kan avlaste og redusere helsekøene. Det er fortsatt for store variasjoner i kvaliteten ved sykehusene, og regjeringen vil derfor jobbe for bedre kvalitet og økt åpenhet om kvaliteten i tilbudene.

Regjeringen vil:

- Sikre trygge sykehus og gode helsetjenester uansett hvor i landet man bor.
- Redusere ventetiden ytterligere før oppstart av behandling eller utredning, og underveis i behandlingsforløpet.
- Utvikle og innføre pakkeforløp for flere lidelser, herunder pakkeforløp for hjerneslag, smertebehandling, utmattelse, muskel- og skjelettlidelser, rus, psykisk helsevern og egne pakkeforløp for «kreftpasienter hjem».
- Gi flere kreftpasienter og andre med alvorlig sykdom tilgang til utprøvende behandling.
- Utvide fritt behandlingsvalg til nye områder.
- Metodevurdere innføring av offentlig finansierte legemidler og nye metoder i spesialisthelsetjenesten opp mot kriteriene i prioriteringsmeldingen.
- Øke bruken av private avtalespesialister.
- At Norge skal være en global pådriver for koordinert arbeid mot antibiotikaresistens.
- Etablere økonomiske incentiver som sikrer at sykehusene rapporterer fullverdige tall til kvalitetsregistre.
- Legge frem en oppdatert nasjonal helse- og sykehusplan med vekt på digitalisering, kompetanse, rekruttering og psykisk helse.
- Videreføre dagens styringssystem, men gi mer myndighet og ansvar til det enkelte sykehus.
- Videreutvikle aktivitetsbasert finansiering til å omfatte mer sammenhengende pasientforløp, og i den forbindelse vurdere å øke den aktivitetsbaserte finansieringen.
- Desentralisere spesialisthelsetjenester slik at disse er tilgjengelige i pasientenes nærmiljø, så langt det er mulig og hensiktsmessig.
- Styrke helseforskningen, særlig på kroniske sykdommer og utmattelsessykdommer.
- Gjennomføre en prosess med kommunene i Vest-Finnmark om å bygge ut spesialisthelsetjenestetilbudet på klinikk Alta, slik at befolkningen får dekket en vesentlig større del av behovet for sykehustjenester der.

Rus

Regjeringen vil føre en kunnskapsbasert ruspolitikk, med mål om forebygging av rusproblemer, skadereduksjon og begrenning av skadevirkninger. Å redde liv og å sikre verdighet må alltid ligge i bunn for en human rusomsorg. De tiltakene som har størst effekt skal prioriteres.

Regjeringen ønsker å endre myndighetenes reaksjoner mot personer som tas for bruk og besittelse av narkotika fra straff til hjelp, behandling og oppfølging. Regjeringen vil ikke legalisere bruk og besittelse av narkotika, men dette er ikke til hinder for mer vekt på skadereduksjon.

Regjeringen vil arbeide for å etablere flere avrusingsplasser og styrke tilbudet både før og etter behandlingsopphold, samt etablere flere team rundt brukerne, der både spesialisthelsetjenesten og kommunale tjenester deltar.

Regjeringen vil:

- Følge opp opptrappingsplanen for tilbudet til rusavhengige, herunder styrke ettervernet.
- Gjennomføre en rusreform for å sikre et bedre tilbud til rusavhengige, der ansvaret for samfunnets reaksjon på bruk og besittelse av illegale rusmidler til egen bruk overføres fra justissektoren til helsetjenesten. Regjeringen vil snarlig nedsette et offentlig utvalg som forbereder gjennomføring av denne reformen. Politiet skal kunne pålegge at den rusavhengige skal møtes med helserettede tiltak, og manglende oppfølging vil medføre sanksjoner.
- Forsterke samarbeidet med frivillige aktører og sosiale entreprenører.
- Styrke helsefaglige tiltak og metoder som reaksjon på mindre alvorlige narkotikarelaterte lovbrudd, herunder bruk av ungdomskontrakt og Narkotikaprogram med domstolskontroll, i påvente av en rusreform.
- Inkludere flere legemidler og sørge for økt valgfrihet i LAR, samt gjennomføre forsøk med heroinassistert behandling innenfor LAR.
- Styrke innsatsen mot overdosedødsfall, ved at det i brukerrum åpnes for å injisere flere stoffer som gir risiko for overdosedødsfall. Det skal også gis opplæring i overgang fra injisering til mer skånsom bruk for tunge rusavhengige.
- Innføre pakkeforløp for rusbehandling innen 2020 etter mal av pakkeforløp for kreft, der ruspasienter umiddelbart går fra avrusing til behandling.
- Styrke lavterskeltilbud for barn av rusavhengige.
- Styrke forebyggende tiltak mot rusmisbruk overfor barn og ungdom, blant annet gjennom Samordning av lokale kriminalitetsforebyggende tiltak (SLT) i kommunene.
- Styrke tilbudet om avrusing og livsmestring for innsatte i fengsel med narkotikaproblemer.
- Sikre at de som er motivert for det, får tilbud om medikamentfri behandling ved rusavhengighet.
- Etablere flere behandlingsplasser og bedre ettervern for alkoholmisbrukere.
- Styrke forskningen på rusbruk og behandling, og etablere et nasjonalt kvalitetsregister for spesialisert rusbehandling.

Psykisk helse

Psykisk helse er en av regjeringens viktigste satsingsområder. En god psykisk helse er viktig for å ha god livskvalitet, og for å mestre hverdag og jobb. Terskelen for å få hjelp må være lav, og hjelpen må være tilgjengelig i den enkeltes nærmiljø. Innsatsen må derfor settes inn tidligst mulig for dem som sliter med psykiske problemer. At psykiske lidelser oppstår må også forebygges, blant annet ved å forhindre mobbing og sosial isolasjon blant barn, unge og voksne. Arbeid og aktivitet skal være en integrert del av behandling og oppfølging. Regjeringen vil bygge ned hindrene for å oppsøke hjelp, blant annet for minoritetsbefolkningen.

Regjeringen vil:

- Innføre pakkeforløp innen psykisk helse.
- Prioritere tidlig innsats og forebyggende tiltak.
- Legge frem en opptrappingsplan for barn og unges psykiske helse.
- Innføre kommunal betalingsplikt for utskrevne pasienter innen psykisk helsevern, for å sikre forpliktende samarbeid og bedre oppfølging etter behandling.
- Foreta en revisjon av alle tvangshjemler, basert på anbefalingene fra Tvangslovutvalget.
- Innføre «jobbresept» og videreutvikle ordningen med grønn resept for å aktivisere pasienter som en del av behandlingstilbudet.
- Legge til rette for tilbud om aktivitet og arbeid, for eksempel Fontenehus.
- Styrke tverrfaglig samarbeid mellom tjenestene.
- Styrke behandlingstilbudet innen psykisk helsevern i kriminalomsorgen.
- Styrke samarbeidet med frivillige og andre private aktører for å legge til rette for et mangfold av tilbud.
- Videreføre og forsterke samarbeidet mellom barnevern og ungdomspsykiatri.

Habilitering og rehabilitering

Habiliterings- og rehabiliteringstilbudet må styrkes for å gi flere mulighet til å mestre hverdagen og delta i utdanning, arbeidsliv og samfunnsliv. Det er viktig med gode tilbud både i kommunehelsetjenesten og i spesialisthelsetjenesten.

Regjeringen vil:

- Styrke og videreutvikle tilbudet om habilitering og rehabilitering i helsetjenesten, herunder hverdagsrehabilitering.
- Gradvis inkludere rehabilitering i godkjenningsordningen for fritt behandlingsvalg.
- Sette kommunene i stand til å ta et større ansvar for rehabiliteringstilbudet for de vanligste pasientgruppene.
- Utvikle og utprøve modeller for avlastning etter modell av rett til brukerstyrt personlig assistanse (BPA).
- Innarbeide rehabilitering i pakkeforløp der dette er en naturlig del av behandlingsforløpet.
- Styrke tilbudet om behandlingsreiser.

Folkehelse

Regjeringen vil legge prinsippet om å forebygge der man kan og reparere der man må til grunn i folkehelsearbeidet.

En god og forebyggende folkehelsepolitikk skal legge til rette for at den enkelte kan ta gode valg for sin egen helse. God helse og gode levekår henger sammen, og folkehelsearbeidet må legge til rette for en bedre helse for alle. Dette vil også bidra til å redusere sosial ulikhet. Helsevanene som etableres tidlig i livet, påvirker mulighetene til å lykkes i skolen og i arbeidslivet.

Regjeringen vil:

- Styrke det forebyggende helsearbeidet.
- Videreføre samarbeidet med næringslivet for å legge til rette for sunne produkter i matbutikkene og god merking av sunne alternativer.
- At psykisk helse skal være en integrert del av folkehelsearbeidet, herunder arbeid for å motvirke ensomhet.
- Legge til rette for økt fysisk aktivitet i skolen og stimulere til et sunnere kosthold.
- Samarbeide med frivillige for å utvikle tilbud til utsatte barne- og ungdomsgrupper, eldre og kronisk syke.
- Videreføre samarbeidet med friluftsråd og friluftslivsorganisasjoner om lavterskel friluftstilbud i nærmiljøene, og følge opp Friluftsmeldingen.
- Legge frem en stortingsmelding om folkehelsepolitikken.
- Prøve ut ordninger med å gjennomføre fireårskontrollen i barnehager.
- Videreføre hovedlinjene i dagens alkoholpolitikk og innenfor rammen av dette gi kommunene større handlingsrom i spørsmål om skjenketider og utsalgssteder.
- Arbeide for fortsatt god oppslutning om barnevaksinasjonsprogrammet, og vurdere nye tiltak for å sikre dette.

Pårørende

Pårørende er en ressurs, og støtten til og samarbeidet med pårørende skal styrkes. Det er viktig å være oppmerksom på at pårørende kan ha flere roller, både som avlastere, omsorgspersoner og beslutningstagere for behandlingsløpet. Regjeringen mener det er viktig å basere behandling på et bredest mulig kunnskapstilfang.

Regjeringen vil:

- Anerkjennelse pårørende som en viktig ressurs innen helse- og omsorgstjenesten.
- Legge frem en egen pårørendestrategi.
- Fremme god helse og gode tilbud for den som er pårørende i krevende omsorgssituasjoner.
- Bidra til at pårørende tas mer på alvor i alle deler av behandlingskjeden.
- Tydeliggjøre kommunenes ansvar for å sikre bruker- og pårørendemedvirkning.
- Legge til rette for at det kan etableres omsorgssentre for kreftrammede og deres pårørende flere steder i Norge, som for eksempel Maggies-senter.

Gen- og bioteknologi

Gen- og bioteknologi gir store muligheter for behandling og forebygging av sykdom. Regjeringen vil løpende vurdere de mulighetene bioteknologien gir oss. Samtidig stiller bioteknologien oss overfor store etiske utfordringer og dilemmaer. De mulighetene bioteknologi gir innenfor behandling og forebygging av sykdom, assistert befruktning med mer, må derfor forvaltes slik at hensynet til menneskeverdet og verdien av et samfunn der det er plass til alle ivaretas. Regjeringen vil styrke forskningen og videreutvikle spesialiserte kompetansemiljøer på dette feltet.

Regjeringen vil:

- Legge til rette for at den medisinsk-teknologiske utviklingen og tilgangen på bedre analyseverktøy kan komme pasienter til gode, innenfor en rimelig ressursbruk, samtidig som den enkeltes rettigheter, personvern og helse ivaretas.
- Tilby pasientene mer presis og målrettet diagnostikk og behandling, gjennom å legge til rette for utvikling av persontilpasset medisin.
- Legge til rette for at resultater fra både klinisk forskning og medisinsk grunnforskning kan overføres til diagnostikk og pasientbehandling.
- Opprettholde ikke-anonym sæddonasjon, og innføre en plikt for foreldre til å informere barnet dersom det er unnfanget gjennom assistert befruktning, for å ivareta barnets rett til å kjenne sitt biologiske opphav.
- Utvide retten til å lagre ubefructede egg for kvinner som blir infertile i ung alder.

Legemidler

Regjeringen vil sikre pasientene likeverdig og rask tilgang til nye og effektive legemidler. Legemiddelpolitikken skal bidra til økt pasientsikkerhet, god behandling, lave kostnader for det offentlige og innovasjon. Regjeringen vil sikre at legemidler er tilgjengelige på det norske markedet og sikre tilgang til legemidler uavhengig av betalingsevne.

Regjeringen vil:

- Styrke forskningen på vaksiner.
- Sikre riktig bruk av legemidler.
- Ta nye legemidler raskere i bruk.
- Effektivisere metodevurdering og beslutningsprosesser i helsetjenesten.
- Sikre at legemiddelpolitikken, herunder innkjøp av legemidler, bidrar til forskning og innovasjon.
- Legge frem en handlingsplan for kliniske studier i Norge.
- Redusere belastningen av egenandelene ved å holde dem på et moderat nivå, samtidig som man forbedrer skjermingsordningene for kronisk syke.
- Innføre et hurtigløp for godkjenning av nye legemidler.

E-helse og digitalisering

For å skape gode helse- og omsorgstjenester er man avhengig av å ta i bruk ny kunnskap. Regjeringen ønsker å legge til rette for næringsutvikling innenfor e-helse gjennom forskning og innovasjon. Det må stimuleres til utvikling av brukervennlig velferdsteknologi, og det må gis opplæring i bruk av ny teknologi både for brukere og ansatte. For pasientene skal det i fremtiden være enkelt og naturlig å ha kontakt med helsetjenesten på nett.

Regjeringen vil:

- Digitalisere flere helsetjenester og etablere pasientens netthelsetjeste.
- Legge til rette for gode mobile helseløsninger, som økt bruk av digitale selvtester, hvor også personvernet ivaretas.
- Intensivere arbeidet med «Én innbygger – én journal».
- Legge til rette for bedre utnyttelse av Norges samlede helsedata for å utvikle bedre og mer treffsikre helsetjenester, innenfor rammen av godt personvern og god datasikkerhet.

Reproduktiv helse

God seksuell helse er viktig for den enkeltes livskvalitet. Barn, unge og voksne trenger kunnskap og trygghet for å ta selvstendige valg om egen kropp og seksualitet. Gjennom god informasjon og andre tiltak vil regjeringen arbeide for forståelse og toleranse for mangfold, og dermed redusere fordommer og diskriminering.

Regjeringen vil:

- Tilby veiledning gjennom helsestasjonen slik at foreldre og foresatte har nødvendig kunnskap til å kunne snakke med barna om kropp, kjønn, seksualitet, trygghet og grenser.
- Sikre gode undervisningsopplegg i barnehage og skole, slik at barn og unge har kunnskapen, ferdighetene og holdningene de trenger for å respektere hverandre og ta informerte valg.
- Prioritere veiledning og bedre tilgjengelighet til prevensjon for å redusere antallet uønskede svangerskap.
- Vurdere å utvide tilbudet om gratis prevensjon.
- Samarbeide med interesseorganisasjoner om tiltak for å redusere risiko for spredning av seksuelt overførbare sykdommer.

10 – Kommunal og modernisering

Regjeringen vil legge til rette for levende lokalsamfunn i hele landet. Vi vil spre makt og bygge samfunnet nedenfra. Et sterkt lokalt folkestyre gir folk og lokalsamfunn frihet og mulighet til å styre sin egen hverdag og samfunnsutvikling. Statlig detaljstyring og byråkrati må reduseres, og mer makt og myndighet må desentraliseres til lokalsamfunn og deres folkevalgte.

Kommunene er en av bærebjelkene i folkestyret og velferdssamfunnet. Kommunestrukturen må tilpasses dagens og fremtidens utfordringer. Større og sterkere kommuner gir bedre velferdstjenester, en mer bærekraftig samfunnsutvikling og et sterkere lokalt selvstyre. Kommunereformen må derfor fortsette.

Regionreformen skal gjennomføres. Færre fylkeskommuner vil gi grunnlag for sterkere regioner, som kan gi bedre tjenester og drive en mer samordnet samfunnsutvikling. Dette legger til rette for utbygging av attraktive bo- og næringsområder og gode, miljøvennlige transportløsninger.

Regjeringen vil:

- Styrke det kommunale selvstyret og redusere statlig detaljstyring. Enkeltmenneskers rettigheter og rettssikkerhet skal ivaretas.
- Gjennomgå statlige virksomheter og direktorater med sikte på å overføre mer myndighet og flere oppgaver til relevant folkevalgt nivå.
- Gi kommunene et større ansvar der dette kan gi et bedre og mer helhetlig tilbud, blant annet når det gjelder barnevernstjenester.
- Videreføre kommunereformen gjennom insentiver og verktøy for gode lokale prosesser.
- Åpne for flere forsøk der kommuner og fylkeskommuner kan få overført oppgaver eller prøve ut nye arbeidsformer der dette kan gi bedre og mer samordnede tjenester.
- Gjennomføre regionreformen.
- Følge opp valglovutvalgets innstilling, herunder vurdere å endre valgkretsene ved stortingsvalg slik at de samsvarer med de nye regionene.
- Gi velgerne større innflytelse ved valg.
- Legge frem en ny kommunelov som styrker det lokale folkestyret.
- Sikre kommunene gode, forutsigbare økonomiske rammer. Sørge for et inntektssystem som gir mulighet til gode, likeverdige tjenester over hele landet, og som ikke forhindrer nødvendige endringer i kommunestrukturen.
- Gjennomgå og forenkle øremerkede ordninger, slik at det gis større handlingsrom for kommunene og mindre byråkrati i stat og kommune.
- Forsterke samarbeidet mellom staten og kommunene om digitalisering, klart språk og andre tiltak som fremmer brukerorientering, innovasjon og effektivitet.
- At eiendomsretten skal være et bærende prinsipp i lover og regler.
- Legge stor vekt på lokaldemokratiet i plan- og utbyggingssaker samtidig som viktige nasjonale hensyn skal ivaretas.
- Fortsette arbeidet med å samordne og dermed begrense statlige myndigheters innsigelser til kommunale planer.
- Gjennomgå regelverket for selvkostberegning av kommunale avgifter med sikte på et tydeligere regelverk som sikrer lave gebyrer for folk flest.

- Stille nasjonale krav til tilfredsstillende norskkunnskap der det er nødvendig av hensyn til helse, sikkerhet og kvalitet i tilbudet, herunder i helsesektoren og i barnehager. Kommunene må som arbeidsgiver sikre at ansatte har nødvendig språkkunnskap for å ivareta sine oppgaver, for eksempel gjennom kompetansehevende tiltak.

Nordområdene

Regjeringen vil føre en offensiv nordområdepolitikk, der de lange linjene i nordområdepolitikken videreføres. Regjeringens visjon er at nordområdene skal være en fredelig, skapende og bærekraftig region. Dette krever et samspill mellom utenriks- og innenrikspolitikk. Internasjonalt samarbeid er viktig for å utløse det fulle potensialet for vekst, og er en forutsetning for å hevde Norges interesser i nordområdene. Regjeringen vil følge opp nordområdestrategien, med vekt på internasjonalt samarbeid, næringsutvikling, kunnskap, infrastruktur, miljøvern, sikkerhet og beredskap.

Regjeringen vil:

- Opprettholde Arktis som en fredelig, forutsigbar og stabil region basert på internasjonalt samarbeid og respekt for folkerettslige prinsipper.
- Samarbeide internasjonalt om grenseoverskridende utfordringer som klimaendringer, miljø og ressursforvaltning, helse og sikkerhet.
- Legge til rette for å øke verdiskaping og innovasjonsevne i nordnorsk næringsliv basert på landsdelens ressurser, herunder styrke leverandørutviklingsprogrammet.
- Styrke samarbeidet mellom akademia og næringslivet på områder der landsdelen har fortrinn.
- Sørge for et godt utdanningstilbud.
- Arbeide for at Nord-Norge har en effektiv og sammenhengende infrastruktur som bidrar til bærekraftig utvikling og omstillingsdyktighet for landsdelens næringsliv.
- Styrke sikkerhet og beredskap knyttet til økt aktivitet i nord.
- Redusere klimautslipp og forurensning i samsvar med nasjonale mål og internasjonale forpliktelser.
- Videreføre og videreutvikle Regionalt Nordområdeforum.
- Legge frem en ny stortingsmelding om regjeringens nordområdepolitikk.

Distriktspolitikk

Regjeringen vil legge til rette for levende lokalsamfunn og vekst i hele Norge.

Det viktigste for å sikre vekstkraftige regioner i hele landet er et næringsliv som er i stand til å ta vare på og skape nye lønnsomme arbeidsplasser.

Desentralisering av makt og myndighet er god distriktspolitikk. Regjeringens politikk for kommunestruktur, kompetanse, næringsutvikling, landbruk, samferdsel og kommunikasjon, kunnskap og helse er innrettet med sikte på å styrke og myndiggjøre lokale samfunn og distriktssentre, og gjøre det mulig å bo og leve over hele landet. En god distriktspolitikk handler også om å styrke koblingene mellom bedrifter og offentlige institusjoner i byer og distrikter.

Regjeringen vil:

- Prioritere virkemidler som kan styrke innovasjon og nyetablering i alle deler av landet, med vekt på gründere.
- Beholde ordningen med regionalt differensiert arbeidsgiveravgift der bedrifter i distriktene betaler en lavere avgift for sine ansatte.
- Gi kommuner og fylkeskommuner større myndighet og lokalt handlingsrom i arealpolitikken.
- Gi kommuner og fylkeskommuner utvidet forvaltningsansvar i verneområder.
- Lokalisere nye offentlige kompetansearbeidsplasser over hele landet, også utenfor de største byene. Ny statlig virksomhet skal som hovedregel etableres utenfor Oslo.
- Fortsette arbeidet med å forenkle utmarksforvaltningen gjennom samordning og digitalisering.
- Revidere statlige planretningslinjer for strandsonen med sikte på mer differensiert forvaltning i spredt bebygde strøk, slik at det blir større lokal handlefrihet samtidig som man ivaretar rekreasjonsmuligheter og vernet av kulturlandskap.

Bolig og stedsutvikling

Regjeringen vil legge til rette for stedsutvikling med høy kvalitet ut fra en samordnet areal- og transportplanlegging. God arealplanlegging er et virkemiddel for å kunne nå de langsiktige klima- og miljømålene. Regjeringen vil styrke lokaldemokratiet og legge til rette for god medvirkning samtidig som plan- og bygningsloven forenkles.

Regjeringen vil arbeide for at alle har et trygt og godt sted å bo. Flest mulig skal ha mulighet til å eie sin egen bolig. Boligsosiale ordninger bidrar til at vanskeligstilte kan skaffe og beholde en god bolig og er en viktig del av det sosiale sikkerhetsnettet.

Boliger, infrastruktur og næringsområder skal kunne bygges raskere og rimeligere. Offentlige reguleringer skal ikke unødvendig forsinke eller fordyre prosessen. Forenklingsarbeidet skal derfor fortsette gjennom mer effektive planprosesser og fulldigital byggesaksprosess.

Regjeringen vil:

- Fortsette arbeidet med å forenkle plan- og bygningsloven med tekniske forskrifter, herunder gi boligeiere større mulighet til å gjøre endringer i egen bolig uten krav til søknad.
- Legge til rette for digitale plan- og byggesaksprosesser, og sikre bedre selvbetjeningsløsninger for offentlige kartdata, plandata og bygnings- og eiendomsinformasjon.
- Forenkle prosessene og regelverket for gjennomføring av fortetting og transformasjon i byer og tettsteder.
- Sikre bedre sammenheng mellom planlegging og byggesaksbehandling, rekkefølgekrav og utbyggingsavtaler.
- Legge til rette for effektive planprosesser hvor det vises respekt for det lokale selvstyret.
- Utvikle energikravene til bygg i tråd med klimaforliket.
- Videreføre høye krav til universell utforming ved utbygging av boliger, infrastruktur og næringsområder.

- Fortsette arbeidet med byvekstavtaler hvor stat, fylke og kommuner samarbeider om areal- og transport i byområdene.
- Fortsette arbeidet med områdesatsing i de store byene for å løfte bydeler med sosiale utfordringer.
- Gjennomgå kostnadsvirkningene av regelendringer på plan- og bygningsområdet hvert fjerde år.
- Forsterke tiltak mot boligspekulasjon og hyblifisering.
- Sørge for en god bostøtteordning som er målrettet mot dem som trenger den mest.
- Sørge for at tiltaket "fra leie til eie" gir flere anledning til å eie sitt eget hjem.
- Sørge for at Husbanken har tilstrekkelige rammer til å dekke boligsosiale behov og har fleksible ordninger tilpasset den enkeltes og kommunenes behov.
- Gjøre det enklere å være en aktør som følger lover og regler i byggenæringen, og forsterke innsatsen mot arbeidslivskriminalitet i samarbeid med næringen.
- Styrke forsknings- og utviklingsarbeid som kan gjøre nye boliger mer miljøvennlige, uten at utbygging fordyres unødvendig.
- Stimulere til oppgradering av eldre boliger.
- Vurdere å åpne for alternative boformer i større grad, herunder gjennomføre et pilotprosjekt med mikrohus.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Regjeringen vil legge til rette for at samer og nasjonale minoriteter i Norge skal få utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Samene har status som urfolk i Norge. Jøder, kvener/norskfinner, romanifolk/tatere, skogfinner og rom har status som nasjonale minoriteter.

Regjeringen vil:

- Bevare Sametinget og konsultasjonsordningen mellom Sametinget og regjeringen.
- Fortsette arbeidet med å følge opp NOU 2007:13 *Den nye sameretten* (samerettsutvalget 2), hvor lovfesting av konsultasjoner prioriteres først i perioden.
- Utvikle samisk næringsliv, herunder reiseliv, knyttet til samisk kultur og de tradisjonelle samiske næringer.
- Følge opp NOU 2016:18 *Hjertespråket* sammen med Sametinget.
- Arbeide for en ny budsjetteringsordning for Sametinget.
- Arbeide for undertegning og ratifisering av *Nordisk Samekonvensjon*.
- Følge opp tiltakene i *Handlingsplan mot antisemittisme*.
- Legge frem og følge opp *Målrettet plan for kvensk språk*.
- Fortsette arbeidet med å følge opp NOU 2015:7 *Assimilering og motstand*.
- Følge opp arbeidet med å etablere et kultur- og ressurscenter som en del av den kollektive oppreisningen til norske rom.
- Legge frem en ny stortingsmelding om politikk og tiltak overfor nasjonale minoriteter i løpet av perioden.

En brukerorientert, moderne og effektiv offentlig forvaltning

Regjeringen vil videreutvikle offentlig forvaltning for å sikre at den er brukerorientert, effektiv, resultatorientert og moderne.

Arbeidet med innovasjon i offentlig sektor må forsterkes for å sikre gode tjenester, bedre samordning og god bruk av samfunnets ressurser. Tjenestene må ta utgangspunkt i den enkeltes behov og bli mer samordnet på tvers av nivåer og sektorer. Det skal legges til rette for et større mangfold og mer valgfrihet i offentlige tjenester.

Arbeidet med digitalisering av offentlige tjenester skal fortsette i tråd med føringene i Digital Agenda for Norge. IKT-sikkerheten må ivaretas og tilpasses et nytt trusselbilde.

Regjeringen vil:

- Utarbeide en stortingsmelding om innovasjon i offentlig sektor.
- Forsterke innsatsen for klart språk i forvaltningens kommunikasjon med innbyggerne.
- Videreutvikle tiltak for bedre styring og ledelse, særlig rettet mot digitalisering, innovasjon, brukerorientering og samordning.
- Utvikle en strategi for digitalisering i offentlig sektor, for å forsterke innsats, samarbeid og samordning.
- Videreutvikle medfinansieringsordningen for digitaliseringsprosjekter i staten.
- Forsterke samarbeidet om digitalisering med kommunesektoren, herunder tiltak for økt bruk av velferdsteknologi.
- Utvikle digitale løsninger som tar utgangspunkt i brukernes behov på tvers av sektorer og forvaltningsnivå.
- Etablere en sentral markeds plass for skytjenester.
- Utvikle en strategi for å bidra til tilstrekkelig og oppdatert IKT-kompetanse i forvaltningen.
- Styrke den digitale kompetansen i befolkningen, blant annet gjennom digitale veiledningssentre over hele landet.
- Vurdere hvordan statlige publikumstjenester kan legges til kommunale servicekontor, for å bidra til en effektiv forvaltning og god tilgjengelighet.
- Sørge for bedre etterlevelse av regelverk om universell utforming av IKT-løsninger i offentlig sektor.
- Forsterke tiltak for å ivareta personvernet, og sikre at den enkelte har størst mulig råderett over egne personopplysninger.
- Utvikle retningslinjer og etiske prinsipper for bruk av kunstig intelligens.
- Sørge for at veksten i antall ansatte i statsforvaltningen er lavere enn den generelle sysselsettingsveksten, og at antall ansatte i sentralforvaltningen er lavere i 2021 enn i 2017.
- Vurdere en trinnvis og nedskalert utbygging av nytt regjeringskvartal.

Åpenhet og innsyn

Åpenhet og innsyn er grunnleggende i et demokrati. Åpenhet gir borgerne mulighet til større innflytelse i beslutningsprosesser og er svært viktig for å opprettholde tillit til det politiske systemet. Dessuten er åpenhet et sikkerhetsnett mot maktmisbruk og korrupsjon. Alle offentlige dokumenter

bør som hovedregel være åpne for innsyn. Dokumenter kan bare unntaksvis unntas fra offentlighet. Offentlige data skal være lett tilgjengelige, så langt som mulig utleveres i relevante og søkbare formater, og ha en pris som ikke overstiger det offentliges kostnader ved å distribuere dem.

Regjeringen vil:

- At offentlige data skal være lett tilgjengelige i åpne formater, og under fribrukslisens.
- Legge til rette for at offentlige postjournaler så langt som mulig digitaliseres og gjøres tilgjengelige i søkbart format.
- Legge til rette for at offentlige sakspapirer kan publiseres i søkbare formater.

Arbeidsgiverpolitikk i staten

Staten skal være en moderne og attraktiv arbeidsgiver som evner å rekruttere, utvikle og beholde kompetente medarbeidere. Regjeringen skal følge opp strategien for arbeidsgiverpolitikk i staten.

Regjeringen vil:

- Sørge for at staten er en tydelig og profesjonell arbeidsgiver som bidrar til å videreutvikle trepartssamarbeidet.
- Bidra til å utvikle gode verktøy for kompetanseutvikling for statens ansatte.
- Ha en inkluderingsdugnad for å bidra til at flere kommer i jobb, blant annet ved å øke antallet plasser for traineer med nedsatt funksjonsevne og sørge for at minst 5 prosent av nyansatte i staten skal være personer med nedsatt funksjonsevne eller «hull i CVen».
- Bidra til at statens virksomheter i samarbeid med lokale tillitsvalgte har mest mulig handlingsrom til å fordele lønnsmidler i tråd med lokale behov.
- Styrke virksomhetenes innflytelse over arbeidsgiverpolitikken gjennom aktiv bruk av Arbeidsgiverrådet.

11 – Kultur

Kunst og kultur er ytringer med samfunnsbyggende kraft, og kulturpolitikken skal bygge på ytringsfrihet og toleranse. Kulturlivet og sivilsamfunnet er viktige forutsetninger for en opplyst offentlighet, og dermed en investering i demokratiet og allmenndannelsen. Kulturen skal være fri, med personlig engasjement og frivillighet som grunnlag.

Regjeringen mener at kulturlivet, frivilligheten og medieoffentligheten er selvstendige byggestener i samfunnet. De skal kunne utvikle seg mest mulig på egne premisser uten statlig overstyring, men det offentlige skal legge til rette for utvikling og et mangfold av private og offentlige finansieringskilder. Det er en viktig oppgave å verne om vår kulturarv.

Kunst- og kulturlivet

Regjeringens mål er et kulturliv hvor et mangfold av aktører gir varierte opplevelser til flest mulig. Regjeringen vil at makten i den offentlige kulturpolitikken skal være spredt, og vil styrke det frie feltet innen kunst og kultur. Det publikumsrettede kulturlivet er en viktig del av kulturpolitikken. Regjeringen vil legge til rette for at flere kunstnere og kulturarbeidere kan skape sin egen arbeidsplass. Regjeringen vil derfor gjennomgå rammevilkår og ordninger for gründere og selvstendig næringsdrivende for å sikre deres sosiale rettigheter, samt redusere skjemaveldet og sørge for kompetanse om entreprenørskap og forretningsdrift.

Regjeringen har også som mål å få flere utenlandske aktører til å bruke Norge som utgangspunkt for sine kulturproduksjoner. Regjeringen vil satse på kulturell innovasjon og tilrettelegging for overgang til nye plattformer og formater.

Tilgjengelighet til kunst og kultur er et gode for både produsenter og forbrukere. Ingen skal urettmessig tjene på andres åndsverk. Den som skaper et åndsverk, skal ha vern mot misbruk og sikres rimelig vederlag. Regjeringen vil stimulere til verdiskaping og investeringer i norsk innhold, og sikre at den norske kulturnæringen har minst like gode rammebetingelser som andre næringer.

Regjeringen vil:

- Stimulere til maktspredning i kulturlivet, både geografisk, organisatorisk og økonomisk.
- At offentlig støtte til kultur i større grad skal gå til fremvisning, ikke bare produksjon.
- Legge til rette for forutsigbare rammevilkår for kunst- og kulturinstitusjoner, blant annet ved å vurdere modeller for mer forutsigbare tilskuddsordninger.
- Legge til rette for det frie feltet innen kunst og kultur, og bidra til forutsigbarhet for grupper og frilansere på ulike kunstfelt.
- Videreføre gode og langsiktige stipendordninger for kunstnere.
- Styrke den private finansieringen av kulturfeltet blant annet gjennom OPS og insentivordninger som gaveforsterkningsordningen.
- Bidra til kvalitet og mangfold i kulturlivet og vektlegge kulturens næringspotensial.
- Videreføre kunstnerassistentordningen.
- Fortsette satsingen på Talent Norge.
- Vurdere utvidelse av insentivordningen for film- og TV-produksjon i Norge.

- Legge til rette for økt eksport av norsk kunst og kultur gjennom gode insentivordninger og større samling av kompetansen i klyngemiljøer i alle deler av landet.
- Forenkle regelverket og redusere søknadsbyråkratiet i kultursektoren.
- Videreføre arbeidet med digital formidling av kunst og kultur.
- Foreta en helhetlig gjennomgang av kulturlovene, inkludert lover for bibliotek, museer og arkiv.
- Videreføre støtte til utvikling av dataspillteknologi til underholdning, læring og kulturformidling.
- Bevare Nasjonalgalleriet som kunstgalleri tilknyttet Nasjonalmuseet, forutsatt at det ikke påløper store kostnader til rehabilitering.
- Ferdigstille det sørsamiske kultursenteret Saemien Sijte.
- Vurdere innretning og fordeling av tippemidler til kulturbygg og frivillighetseide bygg innenfor rammen av dagens tippenøkkel.
- Arbeide for en modernisert åndsverkslov.
- Sikre at rettighetshaver skal ytes vederlag for sitt arbeid uavhengig av formidlingsplattform.
- Utrede varigheten av opphavsrettens vernetid for bruk i lys av våre internasjonale forpliktelser.
- Legge til rette for at norske åndsverk gjøres tilgjengelig på internett når vernetiden utløper.

Barne- og ungdomskultur

Regjeringen mener at barn og unge skal ha mulighet til å skape sin egen frivillighet og til å organisere sin egen ungdomskultur. Regjeringen vil gi barn og ungdom kulturell ballast, opplæring og glede i møte med ulike kunstuttrykk. Regjeringen vil gi flere barn mulighet til å delta på et kulturskoletilbud gjennom å legge til rette for samarbeid mellom kulturskole, skolefritidsordninger og frivilligheten, samtidig som kulturskolens egenart ivaretas. Regjeringen vil sikre kommunene frihet til selv å finne de løsningene som gir best kulturskole- og fritidstilbud hos seg, men legge til rette for tilgjengelighet, mangfold og kvalitet i det tilbudet som blir gitt.

Regjeringen vil:

- Legge frem en stortingsmelding om barne- og ungdomskultur.
- Legge til rette for samarbeid mellom kulturskolene, skolefritidsordninger og frivilligheten, og på denne måten sikre flere barn tilgang til kulturskolene gjennom økt tilgjengelighet og gode ordninger for lavinntektsfamilier.
- Styrke kulturskolenes rolle som regionale talentaktører.
- Vurdere hvordan kulturtilbudet for barnehagebarn kan forbedres nasjonalt.
- Sikre en fortsatt god Frifond-ordning for barne- og ungdomsorganisasjoner og uorganisert frivillig aktivitet.

Frivillighet og idrett

Frivillighet skaper lokalt engasjement, fellesskap, integrering og kulturell og demokratisk bevissthet. Regjeringen vil bidra til at frivilligheten vokser frem nedenfra, friere fra politisk styring og med en utvikling på egne premisser, gjennom blant annet brede og ubyråkratiske støtteordninger.

Økonomisk situasjon og sosial bakgrunn skal ikke være til hinder for deltagelse og frivillig innsats. Midler og tiltak rettet mot barn og unge skal prioriteres.

Regjeringen vil sikre gode rammebetingelser for den organiserte og den egenorganiserte idretten, særlig den som retter seg mot barn og unge. Den organiserte idretten har et særlig ansvar for å sikre at terskelen for deltagelse er så lav at alle skal kunne delta. Offentlig støtte skal i sterkere grad kanaliseres til lokalt engasjement og bidra til mangfoldet av aktiviteter.

Regjeringen vil:

- Legge til rette for bredde og mangfold gjennom gode støtteordninger for frivilligheten, og prioritere barne- og ungdomsaktivitet.
- Gjennomføre en forenklingsreform for frivilligheten.
- Styrke det frivillige kulturlivet, som kor, korps og amatørteater.
- Forbedre momskompensasjonsordningen for frivillige organisasjoner.
- Legge til rette for at en størst mulig andel av idrettsfinansieringen skal gå til aktivitet og anlegg, ikke til administrasjon.
- Gjennomgå og bedre vilkårene for egenorganisert idrett, inkludert anlegg.
- Sikre at en høy andel av anleggsmidlene går til nærmiljøanlegg, folkehelseiltak og breddeidrett.
- Legge til rette for at funksjonshemmede får delta i frivillighet og idrett.
- Legge til rette for at organisasjoner og idrettslag enklere kan inkludere minoriteter.

Spillpolitikk

Regjeringen vil føre en politikk som legger til grunn det sosiale ansvaret og hensynet til spilleavhengige, samtidig som den vektlegger behovet for endring som følge av teknologisk utvikling. For mange er spill hyggelig rekreasjon, og spill gir inntekter til samfunnsnyttige formål. Regjeringen vil videreføre krav om at inntekter fra pengespill i Norge skal tilfalle frivillige og ideelle formål, samtidig som støtteordningene må bidra til organisasjonenes utvikling på egne premisser.

Regjeringen vil:

- Videreføre enerettsmodellen, og vurdere muligheten for å åpne opp for flere humanitære og frivillige aktører innenfor rammen av det ESA-godkjente unntaket.
- Gjennomføre en bred og ekstern evaluering av norsk spillpolitikk.

Museer og kulturarv

Regjeringen vil vektlegge mangfoldet av kulturarv i Norge. Kulturarven representerer både vår felles historie og store økonomiske og kulturelle verdier, og bidrar til identitet og fellesskapsfølelse. Museer og kulturinstitusjoner bør vekke engasjement blant folk, og i større grad ha mulighet til egenfinansiering. Kulturarven ivaretas best gjennom bruk og forvaltning. Regjeringen vil styrke arbeidet med håndverkets status og bevaring av håndverkstradisjoner.

Regjeringen vil:

- Legge til rette for utvikling av kulturnæringsvirksomhet knyttet til museer og kulturarv.
- Gjennomføre en helhetlig vurdering av museumsreformen, og gjennomgå statlige virkemidler og finansieringen av museene etter konsolideringsprosessen for å sikre forutsigbare rammer.
- Gjøre vår nasjonale kulturarv mer tilgjengelig ved å styrke museenes forsknings- og formidlingskompetanse.
- Legge bedre til rette for digitalisering av arkivsektoren og formidlingsvirksomhet i museene.
- Videreutvikle et nordisk samarbeid om utdanning innen små og utsatte håndverksfag i kulturfeltet.
- Gjennomføre en utredning som vurderer næringspolitiske sider ved den immaterielle kulturarven.

Språk, bibliotek og litteratur

Språk er grunnlaget for tenkning og samhandling, en viktig del av kulturarven og en forutsetning for deltakelse i demokratiet. Regjeringen vil sikre gode bruks- og opplæringsvilkår for de offisielle språkene i Norge og de to likestilte målformene i norsk.

Norsk deltakelse på bokmessen i Frankfurt 2019 er en viktig utenrikskulturell satsing som gir gode muligheter for langsiktig profilering av norsk kultur. Regjeringen vil føre en aktiv litteraturpolitikk og vektlegge behovet for digital omstilling både når det gjelder bokmarkedet og bibliotekene. Regjeringen vil videreføre fastprisordningen for bøker, men vurdere hvordan konkurransen i bokmarkedet kan bedres.

Regjeringen vil:

- Fremme forslag om ny helhetlig språklov, som viderefører prinsippene i dagens lovverk knyttet til sidestilte målformer og minoritetsspråk, og vurdere tiltak for å styrke hoved- og sidemålsopplæring for tidlige alderstrinn, samt åpne for lokale forsøk.
- Avvikle det avgiftsmessige skillet mellom papirbøker og e-bøker og innføre merverdiavgiftsfritak også på e-bøker.
- Videreføre og revidere innkjøpsordningene for litteratur med sikte på blant annet økt tilgjengeliggjøring og inkludering av digitale plattformer.
- Satse på folke- og skolebibliotekene, blant annet gjennom å styrke arbeidet med digitale plattformer og nye modeller for drift av bibliotek.
- Jobbe videre med digitalisering av de store ordbokprosjektene.
- Sikre fellesnordisk språkforståelse ved å arbeide for at film og fjernsyn sendes tekstet, ikke dubbet, når programmet er statlig finansiert eller støttet.
- Styrke de nasjonale leseprosjektene.

Medier, internett og offentlighet

Regjeringens mediepolitikk skal legge til rette for ytringsfrihet, pressefrihet og informasjonsfrihet, for god nyhetsproduksjon over hele landet, og en bredt anlagt offentlig samtale i det digitale

mediesamfunnet. Mediepolitikken skal stimulere til innovasjon og nyskaping, og samtidig opprettholde den frie pressens tradisjoner og grunnverdier i en ny tid. Regjeringen vil ha en mediestøtte som er forutsigbar, ubyråkratisk og med størst mulig avstand til politiske myndigheter.

Regjeringen vil verne om det åpne nettet, samtidig som personvern hensyn og opphavsrettigheter ivaretas.

Regjeringen vil:

- Sikre NRK som et ikke-kommersielt allmennkringkastingstilbud av høy kvalitet.
- Arbeide for at NRK i minst mulig grad svekker aktivitetsgrunnlaget til medier som henter sine inntekter i markedet.
- Vurdere tilpasning av NRK-plakaten slik at den ivaretar hensynet til mediemangfold i en digital verden.
- Opprettholde mediemangfoldet og muligheten for alternative og reklamefinansierte allmennkringkastingstilbud.
- Modernisere mediestøtten for å sikre et mangfold av utgivelser på ulike plattformer, norsk journalistisk innhold, og videreføre innovasjonsordningen for digital medieutvikling.
- Fjerne dagens lisens og endre finansieringsmodellen for NRK slik at den er mer fremtidsrettet, sikrer redaksjonell uavhengighet og legitimitet, styrker den sosiale profilen og er enkel og ubyråkratisk. Det skal vurderes å samle all mediestøtte i én ordning.
- Vurdere om produksjoner der NRK selv eier opphavsretten skal gjøres digitalt tilgjengelig under fribrukslisens.
- Arbeide for at internasjonale medieaktører som opererer i Norge må forholde seg til norske konkurransevilkår.
- Fremme en ny lov om medieansvar der kildevernet og redaktøransvaret vurderes.
- Håndheve prinsippet om nettnøytralitet slik at internett gir like mulighet for alle og bidrar til mediemangfold.

Tros- og livssyn

Regjeringen vil føre en helhetlig og aktiv tros- og livssynspolitik med respekt for de ulike livssynssamfunns egenart og med finansieringsordninger som ivaretar prinsippet om likebehandling. Regjeringen legger til grunn at den enkeltes livssyn er et personlig anliggende og at staten verken skal diskriminere eller favorisere livssyn.

Regjeringen vil:

- Ha en bred gjennomgang av offentlig tros- og livssynspolitik og vurdere nye finansieringsmodeller for tros- og livssynssamfunn.
- Sikre likebehandling mellom tros- og livssynssamfunn gjennom lovgivning og finansiering. Den norske Kirke har en historisk og størrelsesmessig særstilling, som anerkjennes uten at prinsippet om likebehandling skal rokkes ved.
- Fullføre skillet mellom stat og kirke, og sikre vedlikehold av verneverdige kirkebygg.
- Oppheve lovreguleringen av barns tilhørighet til tros- og livssynssamfunn (tilhørighetsordningen).

- Utrede måter å sikre åpenhet om utenlandske donasjoner til trossamfunn og religiøse foreninger som mottar offentlig støtte.
- Følge opp etableringen av en offisiell, norsk utdanning av religiøse ledere fra relevante trossamfunn.
- Gi religiøse ledere kunnskap om den religiøse lederrollen, demokrati, likestilling, negativ sosial kontroll, vold og overgrep, radikaliserings og voldelig ekstremisme med videre.
- Kreve skriftlig bekreftelse fra tros- og livssynssamfunn som fremmer krav om tilskudd om at de er kjent med og vil overholde vilkårene for tilskudd.
- Gi kommunene anledning til å overta gravferdsforvaltningen der kommunene ønsker det og det ligger til rette for dette.
- Legge til rette for mer livssynsnøytrale gravferdsseremonier.

12 – Kunnskap

Kunnskap er grunnlaget for demokrati, verdiskaping og velferd. Barnehagen og skolen skal gi barn trygge rammer og bygge opp nødvendige ferdigheter til å realisere drømmer og ambisjoner. Regjeringen vil prioritere tidlig innsats i skolen for å sikre hjelp til elever som sliter, og mener at hver enkelt elev må gis kunnskap og ferdigheter til å gripe de muligheter fremtidens arbeidsliv byr på.

Barnehager

Barnehagen skal gi trygg og god omsorg og samtidig stimulere til lek, læring og utvikling på barns premisser. Regjeringen ønsker et mangfoldig barnehagetilbud, og vil legge til rette for at alle barn får mulighet til å gå i barnehage. Gode sosiale ferdigheter og forståelse for egne og andres grenser er viktig kompetanse barnehagen kan gi barna, og regjeringen vil fremheve viktigheten av trening i sosial kompetanse. Språk er nøkkelen til like muligheter i skolen og i samfunnet. Læring må skje gjennom lek, og den enkelte barnehage må ha frihet til å lage tilpassede opplegg.

Regjeringen vil:

- Følge opp kompetansestrategien for økt kvalitet i barnehagene.
- Sikre flere voksenpersoner i barnehagen gjennom en ansvarlig bemanningsnorm, og øke andelen pedagoger.
- Styrke etter- og videreutdanningen slik at flere ansatte får barnefaglig kompetanse.
- Sikre et mer forutsigbart opptakssystem.
- Styrke språkopplæringen i barnehagene.
- Vektlegge trening i sosial kompetanse og utvikling av sosiale ferdigheter.
- Sikre en mangfoldig eierstruktur og barnehager med ulike profiler.
- Legge til rette for at alle barn får mulighet til å gå i barnehage.
- Styrke rekrutteringen av menn til barnehagene.
- Ha seksualitet og grensesetting som tema i barnehagene.
- Evaluere dagens tilsynsordning for barnehagene.
- Videreføre likebehandlingen av offentlige og private barnehager.
- Styrke samarbeid mellom foreldre, barnehage, skole og eventuelt skolefritidsordning for å gi elevene en bedre skolestart.

Skole

Skolens viktigste oppgave er å utvikle elevenes kunnskaper, ferdigheter og forståelse, samt evne til å anvende kompetansen. Skolen skal både utdanne og danne, og være en trygg arena for mestring. Alle elever skal gjennom skolegangen få grunnleggende ferdigheter når det gjelder å lese, regne, uttrykke seg muntlig og skriftlig og bruke digitale verktøy. Et inkluderende og trygt skolemiljø krever systematisk innsats. Skolen må bygge et lag rundt eleven. Tidlig innsats er avgjørende, og de spesialpedagogiske ressursene må brukes så tidlig som mulig i opplæringsløpet.

Regjeringen vil:

- Gjennomføre fornyelsen av Kunnskapsløftet og sikre mer dybdelæring, relevant innhold, forenkling, tydeligere prioriteringer og bedre sammenheng mellom fagene i læreplanene.
- Fortsette satsingen på lesing, skriving og regning som grunnleggende ferdigheter.
- Bygge et lag rundt eleven som inkluderer lærere, spesialpedagogiske ressurser og skolehelsetjeneste.
- Videreføre arbeidet mot mobbing i skolen og satse på forebygging av mobbing på digitale flater.
- Kartlegge læringsresultater gjennom hele skoleløpet og sikre full åpenhet om resultater på skolenivå.
- Lovfeste retten til et leirskoleopphold i løpet av grunnskolen.
- Bedre overgangen mellom barneskole og ungdomsskole, og ungdomsskole og videregående opplæring.
- Innføre ordninger med redusert foreldrebetaling og gratis halvdagsplass i SFO, tilsvarende ordningene i barnehage, for barn av foreldre med lav inntekt.
- Styrke kvaliteten i SFO/AKS gjennom utarbeidelse av en nasjonal mal for lokale rammeplaner.
- Innføre en nedre grense for skolekvalitet og pålegge skoleeiere som har for dårlige skolerresultater over tid nasjonal hjelp til å løfte kvaliteten på skolen, blant annet gjennom et nasjonalt veilederkorps av skoleeksperter som veileder lærere og skoleledelse.
- Vurdere om svømmeundervisningen kan konsentreres til tidligere i skoleløpet enn i dag.

Tidlig innsats

Alt for mange går ut av grunnskolen med svake lese- og skriveferdigheter. Regjeringen mener at elever som sliter må få hjelp tidligere i skoleløpet. Hjelpen må også nå elever som opplever mobbing, vanskelige familiesituasjoner eller psykiske plager.

Regjeringen vil:

- Prioritere tidlig innsats fra 1. til 4. klasse, og ha som mål at ingen elever skal gå ut av grunnskolen uten å ha lært å lese, skrive og regne skikkelig.
- Innføre plikt for skolene til å gi ekstra oppfølging til elever som strever med lesing, skriving og regning.
- Ha mål om å gi alle skoler tilgang til lærerspesialister i begynneropplæring og gi 3 000 lærere mulighet til å bli lærerspesialister i skolen innen fem år.
- Styrke skolehelsetjenesten, særlig innenfor psykisk helse, og forbedre samarbeidet mellom hjem og skole.
- Utarbeide en plan for kompetanse og krav til inkludering på bakgrunn av arbeidet til ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging.
- Vurdere å innføre krav om at skolene på barnetrinnet skal ha tilstrekkelig tilgjengelige ressurser med faglig fordypning i spesialpedagogikk.
- Vurdere å opprette et videreutdanningstilbud i spesialpedagogikk.
- Kartlegge bruken av andre yrkesgrupper enn lærere i spesialundervisningen, med sikte på at alle elever skal få nødvendig faglig tilrettelegging og oppfølging.

Lærersatsing

Kunnskaper og ferdigheter hos læreren er det viktigste for elevenes læringsutbytte. Mangel på utdannede lærere er en av de største utfordringene i skolen, og regjeringen mener derfor at det er behov for et fortsatt lærerløft. For at læreryrket skal bli attraktivt for flere, må vi ha en god og attraktiv lærerutdanning, og sørge for at utdanning lønner seg, også for lærere. Regjeringen vil heve statusen til læreryrket gjennom masterutdanningen for lærere, og ved satsing på systematisk etter- og videreutdanning og flere karriereveier i skolen.

Regjeringen vil:

- Ha som mål at alle lærere skal ha fordyping i fagene de underviser i.
- Gjennomføre en offensiv satsing sammen med sektoren for å rekruttere flere lærere fra andre yrker.
- Fortsette den kraftige satsingen på etter- og videreutdanning og utvide videreutdanningstilbudet til flere fag.
- Vurdere innfasing av kompetansekrav i relevante fag.
- Fortsette arbeidet med å styrke lærerutdanningene, blant annet gjennom strategien «Lærerutdanning 2025».
- Redusere skolebyråkratiet gjennom å fjerne tidstyver, slik at læreren får mer tid til hver enkelt elev.
- Etablere nasjonale rammer for en mentorordning for nyutdannede lærere.
- Utrede en sertifiseringsordning for lærere og mulig beskyttelse av lærertittelen i løpet av perioden.
- Ha tettere samarbeid mellom skoler og undervisningsinstitusjoner gjennom universitetsskoler, hospiteringsordninger og forskningssamarbeid.
- Legge til rette for flere karriereveier i skolen.
- Styrke skolelederrollen med tilbud om etter- og videreutdanning.

Digital kompetanse og innovasjon

En av de viktigste oppgavene vi har som samfunn er å sørge for at norsk ungdom kan gå ut i arbeidslivet og samfunnet for øvrig med solide kunnskaper og ferdigheter, nysgjerrighet og en kreativitet som kan bidra til nyskaping. Digitale ferdigheter er en av de grunnleggende ferdighetene alle elever skal beherske når de fullfører skolen. De trenger derfor mer kunnskap om og bedre forståelse for IKT.

Regjeringen vil:

- Øke innovasjons- og entreprenørskapskompetansen i hele utdanningsløpet.
- Stimulere til tettere samarbeid mellom skoler, bedrifter og forskningsmiljøer.
- Styrke Ungt Entreprenørskap som en viktig arena for samarbeid med arbeidslivet.
- Sikre at lærerutdanning og videreutdanning for lærere integrerer digital kompetanse i alle fag.
- Sikre at elever får kunnskap om og forståelse for teknologi, algoritmisk tenkning og koding i flere fag allerede tidlig i skoleløpet.

- Legge til rette for et åpent og tilgjengelig digitalt læremiddelmarked for elever, lærere, skoleeiere og læremiddelprodusenter, som stimulerer til mangfold og utvikling av smarte digitale læremidler.

Videregående opplæring

Videregående opplæring skal gi elever grunnlag for videre studier eller yrkesaktivitet. Her legges grunnlaget for den enkeltes karrierevei, og det er derfor viktig med en god rådgivningstjeneste. Regjeringen har som mål at innen 2030 skal ni av ti elever som påbegynner videregående opplæring fullføre og bestå.

Regjeringen vil:

- Styrke rådgivnings- og veiledningstjenesten, herunder videreføre en egen rådgiverutdanning.
- Videreføre tett samarbeid med høyere utdanningsinstitusjoner for å sikre at elever som ønsker det kan ta fag på høyere nivå.
- Ha tettere oppfølging av elever som står i fare for å falle ut av skolen, og utvide mulighetene til å ta opp igjen fag for elever som mangler grunnlag for karakter.
- Sikre elevenes rett til å vurdere undervisnings- og læringsmiljøet i skole og lærebedrift.
- Ha flere opplæringsarenaer gjennom hele skoleløpet hvor ungdom som sliter med motivasjonen får jobbe praktisk og variert som en del av skolehverdagen.
- Beholde en reell mulighet til å drive friskoler som supplement og alternativ til den offentlige skolen.
- Innføre fritt skolevalg i alle fylker.

Yrkesfag

Det fremtidige behovet for arbeidstakere med fag- og yrkesutdanning er stort, og regjeringen mener derfor at det er nødvendig å heve statusen til yrkesfagene og redusere frafallet ved utdanningene. Mesterbrev er like viktig som mastergrad. Fagutdanningene i videregående opplæring må bli mer praksisnære og mindre teoretiske. Det trengs flere læreplasser og flere tilpassede utdanningsløp.

Regjeringen vil:

- Åpne for flere tilpassede utdanningsløp, som vekslingsmodeller, praksisbrev og lærerkandidatordningen.
- Fortsette arbeidet med å skaffe flere læreplasser, blant annet gjennom å bedre de økonomiske ordningene, stille klare krav til det offentlige om å ta inn lærlinger og jobbe sammen med fylkeskommuner og arbeidslivet.
- Stille krav om at alle statlige etater og underliggende virksomheter skal ha lærlinger.
- Gjennomføre fornyelsen av de yrkesfaglige studieprogrammene.
- Innføre et nytt, praktisk og arbeidslivsrettet håndverksfag som valgfag i ungdomsskolen.
- Gi arbeidslivet og partene større innflytelse over innholdet i yrkesopplæringen.

- Utvikle modeller som bidrar til oppdatert og kvalitetssikret utstyr ved de yrkesfaglige studieretningene og øke utstyrsstipendet for de dyrere yrkesfaglige studieretningene.
- Fortsette satsingen på etter- og videreutdanning av yrkesfaglærere gjennom yrkesfaglærerløftet.
- Styrke hospiteringsordningen for yrkesfaglærere og videreføre lektor 2-ordningen.

Fagskolene

Regjeringen mener at det må skapes flere jobber og at fagskolene er et viktig virkemiddel for å nå målet om at flere må kvalifiseres for jobbene. Fagskoleutdanning betegnes ofte som «arbeidslivets utdanning», fordi utdanningstilbudet drives og utvikles i nært samarbeid med arbeidslivet. Dette gir muligheter til å skreddersy utdanningene til arbeidslivets kompetansebehov, og det gir studentene relevant utdanning.

Regjeringen vil:

- Gjennomføre et kvalitetsløft i fagskolene og likestille fagskolestudenter med andre studenter.
- Stimulere til tettere samarbeid mellom skoleeiere og næringsliv, for å heve kvaliteten og sikre praksisnær utdanning.
- Bedre overgangsordningene mellom fagskole og høyskole/universitet.
- Øke kunnskapen om fagskoleutdannelsen i rådgivningstjenestene.

Høyere utdanning

Et godt utdanningssystem er en forutsetning for et velfungerende arbeids- og næringsliv. Regjeringen vil øke investeringene i universiteter og høyskoler, og satse på kunnskap og forskning. Som et lite land må vi satse på å utvikle noen fagmiljøer til å bli verdensledende, samtidig som vi satser på forskning og utvikling der hvor vi har særlige fortrinn og behov. Regjeringen mener undervisningskvaliteten i høyere utdanning må styrkes. Det må lønne seg å være en god underviser i academia. Alle som underviser på universiteter og høyskoler skal ha relevant kompetanse, og god undervisning må gi merittering.

Regjeringen vil:

- Øke antall studieplasser i tråd med arbeidslivets behov og studentenes ønsker.
- Gjennomføre Kvalitetsmeldingen for høyere utdanning og Humaniorameldingen.
- Styrke kvaliteten på utdanningene gjennom styrking av Nasjonal arena for utdanningskvalitet.
- Videreutvikle ordningen med sentre for fremragende undervisning (SFU).
- Legge til rette for at utdanningsinstitusjonene kan ta i bruk supplerende inntaksformer.
- Stimulere til utvikling av digitale læringsressurser og mer fleksible undervisningsopplegg, samt innføring av digital vurdering og eksamen i fag der det er naturlig.
- Legge til rette for at studenter i større grad kan få relevant arbeidspraksis under studiene.

- Ta initiativ til en mulighetsstudie for å se på ulike tilknytningsformer for universitets- og høyskolesektoren, som for eksempel foretaksmodellen, for å sikre mer uavhengige institusjoner.

Studentvelferd

For at retten til utdanning skal være reell, er det viktig med en god studiefinansiering og et godt velferdstilbud til studenter. Alle skal kunne ta høyere utdanning uavhengig av bakgrunn, økonomi og bosted.

Regjeringen vil:

- Bygge ut flere studentboliger og gjennomgå kostnadsrammer og tilskuddssatser.
- Fortsette innfasing av 11 måneders studiestøtte.
- Styrke arbeidet med oppfølging av studentenes psykiske helse.
- Legge frem en stortingsmelding om utenlandsstudier og norske studenter i utlandet.
- Innføre prøveordning med kombinerte omsorgs- og studentboliger.

Forskning

For å utvikle et bærekraftig velferdssamfunn og et konkurransedyktig næringsliv, vil regjeringen ha en langsiktig og forpliktende satsing på forskning. Regjeringen vil satse på hele spekteret av forskningsinstitusjoner, og legge til rette for økt samspill og samarbeid mellom offentlige og private forskingsaktører. Offentlig finansiert forskning skal ha høy kvalitet og være uavhengig av politiske føringer eller særinteresser. Mest mulig av forskningen i Norge skal finansieres gjennom frie bevilgninger og gjennom åpne nasjonale forskningsprogrammer.

Regjeringen vil:

- Over tid øke den offentlige forskningsinnsatsen ut over 1 prosent av BNP i en omstillingsfase og særlig prioritere muliggjørende teknologier og forskning som bidrar til økt verdiskaping.
- Fremme en revidert langtidsplan for forskning og høyere utdanning.
- Ha som mål at økte forskningsbevilgninger skal utløse økte private investeringer.
- Styrke Forskningsrådets åpne programmer som legger avgjørende vekt på kvalitet, som Fri Prosjektstøtte, sentre for fremragende forskning, sentre for forskningsdrevet innovasjon og forskningssentre for miljøvennlig energi.
- Arbeide for og stimulere til økt internasjonalisering av forskningen, herunder prioritere styrket deltakelse i EUs rammeprogrammer.
- Tilrettelegge bedre for kommersialisering av forskning blant studenter og forskere.
- Sikre god utnyttelse av instituttsektoren ved å ta i bruk hele bredden av forsknings- og kunnskapsmiljøene.
- Stimulere til mer forskning i næringslivet og sterkere samhandling med academia.
- Gjøre forskningen mer tilgjengelig ved å stimulere til mer åpen forskningsformidling og mer åpne data.
- Forenkle byråkratiet rundt søknader om forskningsmidler.

- Styrke eksisterende forskningsmiljøer og stimulere til flere verdensledende forskningsmiljøer.

Lære hele livet

Arbeidslivet endrer seg raskt og stiller økende krav til kompetanse. Alle har behov for påfyll av kunnskap underveis i karrieren. Regjeringen vil legge til rette for bedre kompetanse- og karriereutvikling på ulike arenaer og gjennom hele livet. Folkehøyskoler er en viktig del av mangfoldet i utdanningstilbudet.

Regjeringen vil:

- Utarbeide og igangsette en kompetansereform for at ingen skal gå ut på dato.
- Styrke program for opplæring i arbeidslivet gjennom Kompetansepluss-ordningen.
- Vurdere hvordan det kan bli enklere å få finansiering av livsopphold for voksne som ønsker å studere for å gjøre seg mer attraktive i arbeidsmarkedet.
- Vurdere insentivordninger for livslang læring.
- Vurdere en ordning med Kompetansefunn etter modell av Skattefunn.
- Legge til rette for bedre samarbeid om digital kompetanse mellom arbeidslivet og utdanningssektoren.
- Styrke det frivillige, åpne og ubyråkratiske opplæringstilbudet i frivillig sektor, i regi av blant andre studieforbundene.
- Innføre en generell rett til kartlegging av grunnleggende ferdigheter for voksne.
- Tilpasse folkehøyskoletilbudet til studentenes valg slik at tilbud med lave søkertall fases ut og nye tilbud kommer til, samt gå i dialog med folkehøyskolene med sikte på å finne en modell for å fase ut kortkurs i tråd med budsjettavtalen for 2018.

13 – Klima og miljø

Klimaendringer, spredning av miljøgifter og tap av naturmangfold er vår tids største miljøutfordringer. Disse utfordringene må løses gjennom tiltak lokalt, nasjonalt og internasjonalt. Naturen har gitt grunnlag for norsk velstand og vekst, men bruken av naturressursene må være bærekraftig. Naturmangfoldet og livsgrunnlaget må sikres for kommende generasjoner, slik at vi overlater naturen og miljøet til våre barn i minst like god stand som vi overtok det fra våre forfedre.

Regjeringen vil føre en ambisiøs klima- og miljøpolitikk som bygger på forvalteransvaret og føre-var-prinsippet. Regjeringen vil føre en politikk som styrker Norges konkurransekraft, skaper grønn vekst og nye grønne jobber. Det er nødvendig med en omstilling til et moderne bærekraftig lavutslippssamfunn. Norge har høy kompetanse, teknologi og tilgang på kapital som gjør det mulig å bidra betydelig til denne omstillingen.

Klima

Klimautfordringen kan bare løses gjennom et globalt samarbeid, men også Norge må kutte egne utslipp.

Regjeringen vil at Norge skal være en pådriver i det internasjonale klimaarbeidet og vil forsterke klimaforliket. Norge skal oppfylle Kyotoprotokollen. Egne forpliktelser etter Paris-avtalen med minst 40 prosent utslippsreduksjon sammenlignet med 1990, skal følges opp gjennom en avtale om felles gjennomføring med EU. Regjeringen vil følge opp målet om at Norge skal være klimanøytralt i 2030, og bidra til at Norge skal bli et lavutslippssamfunn i 2050. Nasjonale tiltak skal ikke bidra til flytting av utslipp eller til å øke globale utslipp.

Regjeringen vil støtte utvikling og spredning av nullutslippsløsninger og bidra til å skape markeder for ny nullutslippsteknologi. Regjeringen vil velge virkemidler ut fra kriteriet om at forurenser skal betale og at klimamålene oppnås til lavest mulig kostnad og med størst mulig sikkerhet, og vil derfor fortsette arbeidet med et grønt skattesifte. Regjeringen ønsker å redusere Norges klimarisiko og bidra til utvikling av fornybare energiløsninger i utviklingsland.

Regjeringen vil at Norge skal fortsette å være et foregangsland innen fornybar energi, og jobbe for reduksjon i utslipp fra transportsektoren. Norge har en stor og økende andel null- og lavutslippsbiler i nybilparken. Stortingets ambisiøse mål for 2020 om gjennomsnittlig CO₂-utslipp på 85 g per km ble nådd tre år før tiden.

Regjeringen vil:

- Kutte norske klimagassutslipp med 40 prosent i ikke-kvotepliktig sektor i samarbeid med EU. Innfasing av ny teknologi, teknologiutvikling og CO₂-prising vil være hovedvirkemidler for å oppnå dette målet.
- Bruke muligheten i EUs kvotesystem (ETS) og muligheten for direkteavtaler mellom land i EU-rammeverket for å oppfylle norske klimaforpliktelser i ikke-kvotepliktig sektor, men samtidig ha ambisjon om å ta så mye som mulig av forpliktelsen nasjonalt.
- Utarbeide en plan for å oppfylle Norges klimaforpliktelser i ikke-kvotepliktig sektor når en avtale med EU om felles oppfyllelse er på plass.

- Ha sektorvise ambisjoner for kutt i klimagassutslippene i ikke-kvotepliktig sektor, herunder å halvere utslippene fra transportsektoren innen 2030. Disse måltallene er basert på forbedringer av teknologisk modenhet i ulike deler av transportsektoren.
- Følge opp enigheten i Stortinget ved behandlingen av energimeldingen for å redusere klimagassutslipp.
- Følge opptrappingsplanen for biodrivstoff for å nå målene for utslippskutt i transportsektoren, og ha et mål om 40 prosent innblanding i 2030, avhengig av teknologiutviklingen og utviklingen av alternative energibærere.
- Ha en helhetlig strategi for forskning, teknologiutvikling og bruk av hydrogen som energibærer.
- Legge en plan for å nå målet om fossilfri kollektivtrafikk innen 2025.
- Videreføre arbeidet med et CO₂-fond for næringslivet.
- Legge til rette for rask utbygging av ladeinfrastruktur i hele landet, gjennom en kombinasjon av offentlige virkemidler og markedsbaserte løsninger, for å holde tritt med økningen i andel elektriske transportmidler.
- Legge måltallene i Nasjonal transportplan 2018–2029 til grunn for regjeringens arbeid.
- Vurdere krav om nullutslippstransport i leveranser til det offentlige.
- Stille krav om utslippsfrie eller fornybare løsninger i offentlige fergeanbud, der det ligger til rette for det.
- Videreutvikle programmet for grønn skipsfart til å omfatte nullutslipps- og hybridkonsepter for ulike fartøyskategorier innen 2030.
- Etablere egne planprogrammer for å redusere utslipp innenfor marin og maritim sektor.
- Ha tett dialog med næringslivet for å skape lønnsomme, grønne arbeidsplasser på grunnlag av deres veikart til lavutslippssamfunnet, og med utgangspunkt i prinsippene for grønn konkurransekraft.
- Videreføre 30 prosent miljøvekting ved offentlige innkjøp der det er relevant, eller benytte konkrete miljø- og utslippskrav der det er bedre egnet.
- Bruke offentlige anskaffelser og regelverk for å stimulere etterspørsel etter produkter som er produsert med lavutslippsteknologi, for eksempel sement og asfalt.
- Sikre Enova som et viktig virkemiddel i klimapolitikken og videreføre Enovas mulighet til å støtte omstilling til lavutslippsteknologi i alle sektorer.
- Utvikle et mer effektivt og koordinert virkemiddelapparat på klimaområdet der viktige virkemidler som Innovasjon Norges miljøteknologiordning, Forskningsrådets klimateknologiprogrammer og Enova ses i sammenheng.
- Styrke Norges grønne konkurransekraft ved å legge til rette for industriklynger som bidrar til å utvikle ny klimateknologi og som skaper nye lønnsomme arbeidsplasser som bidrar til reduserte klimagassutslipp.
- Videreføre klima- og skoginitiativet som en viktig del av klimaløsningen.
- Videreføre arbeidet med restaurering av myr og kostnadseffektive klimatiltak som gjødsling og planting av stedegen skog.
- Videreføre Norges innsats som en ledende bærekraftig investor i fattige land, gjennom blant annet Norfund.
- Stille strenge klimakrav til produksjonsfasen på felt på norsk sokkel, herunder krav om beste tilgjengelige teknologi.
- Bidra til å utvikle en kostnadseffektiv teknologi for fangst, transport og lagring av CO₂. Regjeringen vil legge frem en helhetlig vurdering av fullskala CO₂-håndtering for Stortinget senest i forbindelse med RNB 2018, og ha ambisjon om å realisere en kostnadseffektiv

løsning for fullskala CO₂-håndteringsanlegg i Norge gitt at dette gir teknologiutvikling i et internasjonalt perspektiv.

Miljø

Norge har en variert, frodig og ren natur. Dette er kvaliteter det er viktig å ivareta for fremtidige generasjoner.

Regjeringen vil legge til rette for en bærekraftig bevaring av landets sterke tradisjoner for jakt, fiske og friluftsliv med utgangspunkt i allemannsretten til fri ferdsel i utmark. Naturmangfoldsloven skal ligge fast. Det er viktig å ta vare på bymarker og grønne lunger i byene som viktige rekreasjonsområder for befolkningen.

Spredning av miljøgifter og tap av naturmangfold er store globale miljøutfordringer. Selv om tilstanden i norske økosystemer i hovedsak er god, er det utfordringer knyttet til dette også i Norge. Regjeringen vil arbeide for å ta vare på truede arter og naturtyper, og sikre et representativt utvalg av norsk natur. Regjeringens naturvernpolitikk skal bygge på tillit til enkeltmennesker og lokalsamfunn. Eiendomsretten er grunnleggende og grunneiere bidrar i betydelig grad til å ta vare på og forvalte kulturlandskap, skog og vernet natur.

Regjeringen vil:

- Styrke innsatsen mot miljøkriminalitet både nasjonalt og internasjonalt.
- At Norge skal være et foregangsland i utviklingen av en grønn, sirkulær økonomi som utnytter ressursene bedre.
- Arbeide for å nå ambisjonene i Aichi-protokollen, og følge opp naturmangfoldmeldingen i tråd med Stortingets innstilling.
- Legge til grunn at vern gjennom bruk er et viktig virkemiddel i norsk naturforvaltning, samtidig som det gir grunnlag for verdiskaping.
- Opprettholde allemannsretten og legge til rette for at alle kan oppleve friluftsliv i naturen.
- Legge frem en handlingsplan for friluftsliv.

Rent hav

Regjeringen vil styrke Norges internasjonale lederrolle i arbeidet mot marin forurensning, og gå foran med offensive nasjonale tiltak. Regjeringen vil redusere forurensning, rydde opp i forurensning og ta i bruk alternativer til fossil plast. Dette kan gi nye muligheter for innovasjon, nyetablering og grønn vekst.

Regjeringen vil:

- Forsterke og profesjonalisere innsatsen mot marin forurensning, ved blant annet å øke støtten til ulike former for oppryddingstiltak.
- Ha en offensiv strategi mot marin forurensning og spredning av mikroplast nasjonalt og internasjonalt.

- Stille krav til utsortering og materialgjenvinning av plast og matavfall fra husholdninger og lignende avfall fra næringslivet. Regjeringen vil utrede tidsplan og rammer for iverksetting nærmere.
- Styrke forskningen rundt marin forsøpling.
- Videreutvikle miljø- og oljevernssenteret i Lofoten/Vesterålen som et nasjonalt og internasjonalt ledende kompetansemiljø for arbeidet med oljevern og mot marin plastforsøpling.
- Samarbeide med kommunene om oppfølging av handlingsplanen mot mikroplast.
- Forbedre kontrollen med avfall innen skipsfart, fiskeri og oppdrett, herunder styrke mottakssystem for avfall fra skip i norske havner.
- Videreutvikle ordningen for innmelding av tapte fiskeredskaper og innføre en tydelig merking av fiskeutstyr.
- Fortsette arbeidet med å rydde opp i massene på sjøbunnen i havne- og fjordområder som er sterkt forurensset av miljøgifter.
- Sikre god oljevernberedskap, havariberedskap, slepebåtkapasitet og overvåking av kystmiljøet.

Biologisk mangfold

Regjeringen mener det viktig å ta vare på økosystemene våre. Regjeringen vil jobbe for å nå ambisjonene i Aichi-protokollen og naturmangfoldsmeldingen må følges opp i tråd med Stortingets innstilling. Norge er en hav- og kystnasjon, og forvalter fantastiske naturverdier.

Regjeringen vil:

- Verne 10 prosent av skogen gjennom privat frivillig vern og vern av offentlig eide skogarealer.
- Lage en plan for marine verneområder, med mål om at et representativt utvalg av havområdene vernes.
- Ha et kunnskapsløft for norsk natur og fortsette arbeidet med et økologisk grunnkart for Norge.
- Øke antallet prioriterte arter, utvalgte naturtyper og utvalgte kulturlandskap.
- Sikre levedyktige bestander av de fem store rovviltartene jerv, ulv, bjørn, gaupe og kongeørn.
- Etablere en uavhengig rovviltklagenemnd som behandler alle klager på vedtak om kvoter for jakt og felling som er fattet av Miljødirektoratet og rovviltneemdene.
- Styrke og bedre samspillet med de lokale fellingslagene for å sikre en god lokal forankring av jakten.
- Vurdere å åpne for nye og mer effektive jaktmetoder for uttak.
- Styrke norsk naturforvaltning og forvalte eksisterende verneområder på en god måte.
- Vurdere supplerings av nasjonalparkplanen. Lokal medvirkning og aksept er en forutsetning for opprettelse av nye nasjonalparker, men det åpnes for å ta regionale hensyn (for eksempel i Østmarka).
- Ha en handlingsplan for å oppfylle kvalitetsnormen for villaks.
- Stoppe neddyrkingen av myr og restaurere ødelagt myr.
- Stanse planting av og bekjempe spredningen av svartelistede arter, og fjerne høyrisikoarter fra norsk natur.

- Styrke norsk vannforvaltning og følge opp vannforskriften.
- Supplere verneplanen for vassdrag med Øystesevassdraget.

Miljøgifter og annen forurensing

Forurensing som skjer til vann, jordsmonn, luft og vegetasjon, har ofte alvorlige følger for naturen. Miljøgifter samles også opp i næringskjeden. Det er derfor viktig å jobbe for å redusere spredning av miljøgifter og at Norge følger opp internasjonale avtaler om dette.

Regjeringen vil:

- Sette nye, ambisiøse mål for å utfase prioriterte miljøgifter.
- Legge frem en handlingsplan for giftfri hverdag.
- Jobbe for å styrke de internasjonale miljømerkeordningene.
- Redusere lokal luftforurensing.
- Kartlegge og rydde opp i gamle miljøutslipp.
- Sikre tilstrekkelig behandlingskapasitet for farlig avfall i tråd med nasjonale mål og internasjonale forpliktelser.
- Utarbeide en plan for å begrense mengden farlig avfall.
- Ha en positiv holdning til mineralutvinning, og legge til rette for stabile rammebetingelser, ny aktivitet og gode løsninger for deponering. Regjeringen vil evaluere mineralloven for å sikre en bærekraftig ressursutvikling og sikre at miljøhensyn er tilstrekkelig ivaretatt. Evalueringen skal også vurdere sammenhengen mellom miljø- og minerallovgivningen, inkludert en særskilt vurdering av om lovverket for avfallsdeponering i gruveindustrien er tilstrekkelig, og samtidig utrede konsekvensene av et forbud mot nye sjødeponi. Det gis ikke nye utslippstillatelser til sjødeponi for gruveavfall i perioden.

Kulturminnevern

Kulturarven representerer både vår felles historie og store økonomiske og kulturelle verdier, og bidrar til identitet og fellesskapsfølelse. Regjeringen vil videreutvikle ordninger som motiverer til å bevare både materiell og immateriell kulturarv, og ivareta nye funn slik at også fremtidige generasjoner får glede av viktige kulturminner. Regjeringen vil styrke kulturminnefondet slik at flere private eiere kan få tilskudd til å sette i stand verneverdige eiendommer.

Regjeringen vil:

- Legge frem en ny kulturminnemelding.
- Styrke kulturminnevernet i fylkeskommuner og kommuner gjennom utvidet ansvar, kompetanse og insentiver, men samtidig ivareta det nasjonale ansvaret.
- Styrke norsk fartøyvern og tilpasse regelverk.

14 – Olje og energi

Energi

Stabil energiforsyning er grunnleggende for et moderne velferdssamfunn, og et konkurransefortrinn for norsk industri. Regjeringen vil bygge sin politikk på effektiv utnyttelse av samfunnets ressurser, herunder våre energiressurser. Norge er rikt på energiressurser, og skal være en foregangsnasjon innen miljøvennlig energibruk og produksjon. Regjeringen vil legge til rette for lønnsom produksjon av fornybar energi i Norge. Norges posisjon som en av verdens ledende energinasjoner, også innenfor fornybar energi, skal opprettholdes og videreutvikles. Et godt fungerende kraftmarked er avgjørende for forsyningssikkerheten for strøm. Regjeringen mener at driften av kraftsystemet og krafthandelen så langt som mulig må baseres på markedsmessige løsninger.

Fornybar energi

Norge skaper store verdier basert på våre energiressurser. Disse ressursene gir grunnlaget for næringsutvikling og verdiskaping, og er en avgjørende innsatsfaktor for viktige deler av norsk industri og næringsliv. Med omstillingen til et lavutslippssamfunn vil fornybare energikilder i fremtiden spille en enda større rolle enn tidligere og gi nye muligheter for fornybarnæringene i Norge, både nasjonalt og internasjonalt. Regjeringen vil legge til rette for at norsk industri kan dra nytte av våre fornybare ressurser.

All kraftproduksjon, også produksjon av fornybar kraft, vil kunne innebære miljøkonsekvenser. Kraftproduksjon må derfor i de enkelte saker avveies mot andre viktige miljøhensyn som bevaring av biologisk mangfold, villrein, naturopplevelser og friluftsliv.

Den regulerbare vannkraften vil fortsatt være ryggraden i energisystemet vårt. Med et stadig mer uregulerbart europeisk kraftsystem, er vannkraften et fortrinn for Norge i overgangen til økt bruk av fornybar energi i transportsektoren.

Omleggingen av energiforsyningen i Europa gir store muligheter for verdiskaping i Norge basert på våre energiressurser. Vi må utnytte de mulighetene dette gir til lønnsom produksjon og foredling av norsk kraft. Gjennom utveksling av elektrisk kraft med våre naboland kan vi bidra til klimavennlig omstilling i Europa. Regjeringen vil derfor sørge for gode og stabile rammebetingelser for kraftproduksjon, samtidig som også naturhensyn ivaretas.

Store deler av energiforsyningen vår er allerede basert på fornybare energikilder. Norge har i dag en nær utslippsfri kraftsektor. Regjeringen vil legge til rette for en mer effektiv og klimavennlig bruk av energi i flere samfunnssektorer.

Regjeringen vil:

- Legge til rette for samfunnsøkonomisk lønnsom produksjon av fornybar energi i Norge.
- Benytte det statlige investeringsselskapet Fornybar AS til å investere i ny teknologi i overgangen fra teknologiutvikling til kommersialisering som bidrar til reduksjon av klimautslipp.
- Legge til rette for at norsk industri kan dra nytte av våre fornybare ressurser.

- Legge til rette for et grønt skifte med større vekt på fornybar energi, og der ren energi brukes til å fase ut fossil energi i andre sektorer.
- Utvikle norsk næringsliv gjennom satsing på klimateknologi som kan være lønnsom over tid. Staten må legge til rette gjennom forutsigbare rammevilkår, forskning, utvikling og støtte til piloter, demonstrasjon, risikoavlastning og markedsintroduksjon for ny teknologi.
- Sette ned et ekspertutvalg som skal gå igjennom skatteregimet for norsk vannkraft.
- Legge til rette for utviklingen av nye teknologier og markedsløsninger som bidrar til å styrke forsyningssikkerheten.
- Videreføre energisamarbeidet med EU og aktivt fremme norske synspunkter og interesser i den europeiske markeds- og regelverksutviklingen.
- Vurdere tiltak for å gjøre det enklere å koble egenprodusert energi til strømmettet.
- Legge til rette for energieffektivisering i alle deler av norsk økonomi og gjennomføre EUs energieffektiviseringsdirektiv med tilpasninger.

Olje og gass

Olje- og gassnæringen har vært en bærebjelke for norsk økonomi de siste tiårene. De kommende årene vil olje- og gassnæringen også spille en viktig rolle i norsk økonomi og fortsatt bidra i betydelig grad til finansieringen av det norske velferdssamfunnet. Regjeringen vil videreføre en stabil, langsiktig petroleumspolitik. Letepolitikken skal bidra til dette.

Samtidig vil etterspørselen globalt etter olje og gass påvirkes av klimatiltak som gjennomføres i de enkelte land som følge av at verden må nå klimamålene fra Paris-avtalen. Dette krever en omstilling fra fossil til fornybar energibruk og -produksjon.

Gass fra norsk sokkel er på kort til mellomlang sikt en del av løsningen når kull skal fases ut i europeisk energiproduksjon, og vil bidra i overgangen til et fornybart lavutslippssamfunn i Europa. Norge bør derfor legge til rette for fortsatt eksport av naturgass til Europa.

Ved beslutninger om nye utbygginger av olje- og gassfelt må klimarisikoen innarbeides i beslutningsgrunnlaget. Regjeringen vil følge opp anbefalingene og vurderingene fra klimarisikoutvalget.

Det er lang tradisjon i Norge for at våre viktigste havnæringer kan utvikle seg side om side og ivareta miljøverdiene i våre havområder. Gjennom forvaltningsplanene for de ulike havområdene sikrer vi at ulike hensyn veies mot hverandre. Regjeringen vil videreføre dagens system med jevnlig oppdateringer og revidering av forvaltningsplanene.

Regjeringen vil:

- Legge til rette for lønnsom produksjon av olje og gass, blant annet gjennom forutsigbare rammevilkår.
- Følge opp innstillingen fra klimarisikoutvalget og stille krav til at selskapene synliggjør klimarisiko i sine utbyggingsplaner.
- Understøtte næringens arbeid med å øke verdiskapingen gjennom effektivisering, digitalisering og innovasjon.
- Videreføre dagens praksis med jevnlig konsesjonsrunder på norsk sokkel for å gi næringen tilgang på nye letearealer.

- Ved tildeling av utvinningstillatelser i den pågående 24. konsesjonsrunden, legge vekt på miljøfaglige råd i eller nær særlig verdifulle områder (SVO), herunder vurdere begrensninger på boring i oljeførende lag i en større radius rundt Bjørnøya.
- Ikke gjennomføre 25. konsesjonsrunde før revidering av Forvaltningsplanen for Barentshavet og Lofoten er ferdig behandlet.
- Fortsette kunnskapsinnhenting gjennom videre kartlegging av petroleumsressursene, også i områder som ikke er åpnet for petroleumsvirksomhet.
- Ikke åpne for petroleumsvirksomhet, eller konsekvensutrede i henhold til petroleumsløven, i havområdene utenfor Lofoten, Vesterålen og Senja i perioden 2017-2021, og ikke iverksette petroleumsvirksomhet ved Jan Mayen, iskanten, Skagerak eller på Mørefeltene. Fastslå definisjonen av iskanten i forbindelse med revidering av forvaltningsplanen for Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten, og i lys av anbefalinger fra Faglig forum.
- Videreføre kvoteplikt og CO₂-avgift som hovedvirkemidler i klimapolitikken på norsk sokkel, og samtidig opprettholde strenge miljøkrav til norsk oljeproduksjon.
- Legge til rette for å videreutvikle både olje- og gassvirksomheten og andre havnæringer.
- Bruke hele virkemiddelapparatet, inkludert Norwegian Energy Partners og Innovasjon Norge, for å bistå norske oljeteknologibedrifter internasjonalt.
- Videreføre satsingen på petroleumsbasert forskning for å øke verdiskapingen, styrke internasjonal konkurransekraft og redusere klima- og miljøpåvirkningen fra virksomheten, herunder etablere et senter for lavutslippsløsninger i olje- og gassnæringen.
- Stille strenge klimakrav til produksjonsfasen på felt på norsk sokkel, herunder krav til beste tilgjengelige teknologi.
- Legge til rette for at norsk petroleumsindustri fortsatt skal være ledende, også på helse, miljø og sikkerhet.
- Bidra til en god oljevernberedskap, i samarbeid med private aktører.

Havbunnsmineraler

Det kan på lang sikt være potensiale for lønnsom utvinning av havbunnsmineraler fra norsk sokkel. Samtidig må slik mineralutvinning skje på en miljømessig forsvarlig og bærekraftig måte. Derfor er det avgjørende å få etablert et godt regelverk i forkant av eventuell kommersiell aktivitet. Regjeringen vil derfor legge frem forslag til et slikt lovverk og vurdere åpning av deler av norsk sokkel for kommersiell og bærekraftig utvinning av havbunnsmineraler.

Regjeringen vil:

- Vurdere hvordan forekomster av havbunnsmineraler på norsk sokkel kan kartlegges på en effektiv måte.
- Etablere et konsesjonsregelverk for tillatelser til utvinning av havbunnsmineraler.

Klimatilpasning

Et klimatilpasset samfunn er i stand til å begrense eller unngå skader som følge av klimaet. Klimaendringene gjør arealplanleggingen mer krevende ved at økte og mer intense nedbørmengder

og elver og bekker som finner nye veier gjør at nye områder blir flom og rasutsatte. Dette krever økt kompetanse i kommunene.

Regjeringen vil:

- Følge opp overvannsutvalgets innstilling.
- Stimulere til økt forskning på klimatilpasning.
- Videreføre sektorprinsippet der hver sektor er ansvarlig for klimatilpasning innen sitt område.
- Samarbeide med kommunene for å sette dem bedre i stand til å håndtere nye utfordringer som følge av klimaendringene.

15 – Samferdsel

Norge er et langstrakt land, med næringsaktivitet og bosetting over hele landet. Det er derfor viktig med god infrastruktur for å skape gode bo- og arbeidsregioner, og for å knytte produksjon av varer og tjenester til markedene. Regjeringen skal bidra til en enklere og tryggere reisehverdag med reduserte miljøkonsekvenser. Bedre infrastruktur skal gi en enklere og tryggere hverdag for de reisende, kortere reisetider, økt mobilitet og sterkere konkurransekraft i hele landet.

Regjeringen vil videreutvikle infrastruktur og transportløsninger basert på ny og moderne teknologi, vektlegging av vedlikehold og investeringer i ny kapasitet. Nasjonal transportplan 2018–2029 (NTP) danner grunnlag for regjeringens politikk og innebærer et historisk samferdselsløft. NTP 2018–2029 viderefører og følger opp de satsingene som flertallet har vært enige om å gjennomføre i stortingsperioden 2013–2017. Regjeringen vil etterstrebe å følge opp mål og ambisjoner i NTP. Kostnadseffektivitet og total samfunnsnytte i de enkelte prosjektene er viktig, slik at man i NTP-perioden kan få realisert flest mulig prosjekter til størst mulig samfunnsmessig nytte.

Regjeringen vil legge til rette for betydelige kutt i klimagassutslippene fra sektoren. Ny teknologi, økt bruk av biodrivstoff, utbygging av infrastruktur for nullutslippskjøreøy og skatte- og avgiftspolitikken vil være viktige virkemidler for å nå målet om at Norge skal bli et lavutslippssamfunn i 2050. Regjeringens satsning på gods-, kollektiv-, gang- og sykkeltiltak vil også bidra til å redusere utslipp fra sektoren.

Forbedringer av teknologisk modenhet i de ulike delene av transportsektoren, slik at nullutslippsløsninger blir konkurransedyktige mot fossile transportløsninger, ligger til grunn for målene om utslippsreduksjoner.

Regjeringen vil:

- Legge til grunn ambisjonene i Nasjonal Transportplan 2018-2029.
- Følge opp Nasjonal Transportplan 2018-2029 slik at balansen mellom vei og kollektivtrafikk opprettholdes i tråd med planen i 4-årsperioden, og ha spesielt fokus på kostnadskontroll og økt samfunnsnytte i prosjektene.
- Åpne for mer bruk av statlig plan, redusere planleggingstiden og samordne offentlige innsigelser bedre.
- Sørge for at arealplanlegging samordnes bedre med utbygging av infrastruktur.
- Ha gode vilkår for godstransporten og bidra til ryddige konkurranseforhold innen næringen.
- Følge opp ambisjonen om å overføre 30 prosent av gods over 300 km fra vei til sjø og bane innen planperiodens utløp.
- Redusere klimagassutslipp fra sektoren ved å fase inn null- og lavutslippsteknologi, øke omsetningen av bærekraftig biodrivstoff og føre en målrettet skatte- og avgiftspolitik.
- Legge til grunn at nye personbiler og lette varebiler skal være nullutslippskjøretøy i 2025.
- At fremtidige nasjonale transportplaner gjøres mer overordnede og strategiske, for å sikre en mer kostnadseffektiv og mer helhetlig utbygging.
- Arbeide aktivt mot liberalisering av kabotasjereguleringen og redusere omfanget av ulovlig kabotasje.

- Styrke det formaliserte samarbeidet mellom håndhevingsmyndighetene for å sikre økt og målrettet kontroll av transportnæringen langs vei, i bedrift og terminal, og legge til rette for effektiv håndheving.
- Vurdere økt bruk av gebyr som reaksjon ved mindre alvorlige overtredelser av regelverk.
- Vurdere nye tiltak for å hindre at førere av kjøretøy unnlater å stoppe for kontroll av Statens Vegvesen.

Veinettet

Regjeringen vil arbeide for en trygg, effektiv og fremtidsrettet veitransport. Gode hovedferdselsårer mellom landets regioner er viktig for å bidra til lønnsomhet for næringslivet, for tungtransporten og en effektiv persontransport. Gode veiløsninger betyr kortere reisetid, mindre miljøbelastning og økt trafiksikkerhet. Regjeringen vil fortsette å redusere vedlikeholdsetterslepet i veisektoren.

Veireformen skal videreføres og arbeidet med å få ned kostnadene ved veibygging skal fortsette.

Regjeringen vil fortsette det målrettede arbeidet med å innfri nullvisjonen for trafikkdrepte ved å videreføre satsingen på utbygging av trygge, effektive veier og gang- og sykkelveier i tillegg til holdningsskapende arbeid.

Regjeringen vil:

- Planlegge og bygge nye veistrekninger med et langsiktig perspektiv slik at man tar høyde for en eventuell fremtidig kapasitetsutvidelse, hensyntatt kostnader.
- Stille krav om utslippsfrie eller fornybare løsninger i alle offentlige fergeanbud, både fra stat, fylkeskommuner og kommuner, der det ligger til rette for dette.
- Begrense bruken av streknings-ATK (automatisk trafikkontroll).
- Vurdere endringer i fartsgrenser slik at de er bedre tilpasset veiens beskaffenhet og moderne kjøretøy, deriblant vurdere økt fartsgrense på de beste motorveiene.
- Legge en nullvisjon for hardt skadde og drepte i trafikken til grunn og prioritere holdningsskapende arbeid, vedlikehold og fornying av infrastrukturen og møtefrie hovedveier for å øke trafiksikkerheten.
- Endre skiltreglene slik at trafikanter kan få mer informasjon om bil- og sjåførrelaterte tjenester, slik som skilting til energipunkter, overnatting, spisesteder, knutepunkt og kulturattraksjoner.
- Utrede forenkling av førerkortkravene.
- Fortsette arbeidet med å forenkle kjøretøytekniske regler.
- Tilføre nye veier ytterligere prosjekter på de viktigste riks- og europaveiene.
- Modernisere Statens Vegvesen, med mål om større handlingsrom og mer effektiv tjenesteproduksjon.
- At bom på sidevei som hovedregel skal unngås, med mindre det er nødvendig for å realisere prosjektet.
- Fortsette arbeidet med å effektivisere bompengesektoren for å redusere bompengbelastningen for bilistene.
- Sikre at utenlandske vogntog forplikter seg til å betale bompenger og andre avgifter.
- Vurdere hvordan viktige eksportveier, som omfatter fylkesveier og riksveier, bedre kan opprustes til å dekke næringslivets transportbehov.

- Legge frem en rasteplassstrategi.

Jernbane, bymiljø og kollektivtransport

Urbanisering er en global trend som øker behovet for gode og miljøvennlige transportkjeder i byområdene. Regjeringen vil legge til rette for at flere kan velge sin hverdagsreise gjennom kollektive løsninger. Regjeringen har som mål at all vekst i persontrafikken i byene skal tas av kollektivtransport, sykkel og gange. Regjeringen legger blant annet til grunn et mål om at sykkelandelen i byene skal være på 20 prosent og at staten skal bidra med 50 prosent finansiering av store kollektivprosjekter i de største byene, i tillegg til økt satsing på bymiljøavtaler og byvekstavtaler.

Jernbane er et viktig transportmiddel som er spesielt godt egnet for pendling i befolkningstette strøk og for godstransport på lengre distanser. Regjeringen vil fortsette den kraftige satsingen på jernbane gjennom økt vedlikehold og investeringer i økt kapasitet. Regjeringen vil fortsette arbeidet med å effektivisere sektoren for å få mest mulig jernbane igjen for pengene, herunder et bedre tilbud til de reisende. Det er også et mål for regjeringen at mer gods kan fraktes på jernbanen slik at miljøbelastningen fra tungtransporten kan reduseres.

Regjeringen vil:

- Fullføre Jernbanereformen og sikre at staten kjøper jernbanetjenester fra tilbyderne som gir et best mulig tilbud for pengene.
- Følge opp jernbaneprioriteringene i NTP.
- Fortsette utbyggingen av effektive løsninger for kollektivtransport, gange og sykkel i byområdene gjennom etablering av byvekstavtaler og belønningsordninger i tråd med NTP.
- Legge til rette for effektiv godstransport på jernbanen gjennom realisering av godsstrategien i NTP.
- Prioritere innfartsparkering i tråd med NTP.
- Ta initiativ til en skandinavisk jernbanestudie i samarbeid med Sverige og Danmark.
- Åpne for økt bruk av delingsøkonomi i persontransporten innenfor et regelverk og krav til tilbyderne som er forutsigbare.
- Liberalisere ekspressbusspolitikken fullt ut for usubsidierte ekspressbusser.
- Legge bedre til rette for motorsykkel som et miljøvennlig transportalternativ.
- Gjennomgå kjøreveisavgiften på jernbane.

Luftfart

Luftfarten er en sentral del av det norske transportnettet. Den er spesielt viktig for store deler av distriktene og verdiskaping i hele landet. Regjeringen vil føre en konkurranseorientert luftfartspolitik som bidrar til utviklingen av en konkurransedyktig norsk luftfartsnæring. Luftfarten er inne i en spennende utvikling, der ny teknologi vil gi helt nye muligheter for redusert miljøbelastning og økt transporttilbud.

Regjeringen vil:

- Legge til rette for bruk av biodrivstoff i fly.
- Gi Avinor i oppdrag å utvikle et program for å legge til rette for introduksjon av elektriske fly i kommersiell luftfart.
- Sørge for gode og rettferdige rammevilkår for ikke-statlige flyplasser.
- Legge til rette for at kommuner og private kan delta i utvikling av og rundt flyplasser.
- Utvikle regionale lufthavner for å styrke sjømateksporten.
- Vurdere hvordan luftfartsavgiftene kan restruktureres med sikte på økt konkurransekraft for norsk luftfart.

Post og elektronisk kommunikasjon

Regjeringen vil satse på digital infrastruktur. Denne infrastrukturen får en stadig større og viktigere rolle i takt med den raske digitaliseringen av samfunnet. Regjeringen vil legge til rette for god bredbåndsinfrastruktur og 4G/5G-dekning over hele landet. Videre vil regjeringen satse på å sikre trygge alternative kjernenett og ytterligere fiberkabler til utlandet.

Regjeringen vil fortsette arbeidet med å tilrettelegge for sunn konkurranse, høye investeringer og økt sikkerhet. Regelverket må bidra til å holde kostnadene nede. Kommersielle aktører har kraftig økt sine investeringer og står for den største delen av utbyggingen av både mobil nettdekning og bredbånd til husstander. Kommersielle investeringer vil være svært viktig for å nå målene om god dekning i hele landet, men det er naturlig at staten bidrar i områder hvor dette ikke er mulig.

Regjeringen vil sikre et godt og likeverdig posttilbud over hele landet tilpasset etterspørselen etter posttjenester.

Regjeringen vil:

- Gjennomføre en omfattende evaluering av norske lover og regler med sikte på å identifisere unødvendige regler som hindrer eller forsinker bruk av transportteknologi og IKT-løsninger.
- Legge til rette for pilotprosjekt for selvkjørende kjøretøy med hovedfokus på kollektivtrafikken.
- Legge til rette for økt bredbåndsutbygging, blant annet gjennom å videreføre statlige bidrag til bredbåndsutbygging i distriktene.
- Utrede hvordan det kan legges til rette for en markedsdrevet vei til «gigabitsamfunnet».
- Oppdatere "Digital Agenda" i løpet av perioden.
- Legge til rette for bruk av intelligente trafikksystemer, autonome løsninger og annen ny teknologi i transportsektoren der det gir bedre kapasitetsutnyttelse, økt trafiksikkerhet og et bedre tilbud til de reisende.

Kyst

Nærskipsfarten har en lang historie i Norge og er en viktig del av transporttilbudet langs kysten. Regjeringen vil legge til rette for at mer gods fraktes på kjøll og at skipsfarten fortsatt utvikler seg i en mer miljøvennlig retning. Regjeringen vil fortsatt prioritere sikkerhet og beredskap i maritim sektor.

Regjeringen vil:

- Redusere vedlikeholdsetterslepet på kystinstallasjoner langs kysten.
- Satse på sjøsikkerhet og tiltak mot maritim forurensing, herunder oljevernberedskap.
- Videreføre insentivordningen for nærskipstransport for å bidra til økt volum av gods over til sjøtransport.
- Forbedre og utdype farleder inn til de viktigste byene og havnene.
- Etablere en tilskuddsordning for mer effektive og miljøvennlige havner i tråd med føringene i NTP.
- Fortsette arbeidet med digitalisering av kart.

16 – Forsvar

Statens viktigste oppgave er å sørge for innbyggernes trygghet og sikkerhet. Forsvars- og sikkerhetspolitikken må bygge på avspenning, avskrekking, konfliktforebygging og sikkerhet og stabilitet i våre nærområder, samt arbeid for å forhindre at internasjonal terrorisme sprer seg. Regjeringen mener at norsk sikkerhet best ivaretas gjennom internasjonalt samarbeid, forpliktende allianser, økt handel og dialog med flest mulig land. Stortingsforlikene om Langtidsplanen for Forsvaret (LTP) og Landmaktproposisjonen sett i sammenheng danner grunnlaget for politikken på området.

Norges sikkerhetspolitiske omgivelser er i endring. Situasjonen i våre nærområder og i Europas randsone er mer utfordrende enn tidligere. Kombinasjonen av tradisjonell geopolittikk og nye, mer ukonvensjonelle utfordringer skaper et mer komplekst bilde. Globale forhold påvirker oss også mer direkte enn før. Internasjonal terrorisme, organisert kriminalitet og cybertrusler utfordrer oss på måter som dagens etablerte sikkerhetsstrukturer ikke er beredt på. Summen av disse utfordringene stiller nye krav til hvordan Forsvaret må innrettes.

Nordområdene er Norges viktigste strategiske ansvarsområde. Derfor vil regjeringen styrke Hæren og Heimevernet i nord, samt styrke den sjømilitære tilstedeværelsen og forsvaret av kysten. Regjeringen vil investere i fremtidsrettede, strategiske kapasiteter og etterretning for å sikre god situasjonsforståelse, suverenitetshevdelse og kontroll i nordområdene.

Regjeringen ønsker å videreutvikle forsvaret slik at det er godt rustet til å sikre Norges interesser, vår suverenitet og til å oppfylle våre NATO-forpliktelser. Regjeringen vil prioritere operativt forsvar, kampkraft og utholdenhet i alle forsvarsgrenene. Forsvarsorganisasjonen skal være kostnadseffektiv og profesjonell, innenfor forsvarlige økonomiske rammer som sikrer ressurser til trening, vedlikehold, investeringer og rekruttering av egnet og motivert personell.

De som har vært i internasjonal tjeneste må få god oppfølging. Veteraner må få den anerkjennelsen de fortjener. Regjeringen vil stimulere til at flere kommuner lager egne veteranplaner, gjerne i samarbeid med veteranorganisasjonene, slik at veteraner får god lokal oppfølging. Regjeringen vil også arbeide for regional koordinering av innsatsen for veteraner i de tilhørende kommuner og fylker. Kommunene og fylkene skal oppmuntres til å støtte lokale velferdsorganisasjoner økonomisk og til å stille egnede lokaler til disposisjon for organisasjonenes arbeid.

Regjeringen vil:

- Fortsette med en reell styrking av Forsvaret og sikre balanse mellom oppgaver, struktur og økonomi. I tråd med enigheten fra NATO-toppmøtet i Cardiff har regjeringen som mål å øke forsvarsbudsjettene i retning av å nå toprosentmålet på sikt.
- Bekjempe internasjonal terrorisme ved bruk av politiske og økonomiske virkemidler og gjennom deltakelse i internasjonalt samarbeid.
- På selvstendig grunnlag utrede og etablere en form for digitalt forsvar av landets grenser utelukkende for utenlandsetterretningsformål, som både øker vår beskyttelseevne mot trusler mot rikets sikkerhet og som ivaretar sentrale menneskerettigheter og personvernforpliktelser. Venstre tar forbehold om mulig dissens i regjering når denne saken kommer til behandling.

- Opprettholde Norges NATO-forpliktelser, og sikre fortsatt norsk innflytelse i NATO gjennom aktiv deltakelse i politiske og militære fora.
- Videreutvikle den sikkerhetspolitiske dialogen med EU, og søke å delta aktivt i EUs sikkerhets- og forsvarspolitiske fora.
- Videreutvikle det nordiske forsvarssamarbeidet (NORDEFCO) der det er naturlig, som et supplement til samarbeidet med våre allierte i NATO.
- Styrke arbeidet med å håndheve og få flere land til å ratifisere konvensjonen om forbud mot landminer og klasevåpen. Norge bør ta aktivt del i arbeidet med destruksjon av klaseammunisjon.
- Styrke norsk forsvarsindustri gjennom aktiv bruk av industrisamarbeidsavtaler ved anskaffelser der det er formålstjenlig.
- Videreutvikle samarbeidet med alliansepartnere om anskaffelser av forsvarsmateriell.
- Beholde allmenn verneplikt for kvinner og menn.
- Sikre at de som har vært i internasjonal tjeneste får god oppfølging, og gi veteraner den anerkjennelsen de fortjener.
- Basert på den pågående eksterne kvalitetssikringen av konseptvalgutredningen av Evenes flystasjon, foreta en oppdatert gjennomgang av grunnlaget for nedleggelsen av Andøya flystasjon og etableringen på Evenes.

17 – Utenriks og utvikling

Regjeringen vil føre en utenrikspolitikk med tydelige prioriteringer, forankret i liberale verdier. Utenrikspolitikkenes hovedformål er å sikre sentrale norske interesser, og skal bidra til at vi når FNs bærekraftsmål, internasjonal avspenning, sikkerhet og stabilitet, fred og forsoning, en friere verdenshandel, økonomisk utvikling og respekt for menneskerettigheter. Utenrikspolitikken skal bidra til nasjonal sikkerhet, økonomisk vekst og økt levestandard. Regjeringen vil jobbe målrettet for å bistå norske borgere og norsk næringsliv i utlandet.

Verden rundt oss har blitt mer uforutsigbar. Grunnleggende verdier som demokrati, menneskerettigheter og rettsstat er under press. Det samme gjelder internasjonale institusjoner som regulerer samarbeid mellom stater. Det er i Norges interesse å forsvare og bevare disse verdiene og institusjonene. Regjeringen ønsker en global utvikling med mer demokrati og rettsstatsprinsipper. Regjeringen vil bidra til fred, demokrati og utvikling gjennom å fremme menneskerettigheter og rettsstatsprinsipper, og rette mer oppmerksomhet mot sivile og politiske rettigheter, også i våre nærområder.

Hovedlinjene i norsk utenrikspolitikk ligger fast. Norge skal være en forutsigbar, trygg og troverdig partner. Regjeringen vil bygge sin politikk på et forpliktende internasjonalt samarbeid. Norge skal være en aktiv bidragsyter i FN, NATO, WTO og andre internasjonale organisasjoner. Regjeringen vil videreføre samarbeidet med det norske sivilsamfunnet for å oppnå målsettingene i norsk utenrikspolitikk.

Norges viktigste interesse- og verdifellesskap forblir de nordiske, europeiske og atlantiske. Regjeringen vil aktivt søke samarbeid med nye partnere og engasjere seg globalt. Samtidig krever endrede politiske, økonomiske og militære maktforhold en enda sterkere verdimesig og realpolitisk forankring i de vestlige fellesskap av naboer, allierte og handelspartnere.

Regjeringen vil:

- Prioritere Norges nærområder i utenrikspolitikken.
- Videreføre et nært nordisk samarbeid.
- Føre en aktiv nordområdepolitikk og styrke samarbeidet mellom både landene i Arktis og med EU for å forebygge og begrense naturkatastrofer og menneskeskapte katastrofer.
- Legge til rette for et levedyktig lokalsamfunn på Svalbard.
- Arbeide for et modernisert, sterkt og mer effektivt FN.
- Fokuserer norsk innsats og økonomisk engasjement i retning av de delene av FN som effektivt leverer gode resultater og som arbeider i tråd med norske prioriteringer.
- Bruke internasjonale forhandlinger til å fremme norske interesser.
- Styrke arbeidet for menneskerettigheter, både gjennom internasjonale fora, utviklingspolitikken og støtte til utviklingen av sivilsamfunn.
- Prioritere sivile og politiske rettigheter, utdanning og arbeid for kvinners rettigheter.
- Arbeide for internasjonal bekjempelse av ulovlig kapitalflukt og skatteunndragelse, svart økonomi og korrupsjon.
- Støtte internasjonalt arbeid og jobbe for åpenhet i kapitalplasseringer og kapitalbevegelser mellom land, samt støtte arbeid for bedre skatteprinsipper for globale selskaper.

- Samarbeide med andre land for å gjennomføre økonomiske og politiske sanksjoner ved alvorlige og vedvarende brudd på folkeretten.
- Samarbeide med utsatte demokratiske land om økonomisk og demokratisk utvikling, særlig på Vest-Balkan og i Europas randstater.
- Styrke det internasjonale arbeidet for å bekjempe illegalt våpensalg, narkotikahandel og menneskehandel.
- Videreutvikle den norske innsatsen for fred og forsoning i områder med krig og konflikt.
- Støtte Den internasjonale straffedomstolen og arbeide for at flere nasjoner godtar domstolens jurisdiksjon.
- Legge til grunn en balansert holdning til Midtøsten-konflikten, aktivt støtte målet om Israel og Palestina som to stater innenfor sikre og internasjonalt anerkjente grenser, og støtte opp under demokratisk utvikling i Midtøsten.
- Videreføre innsatsen for at det ryddes opp i det russiske atomavfallet, og arbeide for å redusere miljøtruslene fra Kolahalvøya.
- Være i front internasjonalt i initiativ for å rense havene for plast, og følge opp nullvisjonen for marin forurensning.

Europa

De europeiske landene og EU er Norges nære naboer, venner og viktigste handelspartnere. Tilgangen til det indre markedet gjennom EØS-avtalen gir norsk næringsliv forutsigbarhet og mulighet til å selge sine varer og tjenester. Det er avgjørende for å sikre økonomisk vekst og velferd i Norge. Derfor må norsk utenrikspolitikk begynne i Europa. Regjeringen er grunnleggende positiv til forpliktende internasjonalt samarbeid.

Regjeringen legger til grunn EØS-avtalen og de øvrige avtalene med EU som ramme for Norges forhold til Europa. Regjeringen vil arbeide for forbedringer innenfor EØS-avtalens rammeverk og føre en aktiv europapolitikk som tar sikte på å øke norsk innflytelse over beslutninger som påvirker Norges interesser.

Tilliten til vår felles yttergrense i Europa må gjenopprettes, og regjeringen vil støtte EUs innsats for å finne gode løsninger på felles utfordringer med migrasjon. Regjeringen mener at Norge må bidra i dette arbeidet. Utviklingen av EUs felles utenriks- og sikkerhetspolitikk skaper merverdi for NATO som allianse. Regjeringen er positiv til EUs forsvarssamarbeid og vil arbeide for at tredjeland kan delta i dette.

Regjeringen vil:

- Delta i utvikling av felleseuropeiske løsninger for justis, migrasjon og klima, og søke gjennomføring av den felles klimapolitikken i EØS-avtalen.
- Ivareta norske interesser ved å medvirke tidlig i prosesser og politikkutforming i EU.
- Ivareta norske interesser i forbindelse med Brexit gjennom tett dialog med EU og Storbritannia.
- Aktivt støtte opp under EUs politikk om rettsstatsprinsipper i Europa.
- Søke å utdype bilaterale relasjoner med sentrale europeiske land.
- Vurdere tiltak som kan begrense og stanse eksport av velferdsytelser, blant annet arbeide for aksept i EU for kjøpekraftjustering av velferdsytelser.

- Sikre at EØS-midlene bidrar til å styrke demokrati og rettsstat i Europa, samt bærekraftig økonomisk vekst.
- Delta i uformelle og formelle europeiske fora, spesielt der EØS-avtalen gir oss adgang.
- Styrke koordineringen av statsforvaltningens samlede håndtering av europasaker for å sikre effektiv saksbehandling og bedre norsk medvirkning.
- Involvere Stortinget tidlig i viktige EØS-prosesser.
- Følge opp regjeringens initiativ overfor EU om styrket arbeid mot arbeidskriminalitet.

Sikkerhetspolitikk

Norges sikkerhetspolitiske omgivelser er i endring. Situasjonen i våre nærområder og i Europas randsone er mer utfordrende enn tidligere, og en kombinasjon av tradisjonell geopolittikk og nye, mer ukonvensjonelle utfordringer skaper en mer kompleks situasjon. Globale forhold påvirker oss også mer direkte enn tidligere. Regjeringen vil prioritere sikkerhet og stabilitet i Norges nærområder i sikkerhetspolitikken. Vi må bygge vår sikkerhet i samarbeid med andre, forankret i NATO og det transatlantiske forholdet. Fred og stabilitet sikres best gjennom et bredest mulig sikkerhetspolitisk samarbeid.

Arbeidet med verifikasjon er det mest konkrete nedrustningsarbeidet som pågår. Regjeringen ønsker å utvikle konkrete løsninger i samarbeid med andre land som vil gjøre land både med og uten kjernevåpen bedre i stand til å overvåke destruksjon av disse våpnene. Regjeringens mål er en verden uten kjernevåpen.

Regjeringen vil:

- Prioritere sikkerhet og stabilitet i Norges nærområder i utenriks- og sikkerhetspolitikken.
- Føre en sikkerhets- og forsvarspolitik som bidrar til at NATO fortsetter å være en sterk og troverdig allianse, og som sikrer at Norge forblir en forutsigbar, trygg og troverdig alliert.
- Søke medlemskap i FNs sikkerhetsråd 2021-22.
- Ytterligere styrke det transatlantiske forholdet og samarbeidet med sentrale europeiske allierte og partnere.
- Videreutvikle den sikkerhetspolitiske dialogen med EU, og søke å delta aktivt i EUs sikkerhets- og forsvarspolitiske fora.
- Ha et strengt, tydelig og stabilt rammeverk for eksportkontroll av våpen og ammunisjon som gir norsk industri forutsigbarhet. Regjeringen vil arbeide aktivt på internasjonale arenaer for å skape enighet om felles format og norm når det gjelder sluttbrukerdokumentasjon og reeksportforsikringer.
- Samarbeide med allierte om å intensivere innsatsen for aktiv, balansert, irreversibel, gjensidig og etterprøvbar nedrustning av atomvåpen innenfor Ikkespredningsavtalens rammer.
- Videreutvikle Norges internasjonale lederrolle innen verifikasjon av kjernevåpennedrustning for å bidra til at reell nedrustning finner sted, og øke tilliten til nedrustningsavtaler.
- Styrke arbeidet med å håndheve og få flere land til å ratifisere konvensjonen om forbud mot landminer og klasevåpen. Norge bør ta aktiv del i arbeidet med destruksjon av klaseammunisjon.

- Vektlegge arbeidet mot nye globale sikkerhetstrusler, som terrorisme, organisert kriminalitet, irregulær migrasjon, digital sikkerhet og illegitim informasjonspåvirkning.

Utvikling

De fleste indikatorer viser at verden er i positiv utvikling. Store befolkningsgrupper løftes fortsatt ut av fattigdom, og stadig flere lærer å lese og skrive. Samtidig er klimaendringer, terror, krig, miljøtrusler og fattigdom de største globale utfordringene vi står overfor. Målet for regjeringens utviklingspolitikk er å redde liv, bidra til økt demokratisering og realisering av menneskerettighetene, og å bidra til varig fattigdomsbekjempelse. En bærekraftig fattigdomsbekjempelse innebærer å finne både økonomiske, sosiale og miljømessige løsninger.

Regjeringen bygger sin politikk på at alle mennesker har universelle rettigheter, som ytringsfrihet, trosfrihet og beskyttelse av privat eiendomsrett. Regjeringen vil bidra til å bekjempe vold og undertrykking, og rette særlig oppmerksomhet mot utsatte grupper, som kvinner, barn, religiøse minoriteter, funksjonshemmede og seksuelle minoriteter. Arbeidet med å sikre retten til utdanning, særlig for jenter, må fortsette.

Regjeringens utviklingspolitikk skal være kunnskapsbasert og effektiv, med menneskerettighetene og FNs bærekraftsmål som overordnet rammeverk. Innenfor bærekraftsmålene vil regjeringen velge enkelte områder der Norge har spesielt gode forutsetninger for å gjøre en forskjell. Det er viktig med en langsiktighet i Norges innsatsområder, og regjeringen vil ivareta de områdene der Norge i dag spiller en global rolle.

Regjeringen vil opprettholde høy kvalitet på norsk bistand, og vil videreføre målet om én prosent av BNI til utviklingssamarbeid. Det er viktigere at den samlede utviklingspolitikken er effektiv og fungerer, enn at bistandsbudsjettet er høyt. Målet for bistanden må være at landene blir uavhengige av bistand på sikt. Derfor vil regjeringen legge til rette for at norsk bistandsforvaltning bruker ressursene mer effektivt og at arbeidsdelingen mellom ulike aktører er best mulig. Nasjonale myndigheters egeninnsats og politiske eierskap til egen utvikling er en forutsetning for norsk støtte. Solide samfunnsinstitusjoner, økonomisk og politisk åpenhet, sterke sivilsamfunn, maktspredning og en velfungerende rettsstat er nøklene til økonomisk fremgang. En god fordeling av ressurser bidrar til at den økonomiske fremgangen kan komme alle til gode, også de fattige.

Regjeringen vil:

- Føre en samstemt politikk for utvikling der FNs bærekraftsmål legges til grunn og ulike initiativ i størst mulig grad trekker i samme retning, i tråd med Stortingets behandling av Meld.St. 24 (2016 – 2017) *Felles ansvar for felles fremtid*.
- Opprettholde høy kvalitet på den humanitær bistanden, og sikre at hjelp kommer til mennesker med størst behov og til glemte konflikter og katastrofer.
- I større grad stille krav til mottakere av norsk bistand om fremgang innen områdene demokrati, sivilsamfunn, anti-korrupsjon, rettsstatsutvikling, menneskerettigheter og vilje til å balansere sine offentlige budsjetter.
- Prioritere kapasitetsbygging, kompetanseoverføring og faglig bistand til samarbeidsland.
- Anvende den offentlige bistanden slik at den også utløser private ressurser, bidrar til å nå bærekraftsmålene og til å skape gode arbeidsplasser i utviklingsland.

- Reformere organiseringen av norsk utviklingspolitikk, for å sikre en kunnskapsbasert og effektiv bistand, herunder rolledelingen mellom UD, Norad og andre aktører.
- Legge til rette for frivillig bistand gjennom humanitære organisasjoner.
- Bruke Norges posisjon, blant annet som bistandsyter, til å sikre flere returavtaler.
- Ikke støtte organisasjoner i de palestinske områdene som oppfordrer til vold eller som fremmer hatefulle ytringer, rasisme eller antisemittisme
- Bidra til næringsutvikling og jobbskaping i lavinntektsland, og spesielt prioritere samarbeid med afrikanske lavinntektsland sør for Sahara som Norge har samarbeidsavtale med.
- Øke handelen med fattige land. Det skal legges til rette for import og handelsfasilitetering.
- Legge til rette for at norsk næringsliv i større grad kan bli en samarbeidspartner i utviklingspolitikken, og jobbe for at Norge fremforhandler skatteavtaler med flest mulig relevante land for å unngå dobbeltbeskatning.
- Videreutvikle Norges global lederrolle i arbeidet med utdanning av høy kvalitet for alle.
- Styrke innsatsen for global helse, særlig innen vaksinasjon, barnehelse og seksuell og reproduktiv helse.
- Fortsette arbeidet for å utvikle sivilsamfunn og godt styresett i utviklingsland.
- Videreføre en bred satsing på klima og bevaring av regnskog, samt intensivere innsatsen for miljø og bekjempelse av miljøkriminalitet.

Nordmenn i utlandet

Regjeringen har som mål at det skal være så enkelt og ubyråkratisk som mulig for nordmenn å oppholde seg eller bosette seg i utlandet, spesielt i land innenfor EØS-området, og å flytte hjem igjen.

Regjeringen vil:

- Bistå norske borgere og norsk næringsliv i utlandet og sikre gode konsulære tjenester.
- Gjennomgå toll- og avgiftsregimet for nordmenn som flytter tilbake til Norge.
- Videreføre arbeidet med en felles digital ID-løsning for nordiske statsborgere.
- Forenkle prosessen for å få giftemål mellom nordmenn og andre EØS-borgere godkjent i Norge.
- Opprettholde gode betingelser for Sjømannskirken.